

วารสารปรัชญาอาศรม

Journal of Prajna Ashram

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ 139 ถนนสุเทพ
ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 20500 โทรศัพท์ 053-278967 ต่อ 311

ISSN : 2774 - 0986 (Print)

ISSN : 2774 - 0994 (Online)

วารสารปรัชญาอาศรม

Journal of Prajna Ashram

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) 2567

Vol. 6 No.1 (January - June) 2024

วัตถุประสงค์

วารสารปรัชญาอาศรม เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความทางวิชาการ ด้านปรัชญา วัฒนธรรม และศาสนา และเพื่อเผยแพร่บทความวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ที่ประยุกต์องค์ความรู้จากมิติทางด้านปรัชญา วัฒนธรรม และศาสนา

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารปรัชญาอาศรม จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารปรัชญาอาศรม อย่างเคร่งครัดรวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วารสารปรัชญาอาศรมกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารปรัชญาอาศรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารปรัชญาอาศรม

๑ เจ้าของ (Owner)

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

139 ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

053 - 278967, 053 - 270451 ต่อ 311

๑ ที่ปรึกษา (Advisors)

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร	อธิการบดี
พระวิมลเมธี	รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
พระมหาสมปурณ์ วุฒิกโร, รศ. ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระมหาชุตีภัก อภินนโท	ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย

๑ บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)

พระวิสิทธิ์ จิตวิสุทธิโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
----------------------------------	---

๑ หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Chief Editor)

พระครูปริยัติเจตยานุรักษ์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
-----------------------------------	---

๑ กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

พระสัจชัย ญาณวีโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
พระอธิวัฒน์ รตนวงโณ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่
รศ.ดร. ฉลองเดช คุณานุมาน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ลิปิกร มาแก้ว	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร. ตระกูล ชำนาญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร. โพน นามณี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร. สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ประทีป พิษทองหลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ดร. ส่งเสริม แสงทอง

ดร.บุญญาพร ยอดคง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

๑ ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editor)

พระครูปลัดธัมมธโร ไขติวิโส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

พระครูปริยัติเจตยานุรักษ์, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

พระวิสุทธิ จิตวิสุทธิ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

พระอธิวัฒน์ รตนวณฺโณ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

รศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

รศ. ดร. ทิพวรรณ ทังมั่งมี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ดร. สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ. ดร. วิโรจน์ อินทนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ดร. ฉลองเดช คุณานูมาต	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ดร. รศ.ดร.ปฐมภ์ บุญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ลิปิกร มาแก้ว	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนา
ผศ. ดร. สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ. ดร. สุชาติ เศรษฐมาลินี	มหาวิทยาลัยพายัพ
ผศ. ดร. ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ. ดร. ประทีป พิชทองกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนา
ผศ. ดร. สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ. ดร. โพน นามมณี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร. วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ. ดร. ตระกูล ชำนาญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ. ดร. ประสิทธิ์ ชาระ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร
ดร. ส่งเสริม แสงทอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร. อุเทน ลาพิงค์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร
ดร. ประสาน เล้าอรุณ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ดร. สุรัชย์ พุดชู	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร. พิรภานุวัฒน์ ชื่นวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ดร. ธาวิช ถนอมจิตต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

๑ ฝ่ายประสานงานและจัดการ (Coordination and Management)

พระครูปลัดจันทร โชติวิโส

นายบุญมี แก้วตา

นายอำนาจ ใจยาว

๑ ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

นายปรัชญา สะท้อนพายัพ

๑ ฝ่ายพิสูจน์อักษร

ดร.ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์

นางสาวอรชร เรือนคำ

นางสาวสุรีย์ ศิริสุภา

นางสุพัตรา ปวนไผ่

๑ ออกแบบปก (Cover Designed)

พระครูปลัดจันทร โชติวิโส

๑ จัดรูปเล่ม (Content Designed)

พระครูปลัดจันทร โชติวิโส

๑ กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม - ธันวาคม

๑ Website : <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/jpar>

๑ Email.: jpaprajnaashram@gmail.com

๑ หมายเลข ISSN : 2774-0986 (Print) | ISSN : 2774-0994 (Online)

สารบัญ

หน้า

- ๑ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักธรรมอริยสัจ 4 1 - 15
ในมุมมองความสอดคล้องด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
Basic Education Curriculum and the Four Noble Truths An Examination
of Alignment with Desired Characteristics of Learners
กอปรคุณ อุดมธนวนานิช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
อิฐ แยมยิ้ม
โรงเรียนเทศบาลประชาสรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
- ๑ การวิเคราะห์พุทธปรัชญาการศึกษาในการจัดการศึกษา 16 - 30
ของโรงเรียนปากะจง บ้านแงน จังหวัดเชียงตุง
An Analysis of the Buddhist Educational Philosophy in the Educational
Administration of Paka Chong School Baan Ngaen, Keng Tung Province
จิตติทรัพย์ พระแก้ว
นางก้อง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ๑ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ 31 - 45
ขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำป่อหลวง
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
The Effectiveness of elderly welfare management
according to Buddhism of the Nam Bo Luang Subdistrict
Administrative Organization San Pa Tong District Chiang Mai Province
ฤติมาศ วิชัย
นพตณ ปัญญาวิรัตน์
อภิรมย์ สีตาคำ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ๑ พุทธศิลปกรรมบำบัด : การสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชา 46 - 58
ในประเพณีล้านนา ของชุมชนบ้านไร่เปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
Buddhist art therapy : Creation of art for worship in lanna

traditions of Ban ram porng community,
Mueang district, Chiang mai province

พูนชัย ปันธิยะ

อำนาจ ชัดวิชัย

พระนิติพัฒน์ อุชฺชาโร

ธีระพงษ์ จาตุมา

พระครูสุภัทรวชิรานุกุล นวัชภัทร บัวปิ่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ฉลองเดช คูมานูมาศ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๐ บทบาทของนายอำเภอในการขับเคลื่อน

59 - 72

การจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืน

The Role of District Chiefs in Driving Poverty Eradication
and Sustainable Human Development

วิกร ลิงห์ทองชัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

เขียน วันทนียตระกูล

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

๑๑ หลักพุทธธรรมกับความเชื่อในการบริจาคทาน

73 - 88

ของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย

Buddhist Principles and Buddhist alms donation beliefs in Thailand

รณฤทธิ์ มณีสงฆ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

อรชร มณีสงฆ์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๒ การบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม

89 - 100

แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

Administration of Phrapariyattidham School,

for General Education Department Chiang Mai Province

เขียน วันทนียตระกูล

สมนึก นาห้วยทราย

สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

๑ กองบุญสุภาพะ สังฆะเพื่อสังคม 101 - 112

ส่งเสริมสวัสดิการพระสงฆ์นักพัฒนา

Fund Well-being For Social welfare in The Development Monks

กิตติ์ ขวัญนาค

พระอานาจ พุทธอาสน์

ปุระวิชญ์ วันตา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๑ รูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) 112 - 129

โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง

อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

Waste Management Model Based on 5Rs with Community

Participation of Nong Pa Khrang Subdistrict Municipality,

Muang Chiang Mai District, Chiang Mai Province

พระกฤษฎา โชติโก มณี

ชนกันต์ ปัญญาวิธานสกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สหทัยา วิเศษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๑ การจัดการความรู้: พฤติกรรมองค์การ 130 - 146

knowledge management : organizational behavior

พระปลัดสถิตย์ โพธิญาโน โพธิ์หล้า

อ้อมตะวัน สารพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

วินิจ ผาเจริญ

๑ แนวทางการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย
ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

164 - 177

Health Care Guidelines Using Thai Traditional Medicine

Wisdom According to Buddhist Ethics

ศรีจันทร์ พุใจ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ทิวา มหาพรหม

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักธรรมอริยสัจ 4
ในมุมมองความสอดคล้องด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
Basic Education Curriculum and the Four Noble Truths
An Examination of Alignment with Desired
Characteristics of Learners

กอปรคุณ อุดมธนวนานิช

Korpkhun Udomthanawanit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

อิฐ แยมยิม

Ith Yamyim

โรงเรียนเทศบาลประชาสรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

Thepsalaprachasan School, Nakhon Sawan Province

Corresponding Author, E-mail : korpkhun.udom@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาของไทยมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยอดีต และได้พัฒนารูปแบบการศึกษาให้เป็นมาตรฐานสากลทำให้การศึกษาไทยมีหลากหลายรูปแบบและการที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก การพัฒนาการศึกษาจึงมีความเกี่ยวเนื่องและความสอดคล้องกับหลักทางพุทธปรัชญา ที่มุ่งเน้นการปลูกฝัง ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และประเพณี วัฒนธรรมที่สั่งสมผ่านระบบการศึกษา โดยในปัจจุบันการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ ซึ่งคุณลักษณะที่หลักสูตรกำหนดผู้เรียนจะต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนาผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน การปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะต่าง ๆ จนตกผลึกเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในตัวผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะการเมืองพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ดังนั้น

การนำหลักทางพุทธปรัชญา (หลักธรรมอริยสัจ 4) ทั้ง 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มากำหนดเป็นกรอบทิศทางของกระบวนการจัดการเรียนการสอน และกรอบทิศทางการกำหนดหลักสูตรของสถานศึกษาจึงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

คำสำคัญ : หลักสูตร, การศึกษาขั้นพื้นฐาน, อริยสัจ 4, คุณลักษณะอันพึงประสงค์

Abstract

Thai education has its roots in Buddhism since ancient times and has evolved to international standards, resulting in diverse forms of Thai education. As the majority of Thais adhere to Buddhism as their primary religion, educational development is closely tied to Buddhist principles. This development emphasizes instilling values, ethics, and traditions, as well as cultivating a beautiful cultural heritage through the education system. Currently, Thailand's basic education follows the 2008 core curriculum announced under the Buddhist Era (BE) 2551, which outlines eight desired characteristics for learners. These characteristics are to be nurtured and developed through various teaching and learning activities, shaping learners into individuals with desired qualities. As a result, learners possess ethics and morality, enabling them to coexist happily with others in Thai and global societies. Therefore, the incorporation of the Four Noble Truths into the education process-comprising suffering, the cause of suffering, the cessation of suffering, and the path to the cessation of suffering-plays a significant role in guiding the teaching and curriculum development process. This ensures that learners attain the desired characteristics as specified in the curriculum.

Keywords : Curriculum, Basic Education, The Four Noble Truths, Desired Characteristics

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 5 หน้าที่ของ รัฐได้มีการกำหนดสาระสำคัญของการศึกษาในมาตรา 54 คือ มุ่งเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนให้ เป็นคนดี มีวินัย มีความภูมิใจในชาติ มีความสามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของแต่ละ คน และยังคงต้องมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวชุมชน สังคม และประเทศชาติด้วย ดังนั้น แนวทางการจัดการศึกษาในรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเป็นการเปลี่ยนจาก ความรู้คู่คุณธรรมมา เป็นความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลางระดับชาติ โดยกำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็น เป้าหมาย และกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพ ชีวิตที่ดีและมีความสามารถในการแข่งขันระดับสากล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 1) นอกจากนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พุทธศักราช 2566 ถึง 2570 ได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และศีลธรรม สามารถก้าวทัน กระแสการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้อย่างมั่นคง แนวทางการพัฒนาคน ดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมี สมรรถนะ ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนา ชาติอย่างยั่งยืน

การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในมุมมองของพุทธปรัชญาการศึกษา มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างมาก เพราะมีการศึกษาที่โดยอ้อมมีการนำ ปรัชญาการศึกษาไปใช้นั่นเองเช่นเดียวกับ ที่ใดมีปรัชญาการศึกษาที่น้อยย่อมมีการจัดการ ศึกษา ฉะนั้นความสำคัญของพุทธปรัชญาการศึกษาอ้อมมีปัจจัยที่ส่งผลของคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียน สอดคล้องกับท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “การศึกษานี้เพื่อ มนุษย์จะมีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้โดยการทำลายเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่าง สัตว์ และมีการประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์” ฉะนั้น ในสภาพสังคม ปัจจุบันการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องมุ่งเป้าไปที่การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของผู้เรียนควบคู่กับองค์ความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (พุทธทาสภิกขุ, 2544 : 3)

เนื้อเรื่อง

การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระบบการศึกษาไทยปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีการจัดระบบการศึกษาขั้นประถมศึกษา 6 ปี (6 ระดับชั้น) การศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (3 ระดับชั้น) และการศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (3 ระดับชั้น) หรือระบบ 6-3-3 นอกจากนั้นระบบการศึกษาไทยยังจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดระบบการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติฉบับนี้จะไม่พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียนนอกจากการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่จะถือว่าการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ฉะนั้น โดยพระราชบัญญัติการศึกษาฯ มาตรา 15 กล่าวว่าการจัดการศึกษาแบ่งเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมายวิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจศักยภาพความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงานการสอน และจะส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ

การศึกษาขั้นพื้นฐานจัดเป็นการศึกษาในระบบประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตาม

อัยาศัยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงการศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็น 3 ระดับ

1. การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3 - 6 ปี

2. การศึกษาระดับประถมศึกษา โดยปกติใช้เวลาเรียน 6 ปี

3. การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็น 2 ระดับ ดังนี้

3.1 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3.2 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

(2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป

ทั้งนี้การศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปีโดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่ 7 เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่ 16 เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับหลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การศึกษาภาคบังคับนั้นต่างจากการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่บังคับให้ประชาชนต้องเข้าเรียนแต่เป็นสิทธิของคนไทย ส่วนการศึกษาภาคบังคับเป็นการบังคับให้เข้าเรียนถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองตามมาตรา 69 ของรัฐธรรมนูญ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 1) เป็นหลักสูตรที่ยึดปรัชญาการศึกษาบูรณาการนิยมหรือปฏิรูปนิยม ที่เชื่อว่าการศึกษาคือการจัดประสบการณ์ ที่ส่งเสริมให้ นำความรู้ มาช่วยแก้ปัญหาสังคมและสร้างสรรค์สังคมใหม่ การศึกษามีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกไม่ออก

ทั้งนี้ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้แนวคิดตามปรัชญาการศึกษาบูรณาการนิยมหรือปฏิรูปนิยม(Reconstructionism) ซึ่งหลักสูตรของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นหลักสูตรที่เน้นด้านสังคมเป็นแกนสำคัญ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเข้าใจสภาพของสังคม และศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคม เป็นการเตรียมเด็กให้มีความรู้ความสามารถใน

การวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างมีคุณภาพ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมยึดหลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum or Wheel Curriculum) คือ การสอนเน้นหลักสูตรที่ยึดถือวิชาใดวิชาหนึ่งหรือกลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนกลาง เนื้อหาสาระในหลักสูตรมาจากปัญหาสังคมที่ผู้เรียนประสบอยู่ ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมในการคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหา และนำผลที่ได้มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรต้องกำหนดให้เด็ก ได้ศึกษาอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เด็กมองเห็นปัญหาสังคมอย่างเข้าใจแจ่มชัด และร่วมมือกันหาข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้ เด็กจึงควรได้รับการศึกษาในเรื่องของ อุตสาหกรรม สื่อสารมวลชน การขนส่ง การอนามัยและสาธารณสุข นิเวศวิทยา อาชีววิทยา รวมทั้งวิชาที่สอนในโรงเรียน ได้แก่ วรรณคดี ดนตรี ศิลปะ ฟิสิกส์ เคมี สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (ศักดิ์ดา ปรารักษ์ประทานพร, 2526 : 124)

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเกิดจากการจัดการศึกษาที่พัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ได้แก่ แนวความคิด หรือชุดความคิดในการจัดการศึกษา เป็นการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อสร้างเสริมความสามารถที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ และใช้ความสามารถในการพัฒนาดน ชุมชน สังคม ศักยภาพจะได้รับการพัฒนาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authenticity Learning) นอกจากนี้ผู้เรียนจะต้องเป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เพื่อที่จะได้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

หลักสูตรแกนการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2554 : 5) ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ อารังไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรัทธา ยึดมั่นในศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นความถูกต้อง ประพฤติ ตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา ใจ
3. มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎ เกณฑ์ และระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม

4. ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียน แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

5. อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

6. มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ และรับผิดชอบในการทำหน้าที่การงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

7. รักความเป็นไทย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

8. มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน

พุทธปรัชญา

พุทธปรัชญา เป็นกระบวนการทางการศึกษาแนวทางหนึ่งที่ประยุกต์นำเอาหลักธรรมจากพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการคิดและแสวงหาความรู้ และแนวทางในการปฏิบัติกับทฤษฎีสมัยใหม่ได้อย่างครอบคลุม ทั้งยังเป็นหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและพิสูจน์ได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายของพุทธปรัชญาการศึกษาที่หวังจะสร้างแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติให้แก่ผู้เรียน ทั้งในส่วนกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล หลักสูตร และวิธีการสอนซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เติบโตเป็นเยาวชนที่เก่ง ดี และมีความสุข (เนตรชนก วิภาตะศิลปิน, 2564 : ออนไลน์)

พุทธปรัชญากับแนวทางการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในด้านของการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนมีความสอดคล้องกับหลักทางพุทธปรัชญาอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม และพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้า มาปรับประยุกต์ใช้สำหรับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน เกิดขึ้นจากแนวคิดในการพัฒนาการ

ศึกษาของนักการศึกษา นักปรัชญาในการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนามาวิเคราะห์ ปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับการศึกษาในยุคปัจจุบัน พร้อมทั้งยังเป็นตัวเลือกในการจัดระบบการศึกษา คือ การกำหนดทิศทางการศึกษา และองค์ประกอบของการศึกษาในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเรียกแนวคิดนี้ว่า “พุทธปรัชญาการศึกษา” นั่นเอง

พุทธปรัชญาการศึกษา มาจากคำว่า Buddhist Philosophy of Education ซึ่งได้แนวคิด มาจากพระพุทธศาสนา (Buddhism) จากพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และปรัชญาการศึกษาอื่น ๆ การศึกษาในพุทธปรัชญา คือ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง เข้าใจความหมายของชีวิต ทั้งดำรงชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับความจริง พุทธปรัชญา ได้นำหลักเหตุและผลไปวิเคราะห์และอธิบายความจริงและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายในโลก ได้ชี้แนะให้ทราบว่าอะไรคือความเป็นเลิศ หรือความดีที่พึงปรารถนาในชีวิต และจะศึกษาปฏิบัติให้เป็นผลได้อย่างไร

นอกจากนี้พุทธปรัชญาการศึกษาตามทรรศนะของ ดร.สาโรช บัวศรี จะต้องมีความสอดคล้องกับบริบทผู้เรียน การศึกษาจะต้องมุ่งพัฒนาโลก โกรธ หลงให้ลดลงและพัฒนาความรู้ ความจำ นิสสัย และอื่น ๆ ในทางที่เหมาะสม การศึกษาต้องช่วยพัฒนาสังคม ให้ร่มเย็นเป็นสุข เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา การศึกษาจะต้องพัฒนาวิชีวิต และการใช้เหตุผลในตัวผู้เรียนเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ได้อย่างผู้มีปัญญา และการศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ชีวิตในสังคม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549 : 4)

อริยสัจ 4

การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถปฏิบัติตนอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้สามารถน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยได้ใช้คำสอนตามหลักอริยสัจ 4 มาเป็นแนวทางการพัฒนา

อริยสัจ 4 เป็นความจริงเกี่ยวกับชีวิตและสรรพสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นความจริงแท้ มีทั้งด้านเกิดทุกข์ และความดับทุกข์ หลักอริยสัจ 4 เป็นการให้มองเห็นภัยของชีวิต และมองเห็นทางปลอดภัยพร้อมแนะวิธีการหลีกเลี่ยงเอาไว้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542 : 896) ประกอบด้วย

- 1) ทุกข์ คือ แสดงว่า สิ่งที่ปรุงแต่งทั้งปวงเป็นทุกข์ คือ บอกตรง ๆ ว่าสิ่งทั้งปวง

เป็นอะไรนั่นเอง สิ่งทั้งปวงเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ใจ แต่คนทั้งหลายไม่รู้ไม่เห็นว่าเป็นสิ่งทั้งปวงเป็นความทุกข์จึงได้มีความอยากในสิ่งเหล่านั้น ถ้ารู้ว่ามันเป็นความทุกข์ ไม่น่าอยาก และไม่น่ายึดถือ ไม่น่าผูกพันตัวเองเข้ากับสิ่งใดแล้ว เขาก็จะไม่ไปอยาก ซึ่งตัวทุกข์นั้นหมายถึง ชั้น 5

2) สมุทัย การเกิดขึ้นหรือสาเหตุแห่งทุกข์ คือ แสดงว่าความอยากด้วยอวิชชา (ความไม่รู้) นั้นเป็นต้นเหตุของความทุกข์ คนทั้งหลายก็ยังรู้ไม่เห็น ไม่เข้าใจว่าความอยากนี้แหละ เป็นตัวต้นเหตุของความทุกข์ใจจึงได้พากันอยากน้อยอยากน้อยเรื่อยไปจนกระทั่งเพราะไม่รู้ว่าจะความอยากด้วยอวิชชา (ความไม่รู้) นั้นคืออะไร

3) นิโรธ (ความดับทุกข์) คือ แสดงว่านิโรธ หรือนิพพาน คือการดับความอยากเสียได้สิ้นเชิงเป็นความไม่มีทุกข์ คนทั้งหลายยังไม่รู้จักกันใหญ่ทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งที่อาจบรรลุถึงได้ในที่ทั่ว ๆ ไป คือ พบได้ตรงที่ความอยากมันดับลงไปนั่นเอง นี่คือการไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร จึงไม่มีใครปรารถนา ที่จะดับความอยาก ไม่ปรารถนานิพพาน เพราะไม่รู้ว่าจะอะไรคือนิพพาน

4) มรรค (ทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์) คือ วิธีดับความอยากนั้น ๆ เสีย ไม่มีผู้ใดเข้าใจว่า การทำอย่างนี้เป็นวิธีดับความอยากไม่มีใครสนใจเรื่องอริยมรรคอันมีองค์ 4 ประการซึ่งดับความอยากเสียได้ ไม่รู้จักอะไรเป็นที่พึงแก่ตนเอง อะไรควรชวนขวยอย่างยิ่ง จึงไม่สนใจกับเรื่องอริยมรรคของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่เลิศประเสริฐที่สุดในบรรดาวิชาความรู้ของมนุษย์เราในโลกนี้ นี่แหละ คือการไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร

อภิปรายผล

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ในด้านร่างกาย มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานสากล มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสาธารณะ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ยึดมั่นตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีเจตคติต่อการศึกษ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต สอดคล้องกับ ปรัชญาการศึกษาบูรณาการนิยม หรือ ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) กำหนดขึ้นมาโดย โอเตอร์ บราเมลด์ (บิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม) เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางโดยการเสนอปรัชญาการศึกษาเพื่อการปฏิรูปสังคม มีแนวคิดที่เน้นการศึกษาเพื่อสังคมเป็นสำคัญ คือ ผู้เรียนไม่ได้มุ่งพัฒนาตนเองอย่างเดียว แต่เพื่อนำความรู้พัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ได้ชื่อว่า “แนวทางแห่งการปฏิรูปเพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา” ซึ่งสอดคล้องกับ

บทความของคินีนาถ ศรีบุรัมย์ เรื่อง ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ความเป็นมา จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือการจัดประสบการณ์ ที่ส่งเสริมให้นำความรู้ มาช่วยแก้ปัญหาสังคมและสร้างสรรค์สังคมใหม่ และเชื่อว่าการศึกษามีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกไม่ออก หลักสูตร เน้นสังคมเป็นหลัก ผู้เรียนต้องเข้าใจสภาพของสังคมและมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาของ สังคมปัจจุบัน “ยึดหลักสูตรเป็นแกน” (คินีนาถ ศรีบุรัมย์, 2563 : ออนไลน์)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับพุทธปรัชญาในมุมมองความสอดคล้องด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

1) ด้านหลักสูตร เน้นสังคมเป็นหลัก ผู้เรียนต้องเข้าใจสภาพของสังคมดีพอ และมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคม หลักสูตรตามปรัชญานี้ให้ความสำคัญแก่วิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมเป็นอย่างดี ฉะนั้น สถานศึกษาสามารถออกแบบหลักสูตรโดยการบูรณาการแนวคิดทางพุทธปรัชญาเพื่อบ่มงู่คุณภาพด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถบูรณาการโครงการต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาในหลักสูตรได้ เช่น โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โครงการส่งเสริมคุณธรรม-จริยธรรม โครงการพุทธธรรม เป็นต้น

2) ด้านกระบวนการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจความต้องการของตนเอง สนองความสนใจด้วยการค้นคว้า การอภิปรายและแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสังคม วิธีการเรียนการสอนเป็นวิธีการแก้ปัญหาของสังคมโดยตรงอาศัยวิธีแก้ปัญหาค้นหาสาเหตุและผล เช่น กระบวนการเรียนการสอนตามหลัก อริยสัจ 4 ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทุกข์ (การกำหนดปัญหา) ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอนและครูผู้สอนว่า มีปัญหาอะไรและอุปสรรค ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์นั้น ทุกข์เหล่านั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับนำมาตั้งคำถามให้นักเรียนได้ฝึกฝนการคิด การค้นหาปัญหา เป็นการฝึกคิดแบบเชื่อมโยงเข้าหากัน คิดแบบค้นหาสาเหตุ รวมทั้งการคาดคะเนคำตอบด้านหลักสูตรให้ครูผู้สอน มีส่วนร่วมในการร่างหลักสูตรเฉพาะ หรือบูรณาการเข้าหลักพุทธธรรมนั้น

ขั้นตอนที่ 2 สมุทัย (สาเหตุ) การให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ครูผู้สอนควรแนะนำนักเรียนให้เข้าถึงวิธีการและกระบวนการทำงานจริง ๆ ร่วมกับครูผู้สอนจะเป็นฝึกฝนให้นักเรียนรู้จักประสบการณ์ตรงและชี้ให้เห็นถึงสาเหตุปัญหา การจัดการอบรมนักเรียนโดยสลับให้นักเรียนที่มีความประพฤติที่ดีมีความเป็นผู้นำ มีความประพฤติเป็นแบบ

อย่างที่ดี เสริมสร้างการเอาใจใส่จากครู หรือผู้มีเกี่ยวข้อง ให้ความอบอุ่นแก่นักเรียนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ การแก้ไขปัญหาจัดเป็นมรรคและสามารถค้นหาสาเหตุของความทุกข์ได้ เป็นการพัฒนาระบบการค้นหาคความทุกข์

ขั้นตอนที่ 3 นิโรธ (ผล) พัฒนาการทดลองและการรวบรวมข้อมูล โดยครูผู้สอน ควรจะตั้งเป้าหมายให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการทดลอง เพื่อพิสูจน์สมมติฐาน เป็นการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านสื่อการเรียนการสอน มีการจัดอบรมครูผู้สอนในการผลิตสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เห็นภาพจากสื่อ รวมทั้งลงมือปฏิบัติร่วมกันทั้งครูผู้สอน และผู้เรียนด้วย จัดเป็นมรรคให้นักเรียนมีการพัฒนาการใช้สื่อด้วย โดยการเริ่มจากการใช้สื่อ ตลอดถึงการจัดกิจกรรมเพื่อนำมาเสริมสื่อเพื่อการศึกษาค้นคว้าเป็นนิโรธและมรรค เพราะสามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้

ขั้นตอนที่ 4 มรรค (วิธีการแก้ปัญหา) พัฒนาการวิเคราะห์หาสาเหตุ เพื่อแก้ปัญหาซึ่งการวิเคราะห์ตามหลักมรรค หมายถึงการเก็บข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ แล้วมาจัดลำดับ แยกประเภทของปัญหาแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์แล้ว เป็นการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา คือ ชื่นนำเสนององค์ความรู้จากวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ ส่งเสริมให้มีการแบ่งปันความรู้กัน โดยการนำความรู้ของแต่ละคนมารวมกันจะได้องค์ความรู้ที่ดีเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่พึงาม

กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามกระบวนการอริยสัจ 4 ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญภา ยวงสร้อย เรื่อง “อริยสัจกับการเรียนรู้ด้วยโครงการในยุคดิจิทัล” พบว่า ยุคดิจิทัล เป็นยุคแห่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ในทุก ๆ ด้านทุกคนจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อให้ตอบสนองกับการกระจายความรู้ที่เชื่อมต่อถึงกันทั่วทุกมุมโลกนี้ วิธีการเรียนรู้ของคนยุคดิจิทัลจะไม่ได้อยู่แค่เพียงในห้องเรียนอีกต่อไป แต่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกที่ ทุกเวลา (พิชญภา ยวงสร้อย, 2562 : บทคัดย่อ) ในรูปแบบการเรียนรู้แบบออนไลน์ที่ตอบโจทย์วิถีชีวิตของคน รูปแบบการเรียนรู้ต้องมีความยืดหยุ่น ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้ตลอดชีวิตการจัดการเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเป็นผู้สร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ สอดคล้องกับการเรียนรู้แบบโครงการ ที่มีรูปแบบการเรียนรู้ แบบส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกหาคำตอบได้ด้วยตนเองสามารถสร้างผลงาน การทำงานเป็นทีม คิดเป็น สามารถแก้ปัญหาได้โดยใช้วิธีการทางปัญญา และหลักการแก้ปัญหาที่ง่ายต่อการเรียนรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็น

อย่างด้นั้นคือ หลักอริยสัจ 4 ประการ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

3) ด้านผู้เรียน เป็นผู้ได้รับการปลูกฝังให้มีความสำนึกในหน้าที่ มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมปฏิบัติทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวมได้รับการฝึกฝนให้รู้จักเทคนิค และวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาสังคมตามแนวทางประชาธิปไตย โดยครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมมือกัน สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ผู้เรียนต้องเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน เพื่อการวางแผนปฏิรูปสังคมในอนาคต

องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักธรรมอริยสัจ 4 ในมุมมองความสอดคล้องด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน พบว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

หลักทางพุทธปรัชญาการศึกษาที่นำมาเป็นแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน คือ หลักธรรมอริยสัจ 4 ประกอบด้วยความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ซึ่งนำมาบูรณาการในหลักสูตรการศึกษา และใช้เป็นกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้พยายามแสวงหาความรู้ ค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยนำเอาลำดับขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจในพุทธปรัชญามาใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค โดยเทคนิควิธีการสอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ของผู้เรียน และเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 18 ซึ่งระบุไว้ว่า “สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” โดยเขียนเป็นแผนผังความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักธรรมอริยสัจ 4 ในมุมมองความสอดคล้องด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ดังนี้

แผนผังความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักธรรมอริยสัจ 4 ในมุมมองความสอดคล้องด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

สรุป

ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กับหลักพุทธปรัชญา (อริยสัจ 4) สามารถบูรณาการกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบอริยสัจ 4 เป็นพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) ในขั้นนี้ครูผู้สอนจะทำหน้าที่ในการกำหนดและนำเสนอปัญหาอย่างละเอียดที่สะท้อนถึงความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พยายามให้ผู้เรียนทำความเข้าใจปัญหาที่ตรงกัน โดยครูผู้สอนทำการอธิบายหรือเร้าความรู้สึกให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่พึงเกิด ครูผู้สอนมุ่งเน้นผู้เรียนพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายและทั่วถึง พยายามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกคน และให้

ผู้เรียนทุกคนร่วมมือกันช่วยกันแก้ไขปัญหา นั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 ตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมมุติ) ครูผู้สอนใช้คำถามทำให้ผู้เรียนคิดและแสดงความคิดเห็นถึงสาเหตุของปัญหาที่สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าวในขั้นต้นว่าปัญหานั้นมีอะไรบ้าง ครูผู้สอนอธิบายเชื่อมโยงเหตุผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ เปิดโอกาสและกระตุ้นผู้เรียนให้แสดงความคิดเห็น

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิรนัย) ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการสอดแทรกด้านคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรม คำสอน ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนบรรลุคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล (ขั้นมรรค) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบ โดยการสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม ผู้การเป็นผู้เรียนที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปผล (ขั้นมรรค) เป็นการช่วยกันสรุปความคิดของผู้เรียนแต่ละคน นอกจากนี้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น โดยครูผู้สอนใช้คำถามกระตุ้นให้ข้อมูลย้อนกลับ ทบทวนความสำคัญ สรุป เชื่อมโยงข้อคิดเห็นของนักเรียน

ดังสรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักธรรมอริยสัจ 4 มีความสอดคล้องในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นพลเมืองดีของสังคม และปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้นในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนสามารถยึดหลักพุทธปรัชญา (หลักธรรมอริยสัจ 4) เพื่อเป็นกรอบทิศทางการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- เนตรชนก วิภาตะศิลปิน. (1 กุมภาพันธ์ 2564). **พุทธปรัชญาการศึกษากับการศึกษาในศตวรรษที่ 21**. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2566, จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/download/144449/106904/>.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2542). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พิชญาภา ยวงสร้อย. (2562). รายงานการวิจัยเรื่อง อริยสัจกับการเรียนรู้ด้วยโครงการ
ในยุคดิจิทัล. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พุทธทาสภิกขุ. (2544). การศึกษาคืออะไร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2549). การศึกษาและจริยธรรมศาสตราจารย์ ดร.สาโรช
บวรศรี. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการจัดสร้างอนุสาวรีย์ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช
บวรศรี และงานยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศักดิ์ดา ปรามค์ประทานพร. (2526). ปรัชญาการศึกษาระดับพื้นฐาน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- คินีนาถ ศรีบุรัมย์. (23 เมษายน 2563). ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism). สืบค้น
เมื่อ 10 กันยายน 2566, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/677142>.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2554). แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมิน
ผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทยจำกัด.

การวิเคราะห์พุทธปรัชญาการศึกษาในการจัดการศึกษา
ของโรงเรียนปากะจอง บ้านแงน จังหวัดเชียงใหม่
An Analysis of the Buddhist Educational Philosophy
in the Educational Administration of Paka Chong School
Baan Ngaen, Keng Tung Province

จิตติทรัพย์ พระแก้ว

Tititap Prakaew

นางก้อง

Nang Kaung

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalai University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, Email : tititap_2008@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการวิเคราะห์พุทธปรัชญาการศึกษาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปากะจอง บ้านแงน จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศเมียนมา พบว่า โรงเรียนแห่งนี้มีพระภิกษุและสามเณร 60 รูป ครู 10 รูป และนักเรียน 178 คน การจัดการศึกษาได้รับการรับรองจากรัฐบาลเมียนมา จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มีองค์ประกอบของการศึกษาในการจัดการ ดังนี้ 1) ด้านหลักสูตร ใช้ระบบการศึกษาแบบ KG-5-4-3 คือ ชั้นอนุบาล (Kindergarten) 1 ปี ชั้นประถมศึกษา (Primary School) 5 ปี ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (Secondary School) 4 ปี และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (High School) 3 ปี โดยเน้นวิชาการ 2) ด้านสถานที่ ใช้พื้นที่วัด ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและห่างไกลจากแหล่งชุมชน 3) ด้านผู้สอน ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ สอนทุกรายวิชา 4) ด้านผู้เรียน มีเด็กและเยาวชนหลากหลายชาติพันธุ์ที่มีอายุแตกต่างกันเข้ามาเรียนร่วมกัน 5) ด้านการจัดการเรียนการสอน เน้นทางด้านพุทธศึกษาและจริยศึกษา ไม่เน้นด้านหัตถศึกษาและพลศึกษา 6) ด้านการวัดและประเมินผลเน้นการประเมินตนเองโดยเฉพาะด้านความรู้ความจำและการท่องจำบทเรียน

คำสำคัญ : วิเคราะห์, พุทธปรัชญาการศึกษา, องค์ประกอบของการศึกษา

Abstract

This academic article is an analysis of Buddhist educational philosophy in the educational Administration of Paka Chong School, Ban Ngaen, Keng Tung Province, in Myanmar found that : This school has 60 monks and novices, 10 teachers, and 178 students. There are elements of education in administration as follows: 1) Curriculum aspect, the school uses the KG-5-4-3 education system, 1 year for Kindergarten, 5 years for Primary school, 4 years for Secondary School, and 3 years for High School, emphasizing academics. 2) Place aspect, The school uses temple grounds in a natural environment and away from the community. 3) Instructor aspect, most of them are monks who teach all subjects. 4) Learner aspect, there are children and youths of different ethnicities and ages come to study together. 5) Teaching and learning management aspect, emphasis on Buddhist studies and ethical studies. There is no emphasis on handicraft education and physical education. 6) Measurement and evaluation aspect, emphasis on self-evaluation, especially in the area of knowledge and rote learning.

Keywords : Analysis, Buddhist Educational Philosophy, educational element

บทนำ

เมื่อพิจารณาการจัดการศึกษาของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า การศึกษาของไทยนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลง เจริญก้าวหน้าตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมตามลำดับ ในอดีตจะพบว่าการศึกษามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในขณะนั้นมาก ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการศึกษานี้ นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสคนสำคัญ คือ เมอร์ซีเฮอร์ เดอะ ลาลูแบร์ (Simon de La Loubère) ราชทูตในคณะทูตฝรั่งเศสของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ซึ่งเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้กล่าวไว้ในเอกสารที่มีชื่อแปลเป็นภาษาไทยว่า “ราชอาณาจักรสยาม” มีใจความว่า “...

เมื่อบุตรเจริญเติบโตถึง 7 หรือ 8 ขวบแล้ว ชาวสยามจะส่งบุตรของตนให้ไปประจำอยู่ที่วัด กับพระสงฆ์ พระสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์อยู่ในวัดจะสอนอนุชนเหล่านั้นให้รู้จักอ่าน เขียน และ เรียนเลขเป็นสำคัญ...” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2495 : 2)

ในเวลาต่อมา การศึกษาได้แยกออกจากวัดและวิถีการดำเนินชีวิตมาเป็นการ ศึกษาในระบบโรงเรียนในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อันเป็นช่วงที่มีการปฏิรูป ครั้งยิ่งใหญ่ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาในระบบโรงเรียนของไทยนั้นจัดตามแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ และวิธีปฏิบัติทางการศึกษาของต่างประเทศมาโดยตลอด ผสมผสานแนวคิดของ ยุโรปและตะวันตก

เมื่อย้อนกลับไปในอดีตกว่า 50 ปีก่อน พม่าหรือเมียนมาได้ชื่อว่ามีระบบการ ศึกษาในระดับดีเลิศของเอเชีย กล่าวกันว่ามหาวิทยาลัยย่างกุ้งสมัยนั้นมีมาตรฐานเดียวกับ มหาวิทยาลัยในอังกฤษ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2560 : ออนไลน์) แต่ปัจจุบันการจัดการศึกษา ของรัฐบาลเมียนมากลับยังไม่ทั่วถึง แม้ว่าจะมีความต้องการขยายการศึกษาให้ครอบคลุมทุก พื้นที่ โดยเฉพาะในเมืองเชียงตุงยังมีหลายพื้นที่ ไม่มีโรงเรียนสำหรับเด็กและเยาวชน แต่มีวัด จำนวนมาก วัดเหล่านี้จึงต้องทำหน้าที่จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น สามารถสื่อสารกับคนในและนอกประเทศได้และเป็นคนดีมีศีลธรรม อีกทั้งเป็นที่รู้จักกันว่าเมืองเชียงตุงเป็นเมืองพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาของโรงเรียนวัด หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรม หรือที่คนเชียงตุงเรียกว่า โรงเรียนปากะจองนั้น มีการจัดการ ศึกษา 2 แบบ คือ วัดที่สอนในรูปแบบนิกัธรรมบาลี ซึ่งส่วนใหญ่จะสอนลูกเณร เพื่อสืบทอด และจรรโลงพระพุทธศาสนาเป็นศาสนทายาท ส่วนอีกรูปแบบหนึ่ง คือ สอนวิชาสามัญเช่นเดียวกับโรงเรียนของรัฐบาลโดยใช้หลักสูตรของรัฐบาล ซึ่งเริ่มสร้างในปี 2519 ขยายไปถึง มัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันเมียนมาจัดการศึกษา 13 ปี ในระบบ KG-5-4-3 คือ อนุบาล 1 ปี ประถมศึกษา 5 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 4 ปีและมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ถึงแม้ว่าโรงเรียน วัดโดยทั่วไปจะเป็นโรงเรียนที่ไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายและอาจถูกรัฐบาลเมียนมาสั่งปิด เมื่อไหร่ก็ได้ แต่สำหรับโรงเรียนปากะจอง บ้านแฉก จังหวัดเชียงตุง ได้รับการรับรองจาก รัฐบาลเมียนมาให้จัดการเรียนการสอนได้เช่นเดียวกับโรงเรียนรัฐบาล เนื่องจากสภาพสังคม และปัญหาภาวะเศรษฐกิจ โรงเรียนวัดจึงเป็นที่พึ่งให้กับเด็กๆที่ครอบครัวมีฐานะยากจนได้ และพบว่า การเปิดสอนโรงเรียนปากะจอง ปีปัจจุบัน (ปี 2023) ทั่วประเทศเมียนมา มี จำนวนโรงเรียน 1,484 โรง ครู 7,229 คน นักเรียน 2.8 แสนคน เฉพาะที่รัฐฉานตะวันออก มี 19 โรงเรียน จำแนกเป็นชั้นประถมศึกษา 13 แห่ง มัธยมศึกษา 6 แห่ง โรงเรียนปา

กะจงเป็นโรงเรียนวัดที่ผู้ศึกษาสนใจต้องการศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาการศึกษาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปากะจง ณ บ้านแงน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่นำเอาระบบการจัดการศึกษาแบบสามัญมาใช้ตามหลักสูตรของรัฐบาล ในปัจจุบันมีพระภิกษุและเณรจำนวน 60 รูป ครูจำนวน 10 รูป และนักเรียน จำนวน 178 คน ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษา มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาแผนกสามัญของโรงเรียนปากะจง บ้านแงน ในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อไป

เนื้อหา

พุทธปรัชญามีแนวคิดพื้นฐานในด้านความเชื่อว่าธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์คือ ทุกข์ จุดมุ่งหมายของการศึกษาในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ การหลุดพ้นจากทุกข์ การศึกษาจึงเป็นหนทางเพื่อบรรลุดังกล่าวนี้ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2525 : 166 - 168) ได้กล่าวถึงหลักไตรสิกขาหรือหลักการศึกษา ดังนี้

1. การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา
2. การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา
3. การฝึกฝนอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความยึดติด ถ้อยมั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระ ผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา

หลักการศึกษาทั้ง 3 ประการนี้ จัดวางขึ้นโดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีแก้ปัญหของอารยชน หรืออริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน คือ มรรคมรรค 8 โดยอยู่ในกรอบของไตรสิกขา

แนวคิดทางการศึกษาที่มีรากฐานจากสาระในพระพุทธศาสนา โดยพุทธทาสภิกขุ (2528 : 121) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาว่า “การศึกษานี้เพื่อมนุษย์จะมีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ โดยการทำลายเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ และมีการประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์” ทั้งนี้เพราะสัญชาตญาณที่มีความเห็นแก่ตัวอย่างมากก็คือ สัญชาตญาณอย่างสัตว์ นั่นเอง

จุดมุ่งหมายการศึกษาตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษาจึงมุ่งให้เด็กเป็นผู้มี

คุณธรรม ปราศจากการเห็นแก่ตัว เป็นผู้รู้จักตัวเอง รู้จักแก้ปัญหาในชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ มีสิ่งที่จำเป็นและขาดไม่ได้ คือ องค์ประกอบของการศึกษาทางด้านพุทธปรัชญาการศึกษา ดังนี้

1. หลักสูตร

การเรียนการสอนตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาเพื่อพัฒนาตนให้สมบูรณ์นั้น ควรอยู่บนพื้นฐาน 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา (พุทธทาสภิกขุ, 2529 : 77 - 92) ได้กล่าวถึงหลักสูตรที่ดีประกอบด้วยแผนการศึกษา 4 อย่าง คือ

1. พุทธิศึกษา นอกจากให้รู้หนังสือแล้ว จะต้องมีความรู้ในเรื่องที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือ รู้ว่า เกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร คำตอบ คือ เกิดมาเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้

2. จริยศึกษา ต้องอบรมให้รู้จักทำลายความเห็นแก่ตัว หรือความเห็นแก่ตัวพวกพ้องของตัวเอง ต้องเต็มไปด้วยความสามารถ ความมัยย์สัสมักขึ้นทุกทีๆ

3. พลศึกษา คือ การศึกษาเพื่อให้มีกำลัง ต้องประกอบด้วยกำลังสองประเภท คือ กำลังทางวัตถุและกำลังทางวิญญาณหรือกำลังทางจิตใจ เพราะต้องฝึกจิตให้ มีสมาธิ จึงจะสามารถควบคุมบังคับกำลังกายให้เดินไปถูกทางได้

4. หัตถศึกษา คือ วิชาชีพทุกแขนงทั้งภาคปฏิบัติและภาควิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ และวิชาชีพเป็นอุปกรณ์ในการเลี้ยงชีพ เป็นหนทางให้มนุษย์ได้แสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ

หลักสูตรตามพุทธปรัชญาการศึกษา ในส่วนเนื้อหาของหลักสูตรจึงควรประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ เนื้อหาที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพและเนื้อหาที่จำเป็นต่อการพัฒนาในด้านจิตใจ

2. โรงเรียน

พุทธปรัชญาการศึกษามีความเชื่อว่าการจัดโรงเรียนนั้น จะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เหนียวแน่น ส่งเสริม จูงใจ และปลุกเร้าให้เกิดความศรัทธาที่จะเรียนรู้ โดย สุนน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงห้องเรียนสรุปได้ว่า เวลาที่เราพูดถึงแหล่งเรียนรู้ เราจะไม่พูดถึงห้อง เราจะไม่พูดถึงโรง เพราะฉะนั้นเวลาที่เราพูดถึงแหล่งเรียนรู้ เราต้องทำลายฝา ทลายกำแพงของห้อง ของ

โรงต่างๆ เพราะฉะนั้นเราจึงมีห้องเรียนไม่ได้ แต่เรามีแหล่งเรียนรู้ที่เปิดกว้าง เรียกว่า Open Classroom ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2528: 79-81) ดังนี้

1. ความเรียบง่าย การสร้างบรรยากาศที่เรียบง่าย มีใช้การชมชู้บังคับ ห้าม นักเรียนพูด แต่เน้นที่การสำรวมตน คือ สำรวมกาย วาจา ใจ การฝึกหัดแผ่เมตตา การฝึกสมาธิอย่างง่ายๆ เป็นการฝึกหัดให้เด็กรู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไรอยู่

2. ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ การจัดชั้นเรียนมิได้จำกัดอยู่ภายในห้องสี่เหลี่ยมเท่านั้น แต่ให้นำธรรมชาติเข้ามาสู่ห้องเรียน และนำเด็กนักเรียนออกไปสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และเป็นแหล่งวิทยาการในชุมชน ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงด้วยวิธีการที่ประหยัดและสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

3. ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ คือ จัดห้องเรียนให้น่าสนใจอยู่เสมอ เช่น การจัดห้องเรียนพิเศษตามลักษณะวิชาที่เรียน มีการตกแต่งห้องเรียน สื่อต่างๆ ในโอกาสที่สำคัญ มีการเปลี่ยนกลุ่มนักเรียน เปลี่ยนรูปแบบการจัดที่นั่งเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจไม่รู้สึกรำคาญเบื่อหน่าย

4. ความสะอาด มีระเบียบและเรียบง่าย เป็นการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อฝึกลักษณะนิสัยและฝึกอบรมการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ สภาพของห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงหรูหรา แต่จะต้องกวาดซัดให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ

3. ผู้สอน

เมื่อพิจารณาถึงศาสตร์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้ในการสั่งสอน จนเป็นหลักแห่งความจริง และถูกนำมาใช้ของเหล่าสาวกตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ในการสอนนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสอนเรียกว่าครู ซึ่งในทางพุทธศาสนามองครูคือผู้ทำหน้าที่ 2 ประการ (พระครูโสภณ พุทธิศาสตร์, 2556 : 140) คือ

1) สิบปทายก เป็นผู้ให้วิทยาการ คือ องค์ความรู้ต่างๆโดยไม่ปิดบังอำพราง

2) กัลยาณมิตร เป็นเพื่อนคิดที่ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลังไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

ดังนั้น ครูจึงต้องมีหลักแห่งความเป็นกลาง มีสัมมาทิฐิ สอนตามแนวพุทธธรรม คือ ปรัตติยะ เสี่ยงจากภายนอกรวมทั้งกัลยาณมิตรและหลักโยนิโสมนสิการ พุทธปรัชญา

การศึกษาเชื่อว่า ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อเด็ก ตั้งใจสอนด้วยความมุ่งหวังที่จะให้ศิษย์เป็นคนที่มีคุณธรรมของสังคม (สมนึก พวงพาว, 2521: 84) ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี ปฏิบัติได้จริง และมีวิธีสอนหลายๆแบบ ที่สามารถเข้าใจให้เด็กสนใจได้เป็นอย่างดี (สุนน อมรวิวัฒน์, 2565 : ออนไลน์)

ลักษณะของครูผู้สอนที่ดีตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของแสง จันทร์งาม (2526: 24 - 30) ควรมีคุณสมบัติ ดังนี้ คือ มีความเมตตา กรุณา ไม่หวังผลตอบแทน ไม่ถือตัว ไม่หยิ่งยโส ไม่ถือยศศักดิ์ มีความยุติธรรม มีความอดทน ใจเย็น มีความรอบคอบ นำเคารพบูชา รู้จักระดับสติปัญญาของผู้เรียนและปรับปรุงการสอนอยู่เสมอ

4. ผู้เรียน

ลักษณะของผู้เรียนตามลัทธิพุทธปรัชญาการศึกษาว่า ต้องเป็นพหูสูตและมีอิทธิบาท 4 ซึ่งคุณสมบัติของพหูสูต มี 5 ประการ คือ 1) พหูสูต ฟังมาก 2) ธตา จำได้ คือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำความไวแม่นยำ 3) วจสาปริจิตา คล่องปาก คือ ท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอแล้วคล่องจัดเจน 4) มนสาอนุเปกขิตา พังซึ้นใจ นึกคิดพิจารณาจนเจนใจนึกครั้งใดก็ปรากฏให้เห็นสว่างชัด 5) ทิฏฐิยา สุปปฏิวิธา ขบได้ด้วยทฤษฎี หรือแทงตลอดดีด้วยทิฏฐิยา คือ มีความเข้าใจลึกซึ้ง มองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ทั้งในส่วนเนื้อความและเหตุผล (สุนน อมรวิวัฒน์, 2528 : 96) ส่วนอิทธิบาท 4 เป็นธรรมแห่งความสำเร็จตามที่ตั้งใจพระมหาสมณะเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้กล่าวถึงสิ่งที่ผู้เรียนควรมี คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2527 : 36)

5. กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษานั้น เป็นการจัดการโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกคาย นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง เรียกว่า การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ โดยมุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ครูผู้สอนและศิษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และศิษย์ได้มีโอกาสคิดแสดงออกปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (สุนน อมรวิวัฒน์, 2528 : 84)

หลักการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมทั้งโดยตรงและโดยอ้อมนั้นพระครูโสภณพุทธศาสตร์ (เขียว ขิตินทริโย, 2556 : 125) กล่าวว่ามียุ 4 ประการ ดังนี้

1. แจ่มแจ้ง อธิบายแจ่มแจ้งดูจนนำมาวางให้ตรงหน้า
 2. จูงใจ พุดจูงใจอยากปฏิบัติตามที่สอน
 3. หาญกล้า ทำให้ผู้ฟังเกิดความกล้าหาญ มั่นใจที่จะปฏิบัติตาม
 4. ร่าเริง ให้ผู้ฟังเกิดฉันทะในการฟัง สนุกสนานไปกับการสอน ไม่เบื่อ
- พุทธทาสเสนอว่า ครู คือผู้ทำหน้าที่อันประเสริฐในการเป็นผู้นำทางวิญญาณ เป็นแสงสว่างส่องทางนั้น รวมถึงบิดา มารดาและครูที่โรงเรียนด้วย (พุทธทาสภิกขุ, 2529 : 139 - 143) โดยอธิบายลักษณะสำคัญของการเรียนการสอน สรุปได้ ดังนี้
- 1) สอนเท่าที่ควรสอน คือ นักเรียนควรจะได้เรียนเฉพาะที่จำเป็นที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ใช่เรียนกว้างขวางไปมากมายแต่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร
 - 2) สอนอย่างชัดเจน บอกให้หมด คือ ให้รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร เปรียบเทียบได้กับสิ่งใด มีก้อย่าง กี่ลักษณะ ไม่สอนให้นอกไปจากที่ไม่เกี่ยวข้องกันอยู่กับสิ่งที่ควรจะรู้
 - 3) สอนมีเหตุผลอยู่ในตัว เป็นคำสอนที่ชัดเจน เป็นที่น่าพอใจ ไม่ผิดหลักตรรกะ ไม่ว่าจะมองด้านใดก็ยังคงเป็นสิ่งที่ถูกต้องอยู่เสมอ
 - 4) สอนชนะน้ำใจผู้ฟัง ผู้ฟังหมดปัญญาจะคัดค้าน เพราะมีคำอธิบายที่ทำให้หมดแรงที่จะคัดค้านโต้เถียง จนผู้ฟังยอมรับปฏิบัติตาม
 - 5) สอนให้เกิดความร่าเริงตามสมควร เพราะเป็นหลักธรรมชาติที่ทุกคนชอบ ความร่าเริง การเรียนการสอนนั้นควรจะสนุกมากกว่าเหงาหงอย หนักหน่วง หนักหน่วง
 - 6) สอนให้ผู้ฟังเกิดความกล้าที่จะปฏิบัติตาม ไม่สอนให้เกิดความกลัว ซึ่งมักทำลายเสรีภาพ ต้องสอนให้เกิดความกล้า ยิ่งฟังยิ่งกล้า ยิ่งอยากที่จะปฏิบัติ

6. การวัดผลและการประเมินผล

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาในการวัดผลและประเมินผล มีลักษณะ ดังนี้ คือ ไม่ต้องสอบแบบที่ทำอยู่เพราะแข่งขันกับผู้อื่น คนเรามีสติปัญญาไม่เท่ากัน วิธีวัดกับคนอื่นควรเลิก ไม่ต้องสอบอย่างในปัจจุบัน และไม่วิตกกังวลกับวิชาการ ควรจะมีการเล่น นันทนาการให้ฟัง ทำอะไรที่ได้ผ่อนคลายการแข่งขันทางวัตถุ เช่น กีฬา งานอดิเรก ฯลฯ โดยเอาตัวเราสู่โลกภายนอก ไม่ใช่จากภายนอกเข้าหาตัวเรา ดังนั้น การประเมินผล ให้ดูตัวของตัวเอง ดังนั้นการประเมินผลที่แท้จริง คือ การประเมินตนเอง แล้ววิเคราะห์ปรับปรุงตนเอง การประเมินโดยผู้อื่นเป็นเพียงข้อมูลประกอบเท่านั้น (พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ, 2552 : 145)

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาอภิปรายผล ด้านองค์ประกอบของการจัดการศึกษา ในโรงเรียนปกาะจอง บ้านแงง จังหวัดเชียงตุง โดยปรัชญาการศึกษาที่มีลักษณะผสมผสาน ปรัชญาการศึกษาทั้ง 6 ลัทธิ คือ สารัตถนิยม นิรันตรนิยม พิพัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม อัตถิภาวนิยม และพุทธปรัชญา แต่การศึกษาเน้นทางด้านพุทธปรัชญาการศึกษา ดังนี้

1. หลักสูตร โรงเรียนปะกาจอง บ้านแงง ใช้หลักสูตรของรัฐบาลในการจัดการเรียนการสอน โดยโรงเรียนแห่งนี้มีการเรียนถึงตาม 9 เทานั้น หลักสูตรเน้นทางด้านวิชาการ โดยชั้นประถมศึกษา(ตาม 1-5) เรียนวิชา ภาษาเมียนมา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ส่วนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น(ตาม 6-9 เรียน) ภาษาเมียนมา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ทุกวิชาเรียนเป็นภาษาเมียนมา ยกเว้น ภาษาอังกฤษ จึงเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนที่นี้ พัฒนาคบ 4 ด้าน ทั้งทางด้านพุทธิศึกษาที่เน้นวิชาการและด้านจริยศึกษาที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม แต่ไม่เน้นด้านหัตถศึกษาและพลศึกษา สาเหตุที่ไม่เน้นอาจเนื่องมาจากมีข้อจำกัดการขาดแคลนบุคลากรที่จะมาทำหน้าที่สอนในด้านนั้นๆ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาตัวคนของพระราชาวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ที่กล่าวถึงการพัฒนาคนควรพัฒนาให้รอบด้าน 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนากาย พัฒนามารมณ พัฒนาสังคมและพัฒนาศติปัญญา (พระราชาวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) , 2520 : 70-108) และสอดคล้องกับพุทธทาสภิกขุ ที่กล่าวถึงหลักสูตรว่าประกอบด้วยแผนการศึกษา 4 ด้าน คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษาและหัตถศึกษา (พุทธทาสภิกขุ , 2529 : 77 - 92) แต่อย่างไรก็ตามควรให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สามารถพัฒนาได้ครบทั้ง 4 ด้านอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะด้านหัตถศึกษาและพลศึกษา

2. โรงเรียน ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล ขาดครูเฉพาะวิชา ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการสอน จึงมีผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้ได้เต็มศักยภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้สามารถสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ ดังที่ วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวว่า คนเราสติปัญญาไม่เท่ากัน ดังนั้น จึงควรจัดแบ่งชั้นเรียนให้คนวัยใกล้เคียงกันได้เรียนเนื้อหาด้วยกัน นอกจากนี้ แม้ว่าโรงเรียนจะตั้งอยู่ห่างจากชุมชนแต่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับพุทธปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่า การจัดโรงเรียนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เหนียวแน่น ส่งเสริม จูงใจ และปลุกเร้าให้เกิดความศรัทธาที่จะเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ แหล่งเรียนรู้ไม่ใช่ห้อง เราจะไม่พูดถึงโรง เพราะฉะนั้นเวลาที่เรานั่งพูดถึงแหล่งเรียนรู้ เราต้องทลายฝา ทลายกำแพงของห้อง ของโรงต่างๆ เพราะฉะนั้น

เราจึงมีห้องเรียนไม่ได้แล้ว แต่เรามีแหล่งเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ภาษาอังกฤษคือ Open Classroom” (สุนน อมรวิวัฒน์, 2565 : ออนไลน์) ได้สรุปไว้ว่าโรงเรียนควรมีลักษณะ ดังนี้ 1) มีความเรียบง่าย 2) มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ 3) มีความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ สามารถเปลี่ยนแปลงสถานที่เรียนได้ และ 4) มีความสะอาด มีระเบียบและเรียบง่าย สามารถจัดสภาพแวดล้อมเพื่อฝึกลักษณะนิสัยและฝึกอบรมการประพฤติปฏิบัติได้ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2528 : 79 - 81)

3. ผู้สอน ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ สอนตามหลักธรรมโยนิโสมนสิการ และมีความเป็นกัลยาณมิตรสูง ซึ่งสอดคล้องกับพุทธปรัชญาการศึกษาของพระครูโสภณพุทธิศาสตร์ ที่กล่าวว่าครูผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม เป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน ตั้งใจสอนด้วยมุ่งหวังที่จะให้ศิษย์เป็นคนดี มีคุณธรรมของสังคม ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ดี ปฏิบัติได้จริง และมีวิธีสอนหลายๆแบบ ที่สามารถเข้าใจให้เด็กสนใจได้เป็นอย่างดี (พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, 2556 : 140) และสอดคล้องกับ หนังสือของ แสง จันทรงาม เรื่อง วิธีสอนของพระพุทธเจ้า ที่กล่าวถึงครูที่ดีตามหลักพุทธปรัชญา สรุปได้ ดังนี้ คือ ไม่ถือตัว ไม่หยิ่งโส ไม่ถือยศถือศักดิ์ มีความอดทน ใจเย็น มีความยุติธรรม มีความรอบคอบ มีความประพฤติที่น่าเคารพบูชา เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นทั้งผู้แนะและผู้ปฏิบัติตามที่ตนสอนได้ และเป็นผู้ที่รู้จักระดับสติปัญญาของผู้เรียน ปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม เนื่องจากหลักสูตรเน้นด้านวิชาการมาก ทำให้การพัฒนาด้านหัตถศึกษาและพลศึกษาทำได้ไม่เต็มที่ (แสง จันทรงาม, 2526 : 24 - 30) ผู้สอนจึงควรสร้างหลักสูตรท้องถิ่นและสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองและชุมชน

4. นักเรียน เนื่องจากผู้เรียนในท้องถิ่นมีหลากหลายชาติพันธุ์ และหลายวัย เมื่อนำมาเรียนรวมกัน ทำให้เกิดปัญหาเนื่องจากระดับสติปัญญาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน บางคนเรียนรู้เร็ว บางคนเรียนรู้ช้า ผู้เรียนจึงควรได้เรียนในชั้นเรียนที่เหมาะสมกับวัยของตน โดยการแบ่งชั้นเรียนและมีการเลื่อนชั้นขึ้นไปในระดับที่สูงขึ้น เมื่อมีการวัดและประเมินผล ทั้งนี้ ผู้เรียนจะเป็นผู้รับฟังคำแนะนำสั่งสอนของครูด้วยความเคารพและศรัทธา ทำความเข้าใจเนื้อหาสาระที่ครูกำหนด สอดคล้องกับสุนน อมรวิวัฒน์ ที่กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้เรียนที่เป็นพหุสูตร สรุปได้ ดังนี้ คือ ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เพ่งขึ้นในใจ และขบได้ด้วยทฤษฎี มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (สุนน อมรวิวัฒน์, 2528 : 96) และสอดคล้องกับหลักธรรมแห่ง

ความสำเร็จ คือ อิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2527 : 36)

5. กระบวนการเรียนการสอน การจัดกระบวนการเรียนการสอน มีลักษณะที่สอดคล้องตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาคือ ให้ผู้เรียนฝึกความคิด ถูกวิธีและเป็นระบบ ยึดระเบียบวินัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางเนื้อหาวิชา ครูสามารถจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุขได้ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้และได้ฝึกฝนวิธีคิดอันแยบคาย นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง เรียกว่า การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ที่โดยมุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ครูผู้สอนและศิษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และศิษย์ได้มีโอกาสคิด แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและชุมชน แต่กระบวนการเรียนการสอน ยังมีปัญหาจากการใช้วิธีท่องจำบทเรียน (Rote Learning) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนเฉพาะวิชาบางวิชา เพื่อการสอบเท่านั้น ยังไม่เน้นด้านอื่นๆ ด้วย เช่น ความเข้าใจ การนำไปใช้ เป็นต้น ทั้งนี้วิชาเฉพาะต่างๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา ประวัติศาสตร์ และวิชาชีพทั้งหลาย จะมีเทคนิคกลวิธีการสอนแตกต่างกันเพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแต่ละวิชา กระบวนการเรียนการสอนยังมีลักษณะให้ครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการเรียนการสอน ใจความว่า ครูสอนเท่าที่ควรสอน สอนอย่างชัดเจน บอกให้หมด สอนมีเหตุผลอยู่ในตัว สอนขณะน้ำใจผู้ฟัง สอนให้เกิดความร่าเริงตามสมควร และสอนให้เกิดความกล้าที่จะปฏิบัติตาม (พุทธทาสภิกขุ, 2529 : 139 - 143)

6. การวัดและประเมินผล ใช้วิธีวัดและประเมินตนเองเป็นหลัก ไม่ได้แข่งขันกับผู้อื่น โดยการจดจำจากตำราแล้วนำมาเขียนตอบ การตอบข้อสอบ เนื้อหาจะต้องมีอยู่ในตำราที่ครูผู้สอนได้กำหนดไว้ จึงสอดคล้องกับการวัดและประเมินผลในทางพุทธปรัชญาที่เน้นตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตน ดังนั้น การสอบจึงไม่ต้องสอบแบบที่ทำกันอยู่ทั่วไปเพราะเป็นการแข่งขันกับผู้อื่น ทั้งนี้เพราะในทางพุทธปรัชญาเห็นว่า คนเรามีสติปัญญาไม่เท่ากัน วิธีวัดกับคนอื่นควรเลิก ไม่ต้องสอบอย่างในปัจจุบัน และไม่วิตกกังวลกับวิชาการ ควรจะมีการเล่น นันทนาการให้ฟัง ทำอะไรที่ได้ผ่อนคลาย การแข่งขันทางวัตถุ เช่น กีฬา งานอดิเรก ฯลฯ โดยเอาตัวเราสู่โลกภายนอก ไม่ใช่จากภายนอกเข้าหาตัวเรา ดังนั้น การประเมินผลให้ดูตัวของตัวเอง สอดคล้องกับแนวคิดของวิทย์ วิศเวทย์ อ่างในพิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และ

คณะ, 2552: 145) และยังสอดคล้องกับหนังสือปรัชญาการศึกษา เขียนโดย พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ ที่กล่าวว่า การวัดประเมินผลที่แท้จริง คือ การประเมินตนเอง แล้ววิเคราะห์ ปรับปรุงตนเอง การประเมินโดยผู้อื่นเป็นเพียงข้อมูลประกอบเท่านั้น (พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ, 2552 : 145) แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน การประเมินเพียงความรู้ ความจำเพียงด้านเดียว ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาการเรียนรู้ ดังนั้น นอกจากการประเมิน ด้านพุทธิศึกษาแล้ว ควรมีการประเมินด้านจริยศึกษา พลศึกษาและหัตถศึกษา ตามแนวคิด ของพุทธทาสภิกขุ (2529 : 77 - 92) ด้วย

ความรู้ที่ได้รับ

ความรู้ที่ได้รับจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนปะกาจอง บ้านแงง จังหวัด เชียงตุง นอกจากเน้นปรัชญาในพุทธปรัชญาการศึกษาแล้วยังมีความสอดคล้องกับปรัชญา สารัตถนิยม (Essentialism) ในองค์ประกอบต่างๆ ต่อไปนี้

1. **ด้านหลักสูตร** การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นระบบ KG-5-4-3 คือ ชั้น อนุบาล 1 ปี ชั้นประถมศึกษา 5 ปี ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 4 ปีและชั้นมัธยมศึกษาตอน ปลาย 3 ปี ใช้เวลาเรียนรวม 13 ปี โดยการเปลี่ยนหลักสูตรจะใช้ตำราหลักสูตรใหม่ปีละ ชั้น โดยเริ่มต้นเปลี่ยนตำราเรียนในปีการศึกษา 2021 (Grade 5 หรือตาม 4) ปัจจุบันปี 2023 (Grade 7 หรือตาม 6) ส่วน Grade หรือตามอื่นๆยังคงใช้ตำราของหลักสูตรเดิม หลักสูตรมุ่งผลิตคนที่มีความประเสริฐทั้งทางโลกและทางธรรม หลักสูตรมีลักษณะสหพันธ์ แบบยึดเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ

2. **โรงเรียน** จัดหลักสูตรโดยให้ผู้เรียนได้เรียนร่วมกัน ไม่ได้แบ่งชั้นเรียนอย่าง ชัดเจนเหมือนโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน ด้วยมีข้อจำกัดด้านต่างๆ เช่น สถานที่ ไม่เพียงพอ ครูผู้สอนวิชาการไม่เพียงพอ โรงเรียนตั้งอยู่ในบริเวณที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ และอยู่ห่างไกลแหล่งชุมชน มีจุดมุ่งหมายอบรมเยาวชนให้เป็นคนดีเป็นมนุษย์ที่ดีโดยหลัก ธรรม ปลุกฝังให้ผู้เรียนรู้กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนประเพณีของสังคม

3. **ผู้เรียน** มีหลากหลายชาติพันธุ์และมีอายุแตกต่างกัน แต่มาเรียนรวมในห้อง เดียวกัน โดยครูผู้สอนจะดูที่อายุว่าผู้เรียนคนนั้นควรจะเรียนหลักสูตรของชั้นหรือตามใด ผู้ เรียนจะเป็นผู้รับฟังคำแนะนำของครูด้วยความเคารพและศรัทธา นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้รับ ฟัง ทำความเข้าใจเนื้อหาสาระที่ครูกำหนดให้ไปพร้อมกัน

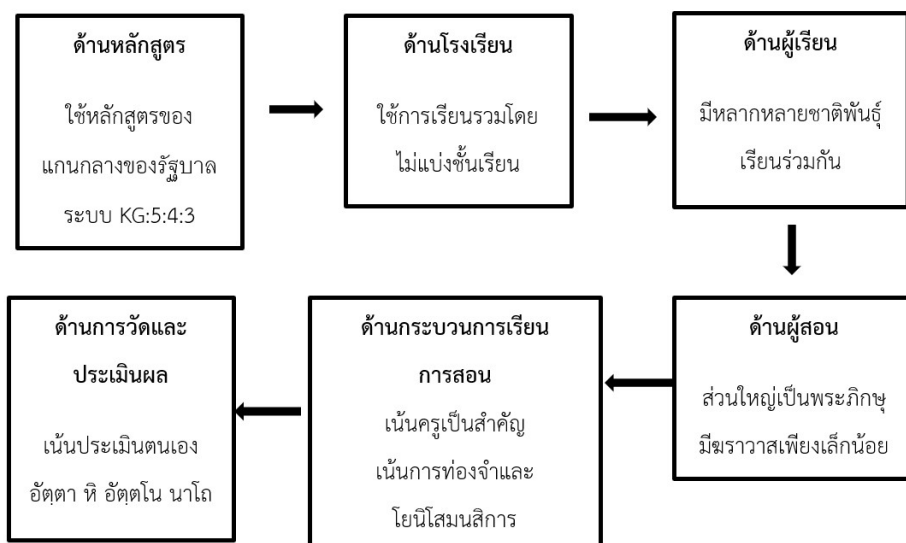
4. **ผู้สอน** ครูผู้สอนเป็นพระภิกษุในวัด สอนได้ทั้งวิชาการและธรรมะ ซึ่งต่าง

จากโรงเรียนรัฐบาลและเอกชนที่เน้นเฉพาะวิชาการเพื่อเรียนต่อในระดับสูง ครูผู้สอนมีความเป็นกัลยาณมิตรสูง อบรมเยาวชนให้เป็นคนดี เป็นผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยาให้แก่ศิษย์ ชี้นำให้ดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้อง ฝึกให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญและเรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็น ประโยชน์ ครูจะเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา

5. กระบวนการเรียนการสอน เน้นเรียนวิชาสามัญที่เป็นแบบวิชาการมาก เน้นการท่องจำ (Rote Learning) มากกว่าความเข้าใจ และการนำไปใช้ ให้ผู้เรียนฝึกความคิดตามแนวพุทธศาสนา ให้คิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ การเรียนการสอนยึดระเบียบวินัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางเนื้อหาวิชา

6. การวัดและประเมินผล ใช้วิธีเขียนหรือตอบคำถามตามเนื้อหาที่ครูผู้สอนมอบหมาย โดยตอบให้ตรงกับเนื้อหาในเอกสารตำราเรียน ไม่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัว เป็นการประเมินตนเองว่าจำข้อมูลได้มากน้อยเพียงใด การสอบจึงไม่ได้แข่งขันกับผู้อื่นแต่แข่งกับตนเอง เน้นให้มีความรับผิดชอบและประเมินผลตนเอง ปฏิบัติได้ โดยการได้มาซึ่งความรู้เป็นการรับมาโดยการถ่ายทอดและจดจำ

จากความรู้ที่ได้รับสามารถนำมาเขียนเป็นแผนผังองค์ประกอบของการจัดการศึกษาในโรงเรียนปทุมทอง บ้านแงน จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

พุทธปรัชญาการศึกษาในการจัดการศึกษา โรงเรียนปทุมทอง จังหวัดเชียงใหม่

สรุป

วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษามานาน โดยใช้สถานที่ของวัดเป็นโรงเรียน และให้พระภิกษุสงฆ์เป็นครูทำหน้าที่อบรมสั่งสอน เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนและรับเอาวิทยาการตามแนวตะวันตกเข้ามา บทบาทพระสงฆ์ด้านการสอนก็ลดลง แต่ในประเทศไทยเมื่อยังมา การจัดการเรียนการสอนยังคงให้วัดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาเล่าเรียน ทั้งนี้ เพราะโรงเรียนของรัฐและเอกชนในปัจจุบันยังมีไม่เพียงพอกับการขยายโอกาสทางการศึกษา อีกทั้งประเทศไทยยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายอยู่ตามส่วนต่างๆ ของประเทศ การควบคุมดูแลอาจไม่ทั่วถึง วัดจึงยังคงเป็นศูนย์รวมของชุมชนต่าง ๆ ให้เด็กได้มีโอกาสเรียนตามหลักสูตรที่รัฐบาลเมียนมากำหนด แต่โรงเรียนปะกาจองไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของกรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เพียงแต่ได้รับการรับรองให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับ ตั้งแต่ชั้น (ตาม) 1-9 ส่วนการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ตาม 1-12 รวมเวลาเรียนทั้งสิ้น 13 ปี ตามหลักสูตรในระบบ KG-5-4-3 ซึ่ง KG (Kindergarten) หมายถึง ชั้นอนุบาล เรียกว่า ตู่แห่งตาม โดยตาม 1-5 เป็นระดับประถมศึกษา และตาม 6-9 เป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนตาม 10-12 เป็นระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การจัดการศึกษาของโรงเรียนปากะจอง บ้านแงน จังหวัดเชียงใหม่ ใช้หลักสูตรตามที่รัฐบาลรับรอง แต่ไม่ได้แบ่งชั้นเรียน หากแต่ให้เรียนรวมกันเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านสถานที่และจำนวนครู โรงเรียนตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ห่างไกลจากชุมชน ผู้เรียนมีหลากหลายชาติพันธุ์และมีอายุแตกต่างกัน ส่วนครูผู้สอนเป็นพระภิกษุ เน้นการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีความเป็นกัลยาณมิตรสูง กระบวนการเรียนการสอนเน้นการท่องจำเป็นหลัก การวัดและประเมินผลจะวัดจากการเขียนตอบหรือตอบคำถามในส่วนที่ครูผู้สอนมอบหมายให้ไปท่องจำมา ไม่มีการสอบแบบแข่งขันกัน เน้นการแข่งขันกับตนเองในลักษณะตนเองเป็นที่พึงแห่งตน

บรรณานุกรม

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (25 พฤษภาคม 2560). **พม่าเมื่อข้าเลื่องมอ (ตอน 4)**. สืบค้นเมื่อ 3 กันยายน 2566.จาก http://www.matichonweekly.com.column/article_37630
- พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ (เขียว ชิตินทริโย). (2556). **พุทธปรัชญาการศึกษา** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2525). **ปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลมคิมทอง.
- พุทธทาสภิกขุ. (2528). **เป้าหมายของชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์.
- _____. (2529). **ธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ.(2552).**ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วชิรญาณวโรรส, กรมพระยา, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า.(2527). **นวโกวาท (หลักสูตรนัก
ธรรมตรี)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2495). **ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สมนึก พวงพวา. (2531). **ปรัชญาการศึกษาตามความต้องการของอาจารย์วิทยาลัยครู
ในสหวิทยาลัยทวารวดีและสหวิทยาลัยทักษิณ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร
มหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสง จันทร์งาม. (2526). **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณการ.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2528). **การสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตรีธาร.
- _____. (2565). **มองอนาคตการศึกษาไทย วิธีการเรียนรู้สู่ปัญญา**.
สืบค้นเมื่อ 3 กันยายน 2566. จาก [https://www.roong-aroon.
ac.th/?p=11854](https://www.roong-aroon.ac.th/?p=11854).

ประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ
ตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

The Effectiveness of elderly welfare management according
to Buddhism of the Nam Bo Luang Subdistrict Administrative
Organization San Pa Tong District Chiang Mai Province

ฤดีมาศ วิชัย

นพดณ ปัญญาวิรัตน์

อภิรมย์ สีดาคำ

Rudeemart Wichai

Noppadon Panyaweeratad

Aphirom Seedakham

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail : rudeemart96739@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักภวนา 4 กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาพบว่า

1. ระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหาร

ส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ หลักภavana 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.23, S.D. = 0.48 และระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.23, S.D. = 0.48)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักภavana 4 กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = .882^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01.

3. แนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุมีความจำเป็นที่จะต้องจัดบริการทุกด้านควบคู่กันไป ทั้งการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนและการจัดการเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติ การใช้หลักภavana

4. ถือว่ามีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ การปรับพฤติกรรมจากร้ายให้ดี จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การเลือกดำเนินชีวิตในรูปแบบของตนเอง จะทำให้ผู้สูงอายุเป็นคนที่จิตใจที่ดี สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตได้

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ, การบริหารจัดการ, สวัสดิการผู้สูงอายุ

Abstract

The article contains three objectives: 1) to investigate into the efficacy of the Nam Bo Luang Subdistrict Administrative Organization's elderly welfare management in San Pa Tong District, Chiang Mai Province. 2) Examine the relationship between the Four Bhàvanàs, the Principle Four Cultivations, and the effectiveness of elderly welfare management by the Nam Bo Luang Subdistrict Administrative Organization, San Pa Tong District, Chiang Mai Province; and 3) Develop guidelines for successful elderly welfare management based on Buddhist principles for the Nam Bo Luang Subdistrict Administrative Organization, San Pa Tong District, Chiang Mai Province.

The study found 1) a significant positive relationship ($R = .882^{**}$, $p < 0.01$) between implementing the Four Principles of Bhàvanàs and the

overall effectiveness of elderly welfare management, with an average score of 4.23 (SD = 0.48). This shows that integrating these ideas is critical for improving the health of the elderly. 2) Holistic Service Delivery: The study underlines the importance of comprehensive guidelines for aged welfare management that cover all elements of service delivery in a coordinated fashion. This means aggressively integrating efforts across sectors and effectively translating policy into actual practices. 3) Importance of Meditation Principles: The study emphasizes the importance of incorporating Bhàvanàs' Four Principles into the life of the elderly. Individuals who follow these principles may experience good behavioral changes, leading to happier and more satisfying lives in their communities. Autonomy and Empowerment: The research emphasizes the importance of giving elderly people the freedom to select their own lives. This feeling of self-determination encourages good traits such as compassion and intellect, allowing individuals to effectively face life's problems.

Keywords : Effectiveness, Management, Elderly Welfare

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเรียกได้ว่า เป็นประเทศหนึ่งที่ต้องก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างถาวร จากนโยบายประชากรและการวางแผนครอบครัวที่ประสบความสำเร็จในอดีต รวมถึงความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้คนไทยมีสุขภาพที่ดี มีอายุที่ยืนยาวขึ้น มีการศึกษา ทักษะความรู้ดีขึ้น ผลสำเร็จดังกล่าว มีผลทำให้ภาวะเจริญพันธุ์และอัตราประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง ขณะที่ประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คาดว่าถึงปี 2573 คนไทยเกือบ 1 ใน 4 จะเป็นประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ผู้สูงอายุมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับช่วงวัยและสุขภาพมากขึ้น ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย การบริการด้านสุขภาพและการดูแล การประกันสุขภาพ ประกันชีวิต ตลอดจนการออมเพื่อคุณภาพชีวิตในช่วงชราภาพ ฯลฯ ขณะเดียวกัน

แนวโน้มการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังภาวะทุพพลภาพ โรคที่มีสาเหตุมาจากการเสื่อมสภาพของอวัยวะและโรคสมองเสื่อมในผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนสูงขึ้น ซึ่งจะเป็นส่วนทำให้งบประมาณด้านการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นตามไปด้วย จากข้อมูลดังกล่าว จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ผู้สูงอายุมีความต้องการและมีความจำเป็นในการได้รับสวัสดิการสังคมจากรัฐหรือจากภาคส่วนอื่นๆ เพื่อต้องการให้ตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรี จะเห็นได้ว่า การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ประสบปัญหาในหลายรูปแบบ ดังนี้

ขาดการบูรณาการ ขาดความต่อเนื่อง ขาดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ สวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอ ผู้สูงอายุขาดการรับรู้และความเข้าใจในสิทธิของผู้สูงอายุ การจัดบริการที่ภาคประชาชนไม่มีส่วนร่วม ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือ ประเด็นสำคัญมีการดำเนินงานแยกส่วนไม่มีลักษณะการบูรณาการและมีอุปสรรค อำนวยในการสั่งการ กลไกการขับเคลื่อนขาดความต่อเนื่องทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติจึงเป็นผลให้ไม่บรรลุเป้าหมาย (วิจิตร พวงท่าโก, 2557 : 19) สถานการณ์ดังกล่าวนี้ถือเป็นความท้าทายสำหรับประเทศไทยเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นประชากรวัยเด็กลดลง จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจากกำลังแรงงานใหม่ที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานมีอัตราน้อยลง จนอาจนำมาซึ่งปัญหาการขาดแคลนแรงงานได้ การพึ่งพิงของประชากรวัยแรงงานในการดูแลเด็กและผู้สูงอายุและกระทบต่อการแข่งขันของประเทศในอนาคตจะเพิ่มสูงขึ้น (สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์, 2557 : 73 - 81)

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจัดว่าเป็นองค์กรภาครัฐที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจด้านการจัดการบริการสาธารณะแก่ชุมชน รวมทั้งภารกิจเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก สตรี ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส ซึ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนซึ่งการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้มีการกำหนดหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการสาธารณะไว้หลายด้าน โดยเฉพาะด้านการสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ไว้ในหมวด 2 มาตรา 16 (10) ให้เทศบาลเมือง และองค์การบริหารส่วนตำบลให้การสังคมสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส และมาตรา 17 (27) ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในการสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเช่นเดียวกับเทศบาลเมืองและองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประชาชนในท้องถิ่นของตนตามพระราชบัญญัติข้างต้น จึงได้กำหนดให้จัดทำแผนปฏิบัติการกระจายอำนาจให้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 โดยมีการถ่ายโอนภารกิจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งแผนดังกล่าวกำหนดให้มีการถ่ายโอนภารกิจด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเรื่องการส่งเสริมอาชีพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส การส่งเสริมกีฬาและการจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การนันทนาการ การศึกษารวมถึงการสาธารณสุข เช่น การรักษาพยาบาล การป้องกันโรคและควบคุมโรคติดต่อ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันการจัดบริการสาธารณสุขในด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ได้มีการดำเนินการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ งบประมาณและบุคลากรบางส่วนจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไปให้ส่วนท้องถิ่นดำเนินการ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2546 : 43)

ความสำคัญของปัญหา

ผู้สูงอายุ นั้น เป็นวัยที่ควรจะได้รับบริการช่วยเหลือ ในระดับที่จะต้องได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมประคับประคอง เพราะเป็นวัยมีความเปลี่ยนแปลงไปตามวัยของร่างกายและจิตใจ มีปัญหาสุขภาพไม่ค่อยดีหรือไม่ดีมาก ๆ ราว 1 ใน 5 (ร้อยละ 17.3) ประมาณ 1.28 ล้านคน ซึ่งทำให้มีผลต่อการดำเนินชีวิต จึงเปรียบได้ว่า ผู้สูงอายุก็น่าได้รับการดูแล เหมือนได้ตอบแทนบุญคุณ และเป็นคนกตัญญู ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าเป็นเครื่องหมายของคนดี ที่จะทำอย่างไรที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงวัยได้ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสะดวกสบายมากขึ้น ในอันที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุ มีสุขภาพดี มีความสุขในบั้นปลายของชีวิต การให้เกียรติยกย่องบิดามารดา เทียบเท่าสิ่งสูงสุดที่คนในครอบครัวจะเคารพ ผู้สูงอายุบางคนยังสามารถดูแลตนเองได้ และมีผู้สูงอายุที่ป่วยนอนติดเตียงติดบ้าน ต้องพึ่งพิงคนอื่นในการดูแลกว่าหนึ่งล้านคน คิดเป็นร้อยละ 15 โดยประมาณ 960,000 คน ช่วยเหลือตัวเองได้บางส่วนอีกประมาณ 63,000 คน ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

ในส่วนของ ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 11 หมู่บ้าน มีผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 1,392 คน จำแนกออกตามรายหมู่บ้านได้ ดังนี้ 1) หมู่ที่ 1 บ้านโรงวัว จำนวน 250 คน 2) หมู่ที่ 2 บ้านน้ำบ่อหลวง จำนวน 225 คน 3) หมู่ที่ 3 บ้านแพะสันใหม่จำนวน 126 คน 4) หมู่ที่ 4 บ้านจอมแจ้ง จำนวน 155 คน 5) หมู่ที่ 5 บ้านหนองห้า จำนวน 133 คน 6) หมู่ที่ 6 บ้านหนองไหว จำนวน 115 คน 7) หมู่ที่ 7 บ้านหัวฝาย จำนวน 78 คน 8) หมู่ที่ 8 บ้านห้วยไทรงาม จำนวน 98 คน 9) หมู่ที่ 9 บ้านต้นแก้ว จำนวน 60 คน 10) หมู่ที่ 10 บ้านสันเหนือ จำนวน 85 คน และ 11)

หมู่ที่ 11 บ้านหนองหวาย จำนวน 67 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 614 คน และเพศหญิง จำนวน 778 คน และยังมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี ซึ่งจะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในตำบลน้ำบ่อหลวง ต้องหามาตรการช่วยเหลือขั้นพื้นฐานในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความสุขในการใช้ชีวิตประจำวัน

ถึงแม้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวงจะได้ให้ความสนใจในเรื่องการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับผู้สูงอายุในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรื่องเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การออกตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุทุกบ้าน แต่ก็ดูเหมือนว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุยังไม่ได้ดีขึ้นเท่าที่ควร ทั้งนี้ ผู้วิจัยมองว่า ส่วนหนึ่งมาจากนโยบายและแนวทางการจัดสวัสดิการขององค์การบริหารส่วนตำบล อาจจะไม่ครอบคลุมปัญหาและตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำเสนอผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ให้ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุในอนาคตข้างหน้าได้ โดยผู้วิจัยมุ่งหวังให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้สูงอายุ สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้มากที่สุด อีกทั้ง ยังสามารถนำมาใช้ประกอบการกำหนดแผนในระยะยาวได้อย่างเหมาะสมให้เป็นรูปธรรม เพื่อรองรับกับจำนวนประชากรของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ซึ่งมีความสำคัญในลำดับต้นๆ เพื่อให้การพัฒนาทางด้านสวัสดิการสังคมให้บรรลุเป้าหมายและตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักภวนา 4 กับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. วิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง จำนวน 311 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 1,392 คน

- วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

- วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุกับหลักภานา 4 โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 คน และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท นำเสนอความเรียงประกอบตารางแจกแจงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 68.4 และเพศชายจำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 31.5 โดยมีอายุระหว่าง 60-70 ปีจำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 71.1 รองลงมาคืออายุ 71-80 ปี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 และอายุ 80 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สมรส จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 37.9 รองลงมาหม้าย จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7 โสด จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 18.0 และหย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 โดยส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา 253 คน คิดเป็นร้อยละ 81.4 รองลงมาคือระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 7.7 และระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 3,000 - 5,000 บาท จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 41.2 รองลงมาคือมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 34.7 และมีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 5,000 บาท จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 24.1 โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่บ้านตนเองจำนวน 194 คน คิดเป็นร้อยละ 62.4 และอาศัยอยู่บ้านญาติ/บุตรหลานจำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 37.6

ระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง แทนสัญลักษณ์ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แทนด้วยสัญลักษณ์ S.D. , ค่าระดับของความสัมพันธ์ แทนสัญลักษณ์ R

ระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.23, S.D. = 0.48 โดยมีการจำแนกรายข้อจะพบว่า

1. ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.23, S.D. = 0.48
2. ด้านรายได้ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.30, S.D. = 0.52
3. ด้านที่พักอาศัย ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.24, S.D. = 0.53
4. ด้านนันทนาการ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.21, S.D. = 0.54
5. ด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.15, S.D. = 0.57
6. ด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายการเกื้อหนุนค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.19, S.D. = 0.52

ระดับความสัมพันธ์หลักภวนา 4 กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.23, S.D. = 0.48 โดยมีการจำแนกเป็นรายข้อจะพบว่า

1. ด้านกายภวนา ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.23, S.D. = 0.52
2. ด้านศีลภวนา ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.16, S.D. = 0.54
3. ด้านจิตภวนา ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.21, S.D. = 0.58
4. ด้านปัญญาภวนา ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.18, S.D. = 0.56

ความสัมพันธ์หลักภวนา 4 กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักภวนา 4 กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัด

เชียงใหม่ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

หลักกาวนา 4 โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = .882^{**}$)

หลักกาวนา 4 โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านรายได้ โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = .821^{**}$)

หลักกาวนา 4 โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายการเกื้อหนุน โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = .818^{**}$)

หลักกาวนา 4 โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านด้านที่อยู่อาศัย โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = .811^{**}$)

หลักกาวนา 4 โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านนันทนาการ โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = .801^{**}$)

หลักกาวนา 4 โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านความมั่นคงทางสังคม โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($R = .788^{**}$)

หลักกาวนา 4 โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($R = .747^{**}$)

แนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาของ
องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุมิมีความจำเป็นที่จะต้องจัดบริการทุกด้าน
ควบคู่กันไป โดยข้อมูลจากเชิงปริมาณพบว่าการจัดสวัสดิการทุกด้านมีความสัมพันธ์ทำให้
ความต้องการจัดสวัสดิการภาพรวมในระดับที่เท่าๆ กัน และข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าการจัด
สวัสดิการแต่ละด้านที่ผ่านมานั้นสามารถจัดได้อย่างครอบคลุมในทุกพื้นที่ ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ
เข้ามาเกี่ยวข้องหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน การ
จัดการเรื่องของนโยบายสู่การปฏิบัติการเงินและงบประมาณ ฯลฯ

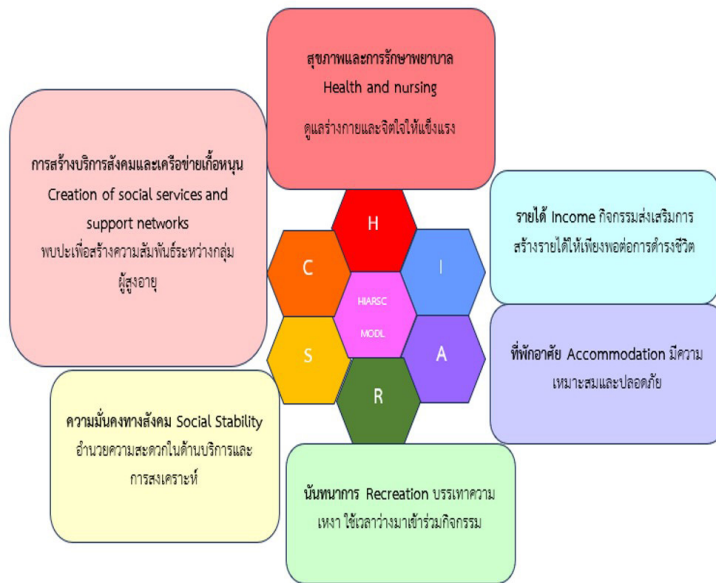
การใช้หลักภาวนา 4 นั้นถือว่า มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต
ของผู้สูงอายุ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากร้ายให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการที่ผู้สูงอายุอยู่ร่วม
กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การที่ผู้สูงอายุทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้และการที่ผู้สูงอายุใช้ชีวิต
ให้มีความสุข ตลอดถึงการเลือกที่จะดำเนินชีวิตได้ในรูปแบบ ของตนเองได้นั้นจะทำให้ผู้สูง
อายุเป็นคนที่มั่นใจ ไม่ตรี มีจิตใจที่ติงามและสามารถใช้ปัญญาในการที่จะดำเนินชีวิตของ
ตนเองได้ตลอดถึงการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของตนเองและการแก้ปัญหาในการ
ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยหลักธรรมตามหลักภาวนา 4 ซึ่งการเน้นการฝึกฝนอบรมตนเอง
อย่างเป็นลำดับ ขั้นตอน เพื่อนำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ โดย
เริ่มจากการแสวงหากัลยาณมิตรเพื่อนที่ดี เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้การดำเนินชีวิตในสังคม
ด้วยกันอย่างมีความสุข เป็นการฝึกอบรมเพื่อขัดเกลากาย วาจา ใจ ของตนให้บริสุทธิ์อยู่
ร่วมกันในกรอบของสังคมที่ติงาม รวมถึงเรียนรู้วิธีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่าง
เกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกัน เป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดสมาธิด้วยการสำรวมระวังใจไม่
ให้หวนไหวไปตามอำนาจของนิรณและสิ่งที่เป็นอกุศล เผ้าสังเกต ปรากฏการณ์ในใจ
ตนเองอย่างเป็นกลางด้วยความมีสติซึ่งเป็นพื้นฐานในการฝึกอบรมปัญญาให้รู้แจ้ง สัจธรรม
และชีวิต นำไปสู่การจัดการกับชีวิตได้อย่างเหมาะสม โดยปราศจากสิ่งเป็นความทุกข์ทาง
ใจ การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุหลักภาวนา 4 นี้ จึงเป็นคุณสมบัติที่เพิ่มคุณค่าให้แก่ผู้สูง
อายุและเป็นคุณค่าที่มีความสำคัญมากต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมโดยเฉพาะ
การปฏิบัติตนการอยู่ร่วมกันในสังคมและการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้
อย่างมีความสุข ในการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุแต่ละช่วงวัยมีการเสนอ
แนวทางการจัดสวัสดิการทั้งหมด 6 ด้าน โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงวัย ได้แก่ วัยต้น (อายุ 60 - 69
ปี) วัยกลาง (70 - 79 ปี) และวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป) ทั้งนี้ การจัดสวัสดิการ จากการศึกษา

พบว่า ควรจัดให้เหมาะสมกับช่วงวัย เช่น วัยต้นยังสามารถทำงาน และช่วยเหลือตนเองได้อยู่ ดังนั้น ควรเน้นไปที่การจัดสวัสดิการด้านรายได้และการออม วัยกลางเป็นวัยที่ร่างกายเริ่มเสื่อมถอยลงมากขึ้น และเริ่มตระหนักในการใช้ชีวิตบั้นปลาย ดังนั้นควรเน้นไปที่ การจัดกิจกรรมทางสังคมและการดูแลป้องกันสุขภาพ หรือวัยปลายซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ควรเน้นไปที่การดูแลสุขภาพ เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($= 4.23$, $S.D. = 0.48$) เมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ด้านรายได้ ด้านที่พักอาศัย ด้านนันทนาการ ด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง ด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายการเกื้อหนุน อยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการปฏิบัติงานด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ พิศมัย ผาอินดี ได้ทำวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดเทศบาลตำบลพะว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร” (พิศมัย ผาอินดี, 2561 : บทคัดย่อ) ความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = .882^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 กล่าวคือเมื่อมีการปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานก็จะเพิ่มขึ้น อภิปรายได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่มีประสิทธิผลการจัดสวัสดิการที่มีคุณภาพ หลักภาวนา 4 จึงเป็นหลักการพัฒนาบุคคลโดยมีกรอบแห่งการพัฒนา 4 ประการ คือ การพัฒนาตนเองให้มีสติตั้งอยู่ในความไม่ประมาท การทำตนให้ตั้งอยู่ในกรอบระเบียบข้อประเพณีที่ดีงามของสังคม การอบรมจิตของตนให้มีความผ่องใส การพัฒนาปัญญา ทำให้เป็นผู้มีเหตุมีผล

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

H = Health and nursing สุขภาพและการรักษาพยาบาล มีศูนย์บริการสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุ บริการตรวจสุขภาพที่บ้าน บริการให้ความรู้ แนะนำการดูแลสุขภาพที่ถูกต้องให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุ

I = Income รายได้ ส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน การช่วยเหลือค่าครองชีพประจำวัน การจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ การให้ส่วนลดในรายการต่าง ๆ

A = Accommodation ที่พักอาศัย ที่พักอาศัยที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุมีความเหมาะสมและความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางการเงินหรือปัญหาอื่น ๆ อันเป็นเหตุจำเป็นต้องแยกออกจากครอบครัวหรือผู้มีรายได้น้อย ต้องมีการดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด

R = Recreation นันทนาการ จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ เพื่อเป็นศูนย์กลางข่าวสารแหล่งพบปะสังสรรค์ของผู้สูงอายุ รวมทั้งเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การจัดทัศนศึกษาด้านศาสนา ด้านศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติ

S = Social stability family ความมั่นคงทางสังคม ครอบครัวผู้ดูแลและการคุ้มครอง เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่องเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคม การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงกับผู้สูงอายุในอาคารสถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่น การส่งเสริมการจัดการศพตามประเพณี การจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ ศูนย์ส่งเสริมการดูแลสุขภาพประจำหมู่บ้าน

C = Creation of social services and support networks การสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน จัดให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน การให้ความรู้ความสามารถให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุและอาสาสมัครผู้ดูแล การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรมีการจัดระบบและกระบวนการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุให้ง่าย ไม่ซับซ้อน และมีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ
- 2) ควรมีการจัดสวัสดิการด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง เช่น มีการส่งเสริมการจัดการศพตามประเพณี มีการฉาบพิกิจให้ผู้สูงอายุที่ไร้ญาติ เป็นต้น
- 3) ควรมีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุตามมาตรฐานโดยมีการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมจากครอบครัว ชุมชนและสังคมเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศได้ในอนาคต
- 4) ควรมีการจัดนโยบายโครงการผู้สูงวัยใจธรรมะเพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตให้แก่ผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) ผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมีการปรับตัวในด้านความสามารถในการทำงานเพื่อที่จะหารายได้ จึงต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับงานที่ต้องทำ
- 2) การบริการสุขภาพแก่ผู้สูงอายุนั้นหากหน่วยงานหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ยังไม่มีสถานที่เพียงพอ จึงควรมีการขยายหรือให้งบประมาณที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้เพียงพอกับจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น

3) องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการซ่อมแซมที่พักอาศัยให้ผู้สูงอายุที่ยากจนหรือไม่มีที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยมีการดำเนินกิจกรรมและอุดหนุนเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

สรุปผลการวิจัย

ระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ หลักภาวนา 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.23, S.D. = 0.48 และระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ($\bar{X}$) = 4.23, S.D. = 0.48) ความสัมพันธ์ระหว่างหลักภาวนา 4 กับประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($R = .882^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01. แนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุมีความจำเป็นที่จะต้องจัดบริการทุกด้านควบคู่กันไป ทั้งการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนและการจัดการเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติ การใช้หลักภาวนา 4 ถือว่ามีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ การปรับพฤติกรรมจากร้ายให้ดี จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การเลือกดำเนินชีวิตในรูปแบบของตนเอง จะทำให้ผู้สูงอายุเป็นคนที่มีจิตใจที่ดี สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตได้

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2548). **มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. นนทบุรี : เอส.อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- วิจิตรา พ่วงท่าโก. (2557). **รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้างอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์. (2557). สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสาร
เทคโนโลยีภาคใต้ : 7 (1), 73 - 82.

พิศมัย ผาอินดี. (2561). ประสิทธิภาพการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดเทศบาลตำบล
ห้วย อำเภอบ้านนา จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์. สาขา
รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

พุทธศิลปกรรมบำบัด : การสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาในประเพณี
ล้านนาของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
Buddhist art therapy : Creation of art for worship in lanna
traditions of Ban ram porng community, Mueang district,
Chiang mai province

พูนชัย ปันธิยะ

อำนาจ ขัดวิชัย

พระนิติพัฒน์ อุษจาโร

ธีระพงษ์ จาตุมา

พระครูสุภัทรวชิรานุกุล นวัชภัทร์ บัวปิ่น

Phoonchai Punthiya

Amnat Khadvichai

Phra Nithiphat Uchujaro

Teerapong Jatuma

Phakru Suphatrawachiranukul Nawatchaphat Buapan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

ฉลองเดช คูมานูมาศ

Chalongdej Kuphanumat

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author, E-mail : kingkong_emmi@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ 1) เพื่อสำรวจพุทธศิลปกรรมล้านนาในชุมชนที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการบูชาในงานประเพณีของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อประมวลและคัดเลือกงานพุทธศิลป์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในงานอนุรักษ์และเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชน 3) เพื่อจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้

ในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง
ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

1) การสำรวจงานพุทธศิลปกรรมนั้นมีใช้แต่เป็นเพียงสิ่งของ วัสดุ หรือสิ่งปลูก
สร้าง แต่งานพุทธศิลปกรรมยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในหลายด้าน ที่ผู้คนในพื้นที่ให้ความ
สำคัญ 4 ประการ คือ 1) ตามหลักพระพุทธศาสนา 2) คุณค่าด้านจิตวิญญาณ 3) คุณค่า
ทางสุนทรียภาพ 4) คุณค่าทางเศรษฐกิจและการเมือง

2) ชุมชนมีผลงานที่มีความโดดเด่นมีความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ถิ่นล้านนาสูง
และสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านรำเปิงให้ โดยใช้การอนุรักษ์นำมาส
ร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนเพื่อการบูชาในประเพณีล้านนา

3)การจัดกิจกรรมการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิง
นวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาสังเคราะห์กับชุมชน มีการเผย
แพร่ประชาสัมพันธ์ ตามสื่อต่างๆ รวมไปถึงการสร้างผลงานนวัตกรรมการสร้างสรรค์งาน
พุทธศิลปกรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชน เพื่อนำไปต่อยอดในการสร้างสินค้า
หรือทางการตลาด ที่ใช้สอยได้จริงในปัจจุบัน

คำสำคัญ : พุทธศิลปกรรมบำบัด, การสร้างสรรค์ศิลปะ, ประเพณีล้านนา

Abstract

This research article It has three objectives: 1) To survey Lanna Buddhist art in the community that was created for worship in the traditional events of the Ban Rampeng community, Mueang District, Chiang Mai Province. 2) To compile and select Buddhist art to be applied in conservation work and to create innovations. of the community 3) to organize activities to transfer knowledge in creating conservation Buddhist art works and innovation of the Ban Ram Poeng community.

The results were found that:

1) Surveying Buddhist art works is not just things, materials, or buildings. But Buddhist art is still something that holds the mind in many

aspects. There are 4 things that local people give importance to: 1) according to Buddhist principles, 2) spiritual value, 3) aesthetic value, 4) economic and political value.

2) The community has outstanding works with high Lanna vernacular identity. and in line with the way of life of the Ban Ram Poeng community By using conservation to create innovations of the community for worship in the Lanna tradition.

3) Organizing activities to create conservation Buddhist art works. and innovation of the Ban Ram Poeng community To bring the knowledge gained and synthesize it with the community. There is public relations through various media, including the creation of innovative works and the creation of conservation Buddhist art. and community innovation in order to further develop the product or marketing that can actually be used today.

Keywords : Buddhist art therapy, Creation of art, Lanna traditions.

บทนำ

พุทธศิลป์การบำบัดนั้นเป็นการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะที่มีอยู่ในชุมชนพื้นถิ่นในล้านนา ที่แสดงออกมาในรูปแบบของงานพุทธศิลป์ที่เห็นได้ชัด คือ ในการประดับตกแต่งในศาสนสถานของวัด และในพิธีกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงในวงการวิชาการศิลปะ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และประวัติศาสตร์ล้านนาอย่างมาก ซึ่งการจะสร้างสรรค์นั้นก็จะต้องมีหลักธรรมที่เข้ามามีบทบาทของช่างล้านนาโบราณที่มีคติความเชื่อใดความเชื่อหนึ่งเป็นพื้นฐานที่ใช้ในการสร้างสรรค์นั้น ๆ ตามหลักธรรมที่จะนำคติความเชื่อใดของพระพุทธศาสนา มาสร้างตนเองให้มีความสุขในการสร้างสรรค์ผลงานเป็นลำดับแรก ให้ประสบความสำเร็จได้ ก็โดยการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีสติ ปัญญาที่จะนำตนเองให้ยิ่งใหญ่ในกิจของตน ทำให้เกิดความมั่นคงแก่ชีวิต จึงเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวของบุคคล มีศรัทธา ความเชื่อ มีวิริยะ ความเพียร มีสติ ความระลึกได้ มีสมาธิ ความตั้งใจมั่น มีปัญญา ความรู้ทั่วชัด ทั้งหลายเหล่านี้คือหนทางแห่งการบำบัดในการทำงานศิลปะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (ธฤชิตา แก้วภราดัย, 2565 : 33)

การสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาในประเพณีล้านนา เป็นการส่งเสริม สืบสาน พื้นฟู ศิลปะ ที่หายไปหรือมีอยู่แล้วให้กลับมามีคุณค่ายิ่งขึ้น ผลักดันให้มีมูลค่าเป็นอาชีพเสริมแก่ ประชาชนในพื้นที่ สามารถนำศิลปะจากพื้นถิ่นให้มาเพื่อการบูชาในพระพุทธศาสนา เช่น การตัดตุ๊ก ภาชนะใส่เครื่องไทยธรรม เครื่องบูชาในเทศกาลประเพณีที่มาจากธรรมชาติ จะ เป็นศิลปะที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดการพัฒนาและนำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นเครื่องบูชา ในประเพณีของชุมชนวัดร่ำเปิง จะเป็นสิ่งที่ทำให้คนรุ่นหลัง และคนในชุมชนเกิดความ ตระหนัก และมีความสนใจที่จะอนุรักษ์ ตลอดถึงสร้างความภาคภูมิใจให้คนในชุมชนมาก ขึ้น (สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม, 2562 : 2)

จากการที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งและเห็นว่าการวิจัย เรื่องนี้มีความสำคัญกับชุมชนบ้านร่ำเปิงเป็นอย่างยิ่ง เป็นการลงพื้นที่ในการสำรวจสิ่งที่ ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการบูชาในงานประเพณีของชุมชน และนำงานพุทธศิลป์เหล่านั้น มาประยุกต์ใช้ในงานอนุรักษ์และสร้างสรรค์นวัตกรรมการบูชาของชุมชนในรูปแบบใหม่ ที่คัดลอก มาจากแบบเดิม รวมไปถึงการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรม ของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านการทำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของ ชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจพุทธศิลปกรรมล้านนาในชุมชน ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการบูชา ในงานประเพณีของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อประมวลและคัดเลือกงานพุทธศิลป์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในงานอนุรักษ์ และเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการบูชาของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมเชิง อนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้มีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากปฐมภูมิ (Primary Source) จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 พร้อมด้วยอรรถกถา ฎีกา อนุ ฎีกา ปกรณ์วิเสส และใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) หนังสือ ตำรา บทความทาง

วิชาการ และรายงานการวิจัย นิตยสาร อินเทอร์เน็ต สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับงาน พุทธศิลปกรรมล้านนาในชุมชนบ้านรำเปิง

2. ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informations) เป็นแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participants Observation) จำนวน 15 คน ซึ่งได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ 1) พระภิกษุสงฆ์ในพื้นที่การวิจัย จำนวน 3 รูป 2) ผู้นำชุมชนและผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น จำนวน 6 คน 3) ประชาชนท้องถิ่น จำนวน 6 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์โดยกำหนดไว้แน่นอนเป็นระบบ มีขั้นตอนในการเตรียมคำถาม ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า (Structured Interview) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องตอบคำถามชุดเดียวกันและผู้สัมภาษณ์จะบันทึกคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ ด้วยการบันทึกเสียง เพื่อนำไปถอดเนื้อหาหรือจดบันทึกลงในแบบสอบถามและเข้าไปร่วมสังเกตการณ์เป็นบางครั้ง

4.การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย สรุปและอภิปรายผล โดยใช้รูปแบบการพรรณนา

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธศิลปกรรมบำบัด : การสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาใน ประเพณีล้านนาของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. พุทธศิลปกรรมล้านนาในชุมชน ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการบูชาในงาน ประเพณีของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

งานพุทธศิลปกรรมของล้านนามีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาที่เข้ามา ประดิษฐานบนแผ่นดินล้านนามายาวนานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีในการใช้ชีวิตของ ผู้คนในชุมชนรำเปิง วิถีทางแห่งพุทธได้สอดประสานคนชุมชนรำเปิง ให้เป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน โดยอาศัยกิจกรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมโยง ก่อให้เกิดสังคม ที่ดี ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นรูปแบบที่งดงาม ร่มเย็นเป็นสุข และ มีแบบแผนเฉพาะของคนชุมชนรำเปิง โดยชาวชุมชนรำเปิง มีคติความเชื่อ และมีความ

เคารพและศรัทธาตามจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน ดำเนินการสืบต่อกันมารุ่นสู่รุ่นทั้งนี้เพื่อบ่มบ่มให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนในชาติและชาติหน้า กับประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น เช่น ญาติมิตรผู้มีพระคุณ ตลอดจนสังคมส่วนรวมอันได้แก่ชุมชน สรุปแล้วก็คือ เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ตามหลักการบำเพ็ญกุศลกรรมทางพระพุทธศาสนา จากการลงพื้นที่สำรวจได้ข้อมูลในพื้นที่ โดยที่ชาวบ้านชุมชนบ้านรำเปิงให้คุณค่าต่าง ๆ ที่เป็นงานพุทธศิลป์ภายในชุมชน และมีมุมมองในด้านคุณค่าต่าง ๆ ไว้ดังนี้ 1) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพุทธศิลป์ชุมชนรำเปิง 2) คุณค่าด้านศิลปะกับวัฒนธรรมของชุมชนรำเปิง 3) คุณค่าด้านศิลปะล้านนาในชุมชนรำเปิง 4) คุณค่าของพุทธศิลปกรรมล้านนาสมัยปัจจุบันต่อการเปลี่ยนแปลง 5) ความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลปกรรมในล้านนา 6) อิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาของชาวชุมชนรำเปิง 7) ความเชื่อต่อประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนรำเปิง 8) สังคมเชิงพุทธของชุมชนรำเปิง 9) การท่องเที่ยวเชิงพุทธของชุมชนบ้านรำเปิง 10) การศึกษาประวัติของพุทธศิลป์และวิวัฒนาการของพุทธศิลป์ ในด้านต่างๆ

และในปัจจุบันจากการสำรวจเชิงพื้นที่พบว่าสิ่งที่ชุมชนบ้านรำเปิงขาดหายไป คือ ผลงานพุทธศิลปกรรมด้านหัตถศิลป์ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จึงต้องควรมีการสร้างสรรคขึ้นมาใหม่ในชุมชนรำเปิง ที่เป็นไปในแนวทางของการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ด้วยการมองเห็นคุณค่าของคนในสังคมชุมชนรำเปิง ประการหนึ่งชาวชุมชนรำเปิงมีต้นทุนทางวัตถุที่เป็นธรรมชาติ เป็นพื้นที่ติดกับดอยสุเทพในเรื่องธรรมชาติจึงมีส่วนที่สำคัญกับชุมชน

จึงเป็นแนวคิดของทีมีวิจัยว่าเป็นการสร้างวัดธรรมชาติดีให้สร้างความสุขทางจิตใจให้กับชาวชุมชนรำเปิงที่แฝงด้วยหลักธรรมพละ 5 ไปในตัว และการหาปัจจัยเพื่อผลกำไรของชุมชนที่ประกอบการร้านค้าภายในชุมชนให้มีรายได้เพิ่มจากสิ่งที่จะเรียนรู้สร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยให้คุณค่าของการสร้างพุทธศิลปกรรมด้านหัตถศิลป์ของล้านนาต่อไปในอนาคต

2. การประมวลและคัดเลือกงานพุทธศิลป์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในงานอนุรักษ์และเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

งานพุทธศิลป์ที่นำไปประยุกต์ใช้ในงานอนุรักษ์และสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นั้นทางคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผลงานที่มีความโดดเด่น และสอดคล้องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านรำเปิงให้มีความเป็นอัต

ลักษณะของพื้นที่ถิ่นล้านนาโดย ใช้การอนุรักษ์เพื่อนำมาสร้างสรรค์นวัตกรรมการของชุมชน ได้สร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาในประเพณีล้านนา ประกอบกับคนในชุมชนมีทักษะในองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน มีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และสร้างสรรค์นวัตกรรมการของชุมชน บ้านร่ำเปิงในงานพุทธศิลป์ประยุกต์ และการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่ำเปิงแบบมีส่วนร่วม จะทำให้ชุมชนสามารถปรับกระบวนการทำงานของชุมชนให้มีแนวคิดทางการตลาดที่เหมาะสม สนองตอบความต้องการของ นักท่องเที่ยวและการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่เป็นพันธมิตรทางการตลาด ทำให้การเข้าถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นไปตามระบบและกลไกตลาดได้ชัดเจน รวมไปถึงการวางรูปแบบการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์โดยชุมชนร่ำเปิงเป็นจุดศูนย์กลางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมดำเนินการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์กับผู้ประกอบการท่องเที่ยว ควรมี ส่วนประกอบหลัก ดังนี้ 1) มีจุดสนใจ (Attraction) 2) มีจุดหมาย (Destination) 3) สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility) 4) สิ่งปลูกสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) 5) ความสะดวกสบาย (Facilities)

กิจการเพื่อสังคม คือ กิจการหรือธุรกิจที่มีเป้าหมายในการแก้ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ หรือสภาพแวดล้อมของมนุษย์ เป็นหลัก โดยนำโมเดลธุรกิจมาใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างรายได้ ซึ่งผลกำไรที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่นำไป ลงทุนเพื่อขยายผลต่อไป หรือนำกลับเข้าสู่ชุมชนบ้านร่ำเปิงในอนาคตได้ และกำหนดความหมายคุณลักษณะของกิจการเพื่อสังคม ดังนี้ 1) มีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม 2) มีรูปแบบการดำเนินการที่มีความยั่งยืนทางการเงิน 3) เป็นมิตรต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม 4) มีผลกำไรกลับคืนสู่สังคม 5) ดำเนินการอย่างโปร่งใส และต้องมีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยมีเจตนาทางสังคมเป็นเป้าหมายหลักขององค์กร 2) การใช้รูปแบบธุรกิจในการดำเนินการ 3) การจัดการผลกำไรที่จะต้องนำไปขยายผลตามวัตถุประสงค์ทางสังคม [reinvestment] หรือประโยชน์สาธารณะ 4) การมีธรรมาภิบาลในกระบวนการบริหารจัดการ จนมีการพัฒนาถ่ายทอดและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้การสร้างผลงานพุทธศิลป์เพื่อการบูชาในประเพณีชุมชนวัด บ้านร่ำเปิง หมู่ที่ 5 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการสร้างนวัตกรรมการของชุมชนที่ใช้ได้จริง และสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนในอนาคตได้ มีการพัฒนาแนวทางการตลาดการท่องเที่ยวสากลโดยชุมชนเชิงพาณิชย์โดยชุมชนร่ำเปิง เป็นจุดศูนย์กลางโดยใช้บูรณาการศาสตร์และศิลป์สู่ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3. การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในการสร้างผลงานพุทธศิลป์กรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การจัดกิจกรรมการสร้างสรรคงานพุทธศิลป์กรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นั้นเป็นการทำกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ชุมชนจะได้เรียนรู้การจัดกิจกรรม การจัดทำแผนที่เป็นการพัฒนาการทำงานร่วมกันภายใต้บริบทของชุมชนบ้านรำเปิง ให้มีความครอบคลุมชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย เพื่อเป็นแนวทางการสร้าง และการเตรียมเข้าสู่สังคมใหม่ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ประเด็นการส่งเสริมด้านสุขทางด้านจิตใจ ภูมิปัญญา เกษตรสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจของชุมชน ในการนำเอางานพุทธศิลป์ของวัดมาจัดกิจกรรมให้เกิดสิ่งใหม่เกิดขึ้นที่เรียกว่า “นวัตกรรมชุมชน” โดยมีการจัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการสร้างสรรคงานพุทธศิลป์กรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อาทิเช่น กิจกรรมการปั่นลายคำล้านนา และการทำภาชนะใส่ของเพื่อบูชาในพระพุทธรูปศาสนาด้วยใบตอง และการทำเครื่องสักการะในล้านนา เป็นต้น การนำองค์ความรู้ที่ได้มาสังเคราะห์กับชุมชนบ้านรำเปิงซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นในเชิงหลักของการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติและนำธรรมชาติกลับมามีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนอีกครั้ง มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงานที่ได้จากงานวิจัยสู่สาธารณชนในด้านการวิจัยและสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงรูปธรรมใช้สอยได้ และเพิ่มมูลค่าทางการตลาดได้ ตามสื่อต่างๆ ดังนี้ 1) เพจมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ 2) เพจข่าวสารเมืองเชียงใหม่ไทเกอร์นิวส์ออนไลน์ 3) เพจข่าวเชียงใหม่นิวส์ออนไลน์ (ทรงวุฒิ ทับทอง / ธีรพล แสนเมืองมา, 2566 : ออนไลน์) รวมไปถึงการสร้างผลงานนวัตกรรมชุมชนเพื่อนำไปต่อยอดในการสร้างสินค้า หรือทางการตลาด ที่ใช้สอยได้จริงในปัจจุบัน รวมไปถึงการเสริมสร้างความสุขของชุมชนรำเปิงตามหลักพละ 5 จากการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ตามขั้นตอน ดังนี้ คือ ขั้นที่ 1 เสริมสร้างความเชื่อให้แน่วแน่ในสิ่งที่ถูกต้องตามเชื่อแน่วแน่ในคุณงามความดีว่า ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว ไม่หวั่นไหวไปกับสิ่งล่อใจที่จะชักจูงให้ทำในสิ่งไม่ดี ขั้นที่ 2 เสริมสร้างความเพียรพยายาม ให้มีความขยันหมั่นเพียรในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ขั้นที่ 3 เสริมสร้างให้มีสติ สัมปชัญญะ ให้มีสติจดจ่ออยู่ในปัจจุบันขณะและระคอง สติได้ตลอดเวลาเป็นการเสริมสร้างให้มีความตื่นตัวไม่หลงลืม ลดความประมาทในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ขั้นที่ 4 เสริมสร้างจิตใจให้มีความตั้งมั่น มีความสงบตั้งอยู่ในอารมณ์เดียวอย่างมั่นคง ขั้นที่ 5 เสริมสร้างความรู้ที่ถูกต้อง มีความคิดที่ถูกต้องตรงกับความจริงรู้ว่าสิ่งไหนคือสิ่ง ที่ชอบ สิ่งไหนเป็นสิ่งที่ไม่ชอบ สิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี ไม่หลงมกมายในอบายมุขต่าง ๆ เป็นการ เสริมสร้างให้มีความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ไม่หลงมกมายในทางที่ผิด

ภาพที่ 1 : การเสริมสร้างความสุขของชุมชนรำเปิงตามหลักพละ 5

อภิปรายผล

การสำรวจพุทธศิลปกรรมล้านนาในชุมชน ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการบูชาในงานประเพณีของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อค้นพบจากผลการศึกษาวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ งานพุทธศิลปกรรมของล้านนามีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาที่เข้ามาประดิษฐานบนแผ่นดินล้านนามายาวนานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีในการใช้ชีวิตของผู้คนในชุมชนรำเปิง ในทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมโยง ก่อให้เกิดสังคมที่ดี ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นรูปแบบที่งดงาม ร่มเย็นเป็นสุข และมีแบบแผนเฉพาะของคนชุมชนรำเปิง โดยชาวชุมชนรำเปิง มีคติความเชื่อ และมีความเคารพและศรัทธาตามจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปในจังหวัดน่าน ที่ได้กล่าวว่าการสร้างพระพุทธรูปไม่มีมาแต่สมัยอาณาจักรล้านนา ยุครุ่งเรือง ดังปรากฏในตำนานพระแก้วจันทน์ มีความเชื่อว่า การสร้างพระพุทธรูป

รูปนอกจากจะเป็นพุทธรูปและสืบทอดพระพุทธศาสนาแล้ว ในปัจจุบันยังมีผู้นิยมสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศลสืบทอดอายุด้วย (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2545 : 65)

การประมวลและคัดเลือกรูปแบบพุทธศิลป์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในงานอนุรักษ์และเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อค้นพบจากผลการศึกษาวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ งานอนุรักษ์และสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านรำเปิงให้มีความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ถิ่นล้านนาโดยใช้การอนุรักษ์เพื่อนำมาสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชน ได้สร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาในประเพณีล้านนา สอดคล้องกับงานวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชน” ที่ได้กล่าวว่าการเกิดขึ้นโดยชุมชนที่มีการเรียนรู้คุณค่าศิลปกรรมโดยเชื่อมโยงความคิดกับประวัติศาสตร์และความรู้ดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของตน ก่อให้เกิดความเข้าใจ การตัดสินใจได้เอง ความมั่นใจ ความภูมิใจและความมีเกียรติภูมิ จะส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อตนเองในเชิงบวกต่อการทำงานและหาจุดเด่นในการสร้างสรรค์ผลงาน (ศักดิ์ชัย เกียรติดิณาคินทร์, 2546 : 15)

การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อค้นพบจากผลการศึกษาวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ การจัดกิจกรรมเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านรำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นั้นเป็นการสรุปองค์ความรู้ของกิจกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดในชุมชน เพื่อส่งเสริมด้านความสุข ภูมิปัญญา เกษตรสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจของชุมชน ในการนำเอางานพุทธศิลป์มาจัดกิจกรรมให้เกิดสิ่งใหม่เกิดขึ้นที่เรียกว่า “นวัตกรรมชุมชน” สอดคล้องกับงานวิจัยการใช้ศิลปะบำบัดกับผู้ป่วยทางจิตเวช ที่ได้กล่าวว่าการใช้ศิลปะในการบำบัดทางจิตใจในบรรยากาศความสัมพันธ์เชิงบำบัดเพื่อมาเป็นการสื่อสารถึงความคิด อารมณ์ ความรู้สึก มีการทำการศึกษาผลดีทางสุขภาพจิต ผลทางสังคมของการทำศิลปะบำบัดที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยจิตเวชทั่วไป ทั้งผู้ป่วยจิตเภท ผู้ที่มีปัญหาความเครียด ผู้มีปัญหาการใช้สารเสพติด ผู้ป่วยโรคสมองเสื่อม แต่การศึกษาส่วนใหญ่จะเน้นการแสดงเทคนิคการบำบัด มีการศึกษาที่เป็นระดับการวิจัยเชิงทดลองแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุมน้อย สรุปได้ว่า การศึกษาส่วนใหญ่ของศิลปะบำบัดนั้นแสดงผลดีด้านความสุขทางจิตใจที่เกิดกับผู้รับการบำบัด แต่ยังมีความอ่อนด้อยด้านกระบวนการวิจัย จำนวนตัวอย่างในการศึกษามีน้อย มีการติดตามในระยะสั้น จำเป็นต้องได้รับการศึกษาที่มากขึ้นต่อไป (พงศกร เล็งดี, 2556 : 36)

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง พุทธศิลปกรรมบำบัด : การสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาในประเพณีล้านนาของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับองค์ความรู้จากการสำรวจพุทธศิลปกรรมล้านนาในชุมชน ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการบูชาในงานประเพณีของชุมชนบ้านร่ำเปิง พบว่าสิ่งที่ชุมชนบ้านร่ำเปิงขาดหายไป คือ ผลงานพุทธศิลปกรรมด้านหัตถศิลป์ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรศาสนา จึงต้องควรมีการสร้างสรรคขึ้นมาใหม่ในชุมชนร่ำเปิง ที่เป็นในแนวทางของการอนุรักษ์และฟื้นฟู ส่วนการคัดเลือกงานพุทธศิลป์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในงานอนุรักษ์และสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนนั้นจะเลือกงานด้านหัตถศิลป์ ประณีตศิลป์จากแหล่งธรรมชาติของชุมชน ให้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมและสร้างความสุขให้กับชุมชน และกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ จะเป็นการเสริมสร้างความสุขของชุมชนร่ำเปิงตามหลักพละ 5 จากการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ตามภาพดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง พุทธศิลปกรรมบำบัด : การสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาในประเพณีล้านนาของชุมชนบ้านร่ำเปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

สรุป

ความศรัทธาของชุมชนบ้านไร่เปิง อันหมายถึงแรงบันดาลใจของญาติโยม และช่างศิลป์ เหล่าศิลปิน เจ้าอาวาส ประเด็นสำคัญมากก็คือ เป้าหมายที่แท้จริงของการสร้างวัดสร้างงานพุทธศิลป์ นอกจากจะเป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาแล้วของยุคสมัยแล้ว ยังควรที่จะตอบสนองการทำหน้าที่สื่อธรรม ด้วยความสะอาด สง่า สงบ และเรียบง่าย งานพุทธศิลป์กรรมนั้นมิใช่แต่เป็นเพียงสิ่งของ วัสดุ หรือสิ่งปลูกสร้าง แต่งานพุทธศิลป์กรรมยังเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในหลาย ๆ ด้าน หลาย ๆ แง่มุม ที่ผู้คนในพื้นที่ให้ความสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

- 1) พุทธศิลป์กรรมตามหลักพระพุทธศาสนา
- 2) พุทธศิลป์กรรมกับคุณค่าด้านจิตวิญญาณ
- 3) พุทธศิลป์กรรมกับคุณค่าทางสุนทรียภาพ
- 4) พุทธศิลป์กรรมกับคุณค่าทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงการอนุรักษ์ในสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชน ได้สร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาในประเพณีล้านนา ประกอบกับคนในชุมชนมีทักษะในองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน ผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และสามารถสร้างมูลค่าให้กับชุมชนได้ โดยมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนบ้านไร่เปิงในงานพุทธศิลป์ประยุกต์

บรรณานุกรม

- ทรงวุฒิ ทับทอง และณัฐพล แสนเมืองมา. (30 สิงหาคม 2566). กิจกรรมเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2566, จาก <https://www.chiangmainews.co.th/social/3060218/>.
- ธฤติดา แก้วภราดัย. (2565). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพละ 5 กับ อิทธิบาท 4. **นวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย**. 2 (1), 31 - 38.
- พงศกร เล็งดี. (2556). การใช้ศิลปะบำบัดกับผู้ป่วยทางจิตเวช. **สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระเจ้าพระยา**. 6 (1), 31 - 46.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- ศักดิ์ชัย เกียรติธนาสินทร์. (2546). **คุณค่าศิลปกรรมกับเส้นทางชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิถีทรรศน์ มูลนิธิวิถีทรรศน์.

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม. (2562). **ลวดลายพื้นถิ่นงานพุทธศิลป์ล้านนา**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2545). **การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่าน**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการพัฒนาศูนย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทบาทของนายอำเภอในการขับเคลื่อนการจัดความยากจน และพัฒนาคนอย่างยั่งยืน

The Role of District Chiefs in Driving Poverty Eradication and Sustainable Human Development

วิกอร์ สิงห์ทองชัย

Vikorn Singtongchai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

เชียน วันทนียตระกูล

Khian Wantaneeyatrakool

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University

Corresponding Author, E-mail : prieophun05268@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบทบาทของนายอำเภอในการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืนด้วยระบบ ไทย คิวเอ็ม และ 2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืน จากการศึกษาสรุปได้ว่าปัญหาหลักของประชากรในประเทศที่กำลังพัฒนา คือ ความยากจนและขีดความสามารถในการแข่งขันที่ต่ำ การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันตลอดจนภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของประเทศอื่นต่อไทยในเวทีระหว่างประเทศ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืนด้วยระบบ ไทย คิวเอ็ม ได้แก่ นายอำเภอเนื่องจากนายอำเภอเป็นตำแหน่งตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ที่ถูกกำหนดให้รับผิดชอบบริหารและกำกับดูแลข้าราชการในอำเภอ ประกอบกับมีการกึ่งในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายและอำนวยความสะดวก บำบัดทุกข์ บำรุงสุข แก่ประชาชน นายอำเภอจึงมีบทบาทหลัก 2 ประการ คือ บทบาทผู้ชี้เป้าปัญหา และบทบาทผู้แก้ไขปัญหา ส่วนในด้านผลที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืนด้วยระบบ ไทย คิวเอ็ม ผ่านบทบาทของนายอำเภอ

ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการขับเคลื่อน ผ่าน 5 มิติ คือ 1) มิติสุขภาพ 2) มิติความเป็นอยู่ 3) มิติการศึกษา 4) มิติรายได้ และ 5) มิติการเข้าถึงบริการภาครัฐ ผลการดำเนินการช่วยเหลือครัวเรือนที่เดือดร้อน จำนวน 653,524 ครัวเรือน ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 629,588 ครัวเรือน (คิดเป็นร้อยละ 96.34) รอดติดตามผล 48,523 ครัวเรือน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ 1,045 ครัวเรือน ถือได้ว่า ปัญหาความยากจนลดลง และเกิดการพัฒนาคอนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ

คำสำคัญ : นายอำเภอ, ขจัดความยากจน, พัฒนาคอนอย่างยั่งยืน

Abstract

The objectives of this article are: 1. To study the role of the district chief in driving Eliminating poverty and developing people sustainably with the Thai QM system and 2. To study the results that arise from driving poverty eradication and sustainable human development. The study concludes that the main problems of people in developing countries are poverty and the ability to compete at a higher level. Improving competitiveness as well as the image and confidence of other countries in Thailand in the international arena. People who play an important role in driving poverty eradication and sustainable human development with the Thai QM system include the District Chief, because District Chief is a position according to the Government Administration Act of 1991 that is designated to be responsible for managing and supervising civil servants in the district. In addition to having a mission as an official who enforces the law and provides justice, alleviates suffering, and promotes happiness for the people, the District Chief has two main roles: the role of the problem pointer; and the role of problem solver As for the results of driving poverty eradication and sustainable human development with the Thai QM system through the role of the district chief who performs duties in driving through 5 dimensions: 1) health dimension, 2) well-being dimension, 3) education dimension, 4) income dimension, and 5) access to government services dimension. Results of the operation to assist 653,524

households in distress. 629,588 households have already taken action to solve the problem (accounting for 96.34 percent). 48,523 households are waiting for results and 1,045 households were unable to solve the problem. It can be considered that the problem of poverty has decreased. and create sustainable human development In line with the United Nations Sustainable Development Goals

Keywords : District Chief, poverty eradication, sustainable human development

บทนำ

การจัดความยากจนและการพัฒนาคนเป็นประเด็นการพัฒนาที่สำคัญอย่างยิ่งในบริบทโลกปัจจุบัน โดยประเด็นปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชากรไทย การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ตลอดจนภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของประเทศอื่นต่อไทยในเวทีระดับระหว่างประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นประเด็นดังกล่าวยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่ได้รับการรับรองวาระในที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญครั้งที่ 70 เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 โดยถูกกำหนดให้เป็นวาระสำคัญเพื่อพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังร่วมกันขับเคลื่อนผ่านประเทศสมาชิกสหประชาชาติ

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นี้ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แปลความไว้ว่าหมายถึง “แนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง” และระบุว่า “การบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความครอบคลุมทางสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม” อ้างอิงจากสหประชาชาติ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วย 17 เป้าหมาย 169 เป้าหมายย่อย และ 247 ตัวชี้วัด โดยสามารถแบ่งกลุ่มเป็น 5 มิติ ประกอบด้วย มิติการพัฒนาคน มิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจและความมั่งคั่ง มิติด้านสันติภาพและความยุติธรรม และมิติความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยต้องอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วน โดยรัฐบาลไทยให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ ชุมชน และท้องถิ่นเข้มแข็ง โดยมีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง ในการนี้ คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ทุกส่วน

ราชการน้อมนำแนวทางตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับแผนแม่บท ระยะ 5 ปี แผนระยะ 20 ปี ตลอดจนแผนแม่บทอื่น ๆ ตามภารกิจของหน่วยงาน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566 : 1)

กระทรวงมหาดไทย..ในฐานะหน่วยงานที่มีบุคลากรปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดกับประชาชน ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ โดยกำหนดให้มีกลไกการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ (Area based) ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และทำงานร่วมกับภาคเอกชน ภาควิชาการ ท้องถิ่น และประชาสังคม สนับสนุนโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้นายอำเภอมีหน้าที่นำภารกิจของรัฐและนโยบายของรัฐไปปฏิบัติในเขตอำเภอ ส่งเสริมความสงบและเรียบร้อย ค้ำครอง ป้องกัน และช่วยเหลือประชาชน ที่ด้อยโอกาส จัดให้มีบริการภาครัฐเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างเสมอหน้า รวดเร็วและมีคุณภาพ ใกล้เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท และบริหารราชการอื่น ๆ ในระดับอำเภอ ดังนั้น นายอำเภอจึงนับได้ว่าเป็นหน่วยขับเคลื่อนหลักในระดับอำเภอ เช่นเดียวกับผู้ว่าราชการจังหวัดที่เป็นผู้ขับเคลื่อนหลักในระดับจังหวัด ร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยจึงนำระบบสารสนเทศเพื่อสำรวจข้อมูลปัญหา ของประชาชน (Thai Quarantine Monito) หรือเรียกสั้นๆว่าระบบ Thai QM มาใช้ เพื่อสำรวจข้อมูลปัญหา เพื่อประเมินลักษณะปัญหาความต้องการของครัวเรือนอย่างครอบคลุมและชัดเจน แบบสำรวจดังกล่าว ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน เช่น ชื่อสกุล อาชีพ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และ (2) สภาพปัญหา/ความเดือดร้อน แบ่งออกเป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย ปัญหาที่เกี่ยวกับบ้าน/ที่อยู่อาศัย ปัญหาที่เกี่ยวกับน้ำดื่ม/น้ำใช้ ปัญหาที่เกี่ยวกับการศึกษา ปัญหาที่เป็นความเดือดร้อนที่ไม่สามารถแก้ไขด้วยตนเอง ปัญหาด้านรายได้และอาชีพ ปัญหาด้านความปลอดภัย และด้านการเป็นกลุ่มเปราะบาง ซึ่งจะถูกนำมาประมวลผลข้อมูลร่วมกับระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform) หรือ TPMAP พัฒนาโดยสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมในทุกระดับ และส่งผลข้อมูลดังกล่าวให้ผู้บริหารกระทรวงมหาดไทย ตลอดจนผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอนำไปขับเคลื่อนในระดับกระทรวง กรม จังหวัด และอำเภอให้บรรลุการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566 : ออนไลน์)

เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals:

SDGs) ได้กำหนดให้ เรื่องการจัดความยากจนเป็นเป้าหมายที่หนึ่งภายใต้หลักการจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ เป็นการวางเป้าหมายเพื่อลดความยากจนในมิติต่าง ๆ ครอบคลุมคนทุกเพศทุกวัย ประกอบกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนทุกช่วงวัย การสร้างโอกาสและ ความเสมอภาคทางสังคม และลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยการสร้างหลักประกันทางสังคมและลงทุนทางสังคม แบบมุ่งเป้า เพื่อช่วยเหลือและพัฒนากลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มีความพร้อม และสามารถรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน โดยการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน และมีภาครัฐที่นำนวัตกรรม เทคโนโลยี ข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานและการให้บริการ ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าวโดยได้บรรจุแนวทางการพัฒนา ไว้ในนโยบายรัฐบาล ในส่วนของประเด็นนโยบายเร่งด่วนที่ 1 การแก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตของประชาชน นโยบายเร่งด่วนที่ 2 การปรับปรุงระบบสวัสดิการและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน นโยบายเร่งด่วนที่ 7 การพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก และนโยบายที่ 8 การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา ศักยภาพของคนไทยทุกช่วงวัย เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ เป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ (ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. 2565 : ออนไลน์)

เนื้อเรื่อง

บทบาทของนายอำเภอในการขับเคลื่อน

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้นายอำเภอเป็นหัวหน้าฝ่ายปกครอง บังคับบัญชาและกำกับดูแลข้าราชการในอำเภอ โดยมีอำนาจหน้าที่นำภารกิจของรัฐและนโยบายของรัฐ ซึ่งถ่ายทอดจากคณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม มอบหมาย ไปปฏิบัติในเขตอำเภอ ส่งเสริมความสงบและเรียบร้อย ค้ำครอง ป้องกัน และช่วยเหลือประชาชนที่ด้อยโอกาส จัดให้มีบริการภาครัฐ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างเสมอหน้า รวดเร็วและมีคุณภาพ ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ตลอดจนกำกับดูแลการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในอำเภอ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2534 : 32)

นายอำเภอถือเป็นตำแหน่งที่สำคัญของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในการ บริหารราชการส่วนภูมิภาค มีบทบาทสำคัญในการนำนโยบายของรัฐบาล และ

กระทรวงมหาดไทยไปปฏิบัติ ตลอดจนรับผิดชอบในระดับพื้นที่ เป็นผู้ประสานงานให้การสนับสนุนองค์การต่าง ๆ ขับเคลื่อนการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ การทำหน้าที่ของนายอำเภอถูกกำหนดโดย กฎหมายหลักที่สำคัญคือ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 รวมทั้งกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอีกกว่า 100 ฉบับ จึงถือได้ว่านายอำเภอเป็นตัวแทนรัฐบาลในระดับอำเภอ เป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชา และดูแลการบริหารงานของอำเภอ โดยมีปลัดอำเภอ และหัวหน้าส่วนราชการเป็นผู้ช่วยเหลือ นอกจากนั้นนายอำเภอยังเป็น ผู้ปฏิบัติงานในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยความมั่นคงภายใน การอำนวยความสะดวก งานการทะเบียน ควบคุมการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นายอำเภอจึงเป็นทั้งผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ ผู้ประสานงาน ผู้สนับสนุน ผู้กำกับ ดูแล ตลอดจนเป็นผู้นำในการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยทำงานในเชิงรุก ยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง มีความคิดสร้างสรรค์ มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน มีทักษะที่หลากหลาย มีคุณธรรมใช้การประสานงานโดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนิน ลักษณะ 5 ร่วม กล่าวคือ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมติดตาม” เพื่อให้การแก้ไขปัญหาในพื้นที่มีความยั่งยืนต่อเนื่อง เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2560 : 36)

บทบาทของนายอำเภอ นอกจากการนำนโยบายของรัฐบาล นโยบายของกระทรวงมหาดไทยมาปฏิบัติแล้ว ยังมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะความคาดหวังจากประชาชนในการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือ 1) ปฏิบัติหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนในพื้นที่ ให้ได้รับการสนองตอบ อย่างรวดเร็ว ด้วยความทุ่มเท เสียสละโดยยึดหลักผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง เป็นที่พึ่งของประชาชนในทุกสถานการณ์ เพื่อสร้างความเชื่อถือศรัทธาในตำแหน่งนายอำเภอ 2) ปฏิบัติหน้าที่สนองตอบนโยบายของรัฐบาล กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และ จังหวัดอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด และผู้มีอิทธิพล ปัญหาความแตกแยกของคนในชาติ การปกป้องสถาบันของชาติ การป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัย การอำนวยความสะดวก การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน การรักษาความมั่นคงภายใน การรักษาความสงบเรียบร้อย และการให้บริการประชาชนให้ได้รับบริการที่สะดวก รวดเร็ว ลดขั้นตอนเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนต่อระบบ ราชการ 3) การบริการโดยบูรณาการกับทุกภาคส่วน การปฏิบัติงานที่

ร่วมกับส่วนราชการอื่น องค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยึดหลักการมีส่วนร่วม การทำงานในเชิงรุก เข้าใจในการกิจ เข้าใจในปัญหา และความ ต้องการของประชาชนในพื้นที่ อย่างแท้จริง เพื่อนำมากำหนดเป้าหมายสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของ ประชาชน ความปลอดภัยของสังคมส่วนรวม (สมศักดิ์ จังตระกุล, 2554 : 1)

การบริหารงานในส่วนภูมิภาค..โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอำเภอนั้น นายอำเภอนับว่าเป็นตัวจักรผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ในการที่จะเป็นผู้อำนวยการบริหารงาน ของ อำเภอกำหนดให้สามารถบรรลุผลสมความมุ่งหมายของทางราชการอย่างมีประสิทธิภาพ หรือไม่ นายอำเภอเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และเป็นอำนาจการของ ส่วนราชการ และข้าราชการเกือบทั้งหมดในระดับอำเภอ ปฏิบัติภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบ หมายจากรัฐบาลใน การที่จะอำนาจการบริหารและการพัฒนาในชนบทในด้านต่าง ๆ ให้ แก่ประชาชนในเขตพื้นที่ที่ รับผิดชอบ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นผู้นำเอาความต้องการ ของประชาชนมาพิจารณา ดำเนินการจัดบริการให้ตามอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ จึงมีผู้เรียก ภาระหน้าที่ของนายอำเภอเหล่านั้น เป็นผู้บำบัดทุกข์ บำรุงสุข ซึ่งบทบาทนี้นับได้ว่า เป็น บทบาทที่กระทรวงมหาดไทย กำหนดให้ นายอำเภอในการบริหารงานนั่นเอง (Role Pre- scriptions) จากความเป็นมาและความสำคัญ ของปัญหา บทบาทของนายอำเภอต้อง ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลและ กระทรวงมหาดไทย บางครั้งทำให้ปฏิบัติไม่ถูกต้อง แม้ว่าจะมีการแก้ไขปัญหาในเรื่องของบทบาทหน้าที่ แต่ก็ยังไม่สามารถบูรณาการบทบาท หน้าที่ได้อย่างแท้จริง ขาดการประสานงานความ ร่วมมือกันของหน่วยงานที่มีหน้าที่ ทั้ง ที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการปฏิบัติหน้าที่ ร่วมกับหน่วยงานอื่น และงาน ตามความต้องการของประชาชน สโลแกนที่กระทรวงมหาดไทย กำหนดไว้คือ บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับประชาชน นายอำเภอเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน ระหว่างภาครัฐ ภาค เอกชน และภาคประชาชนในสังคม ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของปัญหาใน การแยกแยะ บทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของนายอำเภอตามกฎหมาย และบทบาทหน้าที่ของ นายอำเภอ ตามการบูรณาการกับหน่วยงานอื่นให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน และสามารถใช้ เป็นต้น แบบกำหนดบทบาทหน้าที่ของนายอำเภอที่จะต้องปฏิบัติทั้งในปัจจุบันและอนาคต ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การพัฒนาบทบาทของนายอำเภอในทศวรรษหน้า”(วัชรเดช เกียรติชานน. 2564 : 443 - 456)

ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform) หรือ TPMAP เป็นฐานข้อมูลในการขับเคลื่อน ในปี 2565 โดยผู้

ว่าราชการจังหวัดต้องเน้นย้ำการแก้ไขปัญหาความยากจนให้เสร็จสิ้นในระดับอำเภอ ซึ่งนายอำเภอต้องมีบทบาทสำคัญในการบูรณาการส่วนราชการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในอำเภอแก้ไขปัญหาด้วยการนำแนวทางจากเมนูแก้จน 5 ด้านจาก ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TPMAP) ได้แก่ สุขภาพ ความเป็นอยู่ การศึกษา ด้านรายได้ และการเข้าถึงบริการภาครัฐ “ฐานข้อมูลในระบบ Thai QM เป็นการดำเนินการจัดเก็บและบันทึกข้อมูลตามปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ไม่ได้จำกัดแค่มิติใดมิติหนึ่ง แต่ครอบคลุมความเดือดร้อนทุกเรื่องเพื่อนำมาขับเคลื่อนการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนกำหนดผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านในฐานะทีมปฏิบัติการทีมพี่เลี้ยงไปขับเคลื่อนเพื่อหมู่บ้านของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัย ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด

ผลการดำเนินการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืน

การศึกษาบทบาทของนายอำเภอในการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืนด้วยระบบ Thai QM พอสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของนายอำเภอในการขับเคลื่อน การขจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืนด้วยระบบ Thai QM บทบาทของนายอำเภอในการดำเนินการดังกล่าวแบ่งได้เป็น 2 บทบาท คือ บทบาทผู้ชี้เป้าปัญหา (Problem Locator) และบทบาทผู้แก้ไขปัญหา (Problem Solver) ทั้งนี้ การให้น้ำหนักกับบทบาทของนายอำเภอทั้งสองบทบาทนี้ขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่และความท้าทายในการปฏิบัติหน้าที่ของนายอำเภอแต่ละอำเภอ

2. ผลที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืน จากรายงานสรุปผลการดำเนินงาน “การขับเคลื่อนการขจัดความยากจน และพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบกับรายงานผลการดำเนินงานตามภารกิจสำคัญของกระทรวงมหาดไทยปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (ตุลาคม 2564 - มีนาคม 2565) ผลการดำเนินงานการสำรวจกลุ่มเป้าหมายที่ประสบปัญหาและต้องเร่งให้การช่วยเหลือ จำนวน 653,524ครัวเรือน จำนวน 1,028,112 คน ใน 5 มิติ ดังนี้

1) มิติสุขภาพ	จำนวน 149,970 ครัวเรือน 218,904 คน
2) มิติความเป็นอยู่	จำนวน 146,850 ครัวเรือน 220,937 คน
3) มิติการศึกษา	จำนวน 153,186 ครัวเรือน 272,928 คน
4) มิติรายได้	จำนวน 321,631 ครัวเรือน 503,224 คน
5) มิติการเข้าถึงบริการภาครัฐ	จำนวน 2,300 ครัวเรือน 3,348 คน

ดำเนินการให้การช่วยเหลือโดยบูรณาการความร่วมมือในระดับพื้นที่ สนับสนุน เบี้ยผู้สูงอายุ/เบี้ยคนพิการ สนับสนุนการเข้าถึงบริการภาครัฐ และติดตามดูแลเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

ผลการดำเนินการช่วยเหลือครัวเรือนที่เดือดร้อน จำนวน 653,524 ครัวเรือน ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 629,588 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 96.34 รอดติดตามผล 48,523 ครัวเรือน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ 1,045 ครัวเรือน

อภิปรายผล

นายอำเภอมีบทบาทอย่างมากในการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากนายอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชาและกำกับดูแลการปฏิบัติราชการในอำเภอ ตลอดจนมีหน้าที่นำนโยบายรัฐบาลไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์ของประชาชนตามแนวคิด นโยบาย และหนังสือสั่งการเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืน สามารถจำแนกบทบาทของนายอำเภอในการดำเนินการดังกล่าวได้เป็น 2 บทบาท คือ บทบาทผู้ชี้เป้าปัญหา (Problem Locator) และบทบาทผู้แก้ไขปัญหา (Problem Solver) ทั้งนี้ การให้น้ำหนักกับบทบาทของนายอำเภอทั้งสองบทบาทขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่และความท้าทายในการปฏิบัติหน้าที่ของนายอำเภอแต่ละอำเภอสอดคล้องกับงานวิจัยของวัชรเดช เกียรติชานน เรื่องการพัฒนาบทบาทของนายอำเภอในทศวรรษหน้า ผลการวิจัย พบว่า 1) บทบาท ตามที่กฎหมายกำหนด นายอำเภอต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2553 ตามกฎหมายในความรับผิดชอบของกรมการ ปกครอง กระทรวงมหาดไทย 2) บทบาทนายอำเภอตามที่ประชาชนคาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงตามการรับรู้ของนายอำเภอ นายอำเภอของประชาชนต้องปฏิบัติงานด้วยความทุ่มเท สร้างความเชื่อมั่นเป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่ ได้แก่งานทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง งานด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางในการ ปฏิบัติงาน 3) แนวทางการพัฒนาบทบาทนายอำเภอสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนา บทบาทนายอำเภอในทศวรรษหน้า ประกอบด้วย 3.1) บริบทของประเทศด้าน สภาพแวดล้อม พื้นที่ เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นายอำเภอต้องพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันบริบทที่ เปลี่ยนแปลงไป เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง นำมาซึ่งการบริหารที่มีประสิทธิภาพ 3.2) บูรณาการ บทบาทของนายอำเภอ และหน่วย

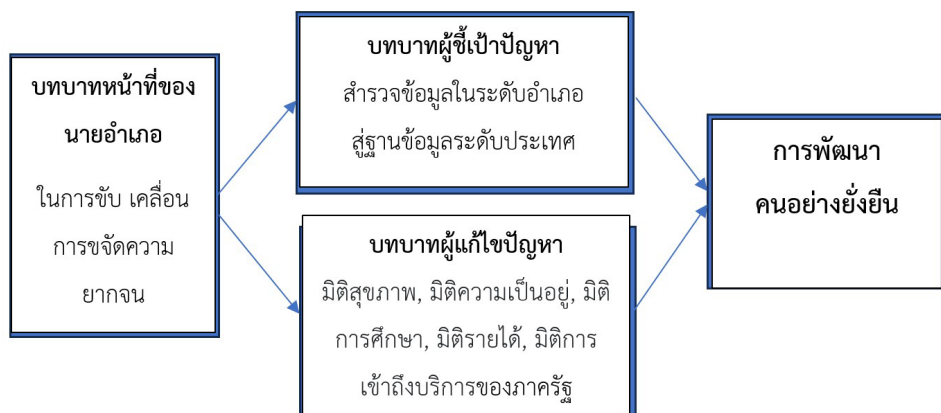
งานที่เกี่ยวข้อง ในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ฉุกเฉิน ภัยพิบัติ โรคระบาด โดยกำหนดเป็นกฎหมายให้บทบาทมีความเป็นเอกภาพในการบริหาร สถานการณ์ที่เกิดขึ้น (วัชรเดช เกียรติชานน, 2564 : 219)

ผลที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืน จากรายงานสรุปผลการดำเนินงาน “การขับเคลื่อนการจัดความยากจน และพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบกับรายงานผลการดำเนินงาน ตามภารกิจสำคัญของกระทรวงมหาดไทย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (ตุลาคม 2564 - มีนาคม 2565) ผลการดำเนินงานการสำรวจกลุ่มเป้าหมายที่ประสบปัญหาและต้องเร่งให้การช่วยเหลือ จำนวน 653,524 ครัวเรือน จำนวน 1,028,112 คน ดำเนินการให้การช่วยเหลือโดยบูรณาการความร่วมมือในระดับพื้นที่ สนับสนุนเบี้ยผู้สูงอายุ/เบี้ยคนพิการ สนับสนุนการเข้าถึงบริการภาครัฐ และติดตามดูแลเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ผลการดำเนินการช่วยเหลือครัวเรือนที่เดือดร้อน จำนวน 653,524 ครัวเรือน ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 629,588 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 96.34 รอดติดตามผล 48,523 ครัวเรือน และไม่สามารถ แก้ไขปัญหาได้ 1,045 ครัวเรือน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ จังตระกุล ศึกษาเรื่องการจัดการความขัดแย้ง โดยนายอำเภอของประชาชนในประเทศไทย วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่านายอำเภอเป็นข้าราชการที่เป็นกลไกหลักในการผลักดันและขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม มีบทบาท สำคัญ ในการ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน หรือความขัดแย้ง ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในเขตพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบ ให้ระงับ หรือยุติลงด้วยความเรียบร้อยและเป็นที่ พึงพอใจของทุกฝ่าย การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบการสร้างทฤษฎี จากข้อมูลพื้นฐาน (Grounded theory methodology) เพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีซึ่งจะทำให้ได้อรรถความรู้ใหม่ในบริบทของสังคมไทย อันจะเป็นประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอให้สูงขึ้น ผู้ศึกษาวิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด และจัดเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2552 จนถึงเดือนมิถุนายน 2553 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการแปลความหมายและกำหนดรหัสข้อมูล และสร้างโมเดลขึ้นโดยอาศัยความไวเชิงทฤษฎี และยังสอดคล้องกับ คู่มือการดำเนินงานการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าสภาพปัญหานอกเหนือจากในเมนูแก้จน ให้ดำเนินการ ให้ความช่วยเหลือตัวอย่าง เช่น 1) มิติสุขภาพ มอบหมายให้

กระทรวงสาธารณสุขเป็นเจ้าภาพหลักในการบูรณาการให้ความช่วยเหลือ ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการให้ความช่วยเหลือ เช่น เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ร่วมกับอาสาสมัคร สาธารณสุข (อสม.) ติดตามการเจริญเติบโตของเด็กอย่างใกล้ชิด การตรวจสุขภาพและการรับวัคซีน ให้ครบตามกำหนด การให้ความรู้ด้านโภชนาการแก่หญิงตั้งครรภ์เพื่อป้องกันและเฝ้าระวังไม่ให้ เด็กเกิดใหม่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ 2) มิติความเป็นอยู่ มอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ร่วมกับ กระทรวงมหาดไทย เป็นเจ้าภาพหลักในการบูรณาการให้ความช่วยเหลือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างการให้ความช่วยเหลือ เช่น กรณีครัวเรือนมีสภาพบ้านไม่คงทน ฝาบ้านไม่ครบ 4 ด้านหลังคาประตุน้ำต่างชำรุดให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร่วมกับสภาองค์กรชุมชนสนับสนุนวัสดุงบประมาณในการซ่อมแซม 3) มิติการศึกษา มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าภาพหลัก ในการบูรณาการให้ความช่วยเหลือ ร่วมกับกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างการให้ความช่วยเหลือ เช่น กรณีเด็กอายุ 3-5 ปี ไม่ได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้มีการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ด้วยการเข้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน เพื่อให้เด็กเล็กได้มีการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ได้อย่างเหมาะสมตามวัย 4) มิติรายได้ มอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงพาณิชย์เป็นเจ้าภาพหลัก ในการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ รวมทั้งธนาคาร สถาบันทางการเงิน หรือกองทุนอื่นๆ เร่งให้ความช่วยเหลือ ตัวอย่างการให้ความช่วยเหลือ เช่น คนอายุ 15 - 59 ปี ไม่มีอาชีพและรายได้คนอายุ 60 ปีขึ้นไป ไม่มีอาชีพหรือรายได้ หรือรายได้เฉลี่ยของคนในครัวเรือนต่ำกว่า 38,000 บาทต่อคนต่อปี มิติดังนี้เป็นภารกิจที่หลายกระทรวงและหลายหน่วยงานต้องร่วมกันแก้ไขเพื่อลดรายจ่าย 5) มิติการเข้าถึงบริการภาครัฐ มอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นเจ้าภาพหลัก ในการบูรณาการให้ความช่วยเหลือร่วมกับกระทรวง มหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่าง การให้ความช่วยเหลือ เช่น กรณีผู้พิการ ผู้สูงอายุ ยังไม่ได้รับเบี้ยยังชีพ ให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นสนับสนุนเบี้ยผู้พิการ ผู้สูงอายุเพิ่มเติมในกรณีตกหล่น กรณีที่ยังไม่มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ให้สำนักงานคลังจังหวัดบริการ ลงทะเบียน กรณีผู้พิการ ผู้สูงอายุ ไม่มีที่อยู่อาศัย ให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดจัดสวัสดิการ จัดหาที่พักคนชรา ผู้พิการ หรืออื่นๆ ตามความ เหมาะสมและบริบทของพื้นที่

องค์ความรู้ที่ได้รับ

นายอำเภอที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน 2 บทบาท คือ (1) บทบาทผู้ชี้เป้าปัญหา โดยการสำรวจข้อมูลในระดับอำเภอ บ้านทึกและรายงานข้อมูลสู่ฐานข้อมูลระดับประเทศ และบรรจุประเด็นการพัฒนาในแผนพัฒนาอำเภอและแผนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และ (2) บทบาทผู้แก้ไขปัญหา โดยบูรณาการงานร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ในระดับอำเภอ เพื่อแก้ไขปัญหาใน 5 มิติอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ มิติสุขภาพ มิติความเป็นอยู่ มิติการศึกษา มิติรายได้ และมิติการเข้าถึงบริการภาครัฐ เพื่อลดความยากจน เพิ่มพูนความมั่นคง ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน

**บทบาทหน้าที่ของนายอำเภอในการขับเคลื่อนการจัดความยากจน
และการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน**

สรุป

การจัดความยากจนและการพัฒนาคนเป็นประเด็นการพัฒนาที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยรัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาโดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทประเทศไทย ในครั้งนี้ รัฐบาลไทยได้ขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืนผ่านทุกรัฐบาล และได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการขับเคลื่อนหลักในระดับจังหวัดและอำเภอ นายอำเภอในฐานะผู้บริหารงานและกำกับดูแลส่วนราชการระดับอำเภอ และพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายหลายฉบับ จึงมีความรับผิดชอบในการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนอย่างยั่งยืนโดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น ระบบระบบสารสนเทศเพื่อ

สำรวจข้อมูลปัญหา ของประชาชน (Thai QM) และฐานข้อมูลจาก ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TPMAP) ประกอบกับ นายอำเภอมีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนการจัดความยากจนและการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน 2 บทบาท คือ (1) บทบาทผู้ชี้เป้าปัญหา โดยการสำรวจข้อมูลในระดับอำเภอ บันทึกและรายงานข้อมูลสู่ฐานข้อมูลระดับประเทศ และบรรจุประเด็นการพัฒนาในแผนพัฒนาอำเภอและแผนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และ (2) บทบาทผู้แก้ไขปัญหา โดยบูรณาการงานร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ในระดับอำเภอ เพื่อแก้ไขปัญหาใน 5 มิติอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ มิติสุขภาพ มิติความเป็นอยู่ มิติการศึกษา มิติรายได้ และมิติการเข้าถึงบริการภาครัฐ เพื่อลดความยากจน เพิ่มพูนความมั่นคง ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2560). **คู่มือเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติราชการของนายอำเภอ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อสาารักชาติดินแดน.

_____. (2 มกราคม 2560). **คู่มือสนับสนุนการปฏิบัติราชการของนายอำเภอ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย**. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2567,จาก https://multi.dopa.go.th/tspd/tpad/work_manual/read8

กระทรวงมหาดไทย. (1 มีนาคม 2565). **รายงานผลการดำเนินงานตามภารกิจสำคัญของกระทรวงมหาดไทย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565**. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2567, จาก <https://www2.buengkan.go.th/ebook/detail/7>

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (5 มีนาคม 2565). **คู่มือการดำเนินงานการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2567, จาก https://mahasarakham.cdd&o-q=https/mahasarakham.cdd&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIG-CAEQRRg60gEKODU1OTFqMGoxN

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2 มีนาคม 2566). **แนวทางขับเคลื่อนการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัย บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์**

- ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566.** สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2567, จาก http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2023/05/pelcd_TPMAP_presentation.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา . (1 ตุลาคม 2534). **พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534.**สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2567, จาก https://www.obtnongpan.&oq=https/www.obtnongpan.&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUy-BggAEEUY OTIGCAEQRRg60gEKNzcxNDlqMGoxNag
- วัชรเดช เกียรติชานน. (2564). **การพัฒนabethาพของนายอำเภอในทศวรรษหน้า. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ. 6 (2), 443 - 456.**
- สมศักดิ์ จังตระกุล. (2554). **การจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชนในประเทศไทย..**หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน : มหาวิทยาลัยคริสเตียน.

หลักพุทธธรรมกับความเชื่อในการบริจาคทาน
ของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย
Buddhist Principles and Buddhist alms donation
beliefs in Thailand

รณฤทธิ์ มณีสงฆ์

Ronarit Maneesong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

อรชร มณีสงฆ์

Orachorn Maneesong

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiangmai University

Corresponding Author, E-mail: mronarit@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. หลักพุทธธรรมกับความเชื่อในการบริจาคทานของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย 2. สาเหตุที่พุทธศาสนิกชนในประเทศไทยมีความเชื่อในการบริจาคทาน และผลของการบริจาคทานทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ 3. เสนอแนวความคิดตามหลักพุทธธรรมเพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้บริจาคทาน ผู้รับบริจาคทาน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในการควบคุมดูแลการบริจาคทาน

ตามหลักพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการให้ทาน ที่สร้างบารมี และส่งผลดีแก่พุทธศาสนิกชน พุทธธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนว่าทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจหมดจากกิเลส ด้วยอำนาจของสมณะและวิปัสสนา จนได้ฉาน และบรรลุปรินิพพานในพรหมโลก ทานชนิดนี้เป็นทานที่มีผลมาก และมีอานิสงส์มาก พุทธศาสนิกชนจึงมีความเชื่อในการบริจาคทาน แต่ควรบริจาคทานตามสมควร ไม่เกินตัว พิจารณาความน่าเชื่อถือขององค์กรที่รับบริจาค เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ไม่หลงไปกับอานิสงส์จากการบริจาค บางครั้งผู้รับทานจะมีการบริหารเงินบริจาคไม่โปร่งใส นำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ หรือนำเงินวัดไปใช้ส่วนตัว การฉ้อฉล ทุจริต ใช้ให้เป็น

ประโยชน์ส่วนตัว หรือกับผู้อื่น ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาแก่พระพุทธศาสนาได้ วิกฤตศรัทธานี้ อาจทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมลง และทำให้พุทธบริษัททั้งสี่สลายไปในที่สุด

ผู้บริจาค และผู้รับบริจาคควรมีอิทธิบาท 4 ในการบริจาค และรับบริจาค ควรมีหน่วยงาน และองค์กรเข้ามากำกับตรวจสอบ ติดตามการรับบริจาค และนำผลของการบริจาค ไปใช้ให้เข้มงวดมากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อความโปร่งใสในกระบวนการบริจาค

คำสำคัญ : หลักพุทธธรรม, บริจาคทาน, ทุจจริต, ฉ้อฉล

Abstract

The purpose of this article is 1. To explore the principles of Buddhist Dhamma and the significance of alms donations in Thailand. 2. To understand why Thai Buddhists hold strong beliefs in almsgiving and examines the positive and negative effects associated with this practice. 3. Aims to provide Buddhist concepts as a guide for alms donors, as well as for the recipients and those involved in supervising charitable donations.

This academic article contains to examine the act of giving alms which has been an integral part of Buddhist teachings for over 2,500 years. According to the Buddha's teachings, there are numerous benefits associated with almsgiving that bring prestige and benefit to Buddhists. Buddhists believe that by practicing the Dhamma taught by the Buddha, one can refine the mind and transcend desires through practices like Samatha and Vipassana meditation, ultimately leading to the attainment of Pririvana in the Brahma world. Such a refined way of donation almsgiving is considered merit results and brings many advantages. Therefore, Buddhists are encouraged to donate alms appropriately, keeping their body nourished without becoming overly attached to desires.

The recipients may mishandle the administration of donations, lacking transparency and misusing temple funds for personal gain or engaging in fraudulent practices. These occurrences can create a crisis of

faith in Buddhism, potentially leading to a decline in the religion and the disintegration of Buddhist communities.

In addition to the responsibility of the donor in making informed judgments when donating. Both donors and recipients must use Iddhipada 4 to consider for these. There is a need for agencies and organizations to monitor and oversee the donation process, should implement thorough and rigorous measures to ensure transparency in accepting and utilizing donations.

Keywords : Buddhist principles, donation almsgiving, fraud

บทนำ

การบริจาทาน มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ความเชื่อในการบริจาทานมาจากหลักฐานหลักธรรมของศาสนาพุทธไม่ว่าจะเป็นทศบารมี หรือบารมีทางพุทธศาสนาที่เรียกว่าการบำเพ็ญบารมีสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีดังหลักฐานปรากฏชัดเจนในหนังสือเตภูมิกถา (วิญญู กินะเสน, 2559 : 65) ได้กล่าวถึงผลของการบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าที่บังเกิดเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติในพระชาติที่เป็นพระเวสสันดร และพระพุทธองค์ได้รับอานิสงส์อันยิ่งใหญ่จากการบริจาทานนั้น ความเชื่อของคนไทยผูกโยงมาตั้งแต่กรุงสุโขทัย มีการกล่าวถึงว่าพระเจ้าจักรพรรดิทรงสอนกษัตริย์ทั้งหลายตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมคือธรรมที่สำคัญคือทานและการบริจาค (วิญญู กินะเสน, 2559: 65) ต่อเนื่องมาถึงกรุงศรีอยุธยาชาวพุทธรู้จักคุ้นเคยกับการเทศน์มหาชาติ “ประเพณีเทศน์มหาชาติ” เป็นสิ่งที่นิยมถือประเพณีปฏิบัติสืบกันมาจนเป็นจารีตประเพณีในลักษณะการแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา มีการเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรชาดกซึ่งเน้นการสอนเรื่องทาน การบริจาทาน และอานิสงส์ของการให้ทาน (ประสงค์ ราชณสุข, 2559 : 137)

ทาน ตามศัพท์แปลว่า การให้ ได้แก่ ยกมอบให้แก่ผู้อื่น ให้ของที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา สละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่ได้แก่ทรัพย์สินสิ่งของที่มอบให้หรือแจกออกไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)), 2561 : ออนไลน์) ในบุญกิริยาวัตถุ ทานเป็นข้อแรกของสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ 3 อย่าง ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา ส่วนในพระไตรปิฎกนอกจากอัมมจักกัปปวัตตนสูตรซึ่งเป็นพระสูตรแรก และอนัต

หลักขณสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่สองที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโปรดพระปัญจวัคคีย์แล้ว พระธรรมเทศนาภังค์ที่ 3 คือ อนุปปกัณเฑาะที่ทรงแสดงพระธรรมไปโดยลำดับเพื่อพอกอธยาศัยของสัตว์ให้หมดจดเป็นขั้น ๆ จากง่ายไปหายาก เพื่อเตรียมจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟังอริยสัจ อนุปปกัณเฑาะ มี 5 ข้อ คือ ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์ของการออกจากกาม จะเห็นได้ว่าข้อแรกเริ่มจากทานก่อน อันแสดงให้เห็นความสำคัญของทานว่าเป็นเบื้องต้นของการทำบุญทั้งปวง จึงมีชื่อเรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ ชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนปกติชอบทำบุญให้ทาน เพราะโดยอธยาศัยใจคือเป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประกอบกับได้รับการอบรมในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เห็นได้ชัดคือการบำเพ็ญทานบารมี ซึ่งเป็นข้อแรกของทศบารมีของผู้บำเพ็ญพุทธการกธรรมเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ดังตัวอย่างของพระเวสสันดรในพระสุตตันตปิฎก มีพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงเรื่องทานโดยตรงถึง 9 พระสูตร เช่น ทานสูตรว่าด้วยการให้ทาน และทานานิสงส์สูตร ว่าด้วยอานิสงส์การให้ทาน (ปราณีต ก้องสมุท, 2545 : ออนไลน์)

จนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรมากกว่าร้อยละ 80 ที่นับถือศาสนาพุทธ พุทธศาสนิกชนไทย ส่วนใหญ่ มีความเชื่อว่า การบริจาคทานจะทำให้เกิดอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ แต่ในความจริงเชิงประจักษ์การให้ทานหรือการบริจาคทานนั้นอาจทำให้เกิดผลทั้งในด้านบวกและด้านลบได้ ในด้านบวกได้อานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ จิตใจผ่องใสเป็นสุขคาดหวังในลาภยศสรรเสริญ แต่ในด้านลบหากผู้รับบริจาคบิดเบือนทรัพย์สินที่รับบริจาค ใช้จุดอ่อนนี้เป็นทางทำมาหากินจากผู้ใจบุญทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชน และเป็นผลเสียอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนาได้เช่นกัน

เนื้อเรื่อง

ทาน หมายถึง การบำเพ็ญบุญเพื่อสั่งสมบารมีให้มากขึ้น และเพื่อเป็นการกำจัดความตระหนี่ ซึ่งเป็นมลทินของจิตใจ ในหมวดธรรมบุญกิริยาวัตถุ 3 (ปราณีต ก้องสมุท, 2545 : ออนไลน์)

องค์ประกอบหลักของทานมี 3 ส่วนคือ ผู้ให้ทาน ผู้รับทาน และวัตถุทาน หรือเรียกว่า หนึ่งทายกคือผู้ให้ทาน สองปฏิคาหกคือผู้รับทาน สามไทยธรรมคือวัตถุที่ให้ทาน

ลักษณะของทานมี 3 ประการได้แก่

อามิสทาน คำว่าอามิสหมายถึงสิ่งของ หมายถึงปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

ธรรมทาน หมายถึง ความรู้ การให้ความรู้เป็นทาน จะเป็นความรู้ทางโลกก็ดี ทางธรรมก็ดีจัดอยู่ใน ประเภทธรรมทานทั้งสิ้น

อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยในการทำความผิดต่อผู้อื่นที่มีการให้เป็นสอง นัยยะสำคัญ คือ ในทางพุทธศาสนาคือการให้ด้วยกุศลจิต อีกนัยยะ เป็นการแสดงออกทาง สังคมเป็นมารยาท

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึง ทศพิทธาธรรม 10 หมายถึง คุณธรรมของพระ มหากษัตริย์ 10 ประการ ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทย ยังต้องยึดถือหลักปฏิบัติ ดังนี้ ทานคือ การให้ การตั้งสังวรรักษากายวาจาให้สะอาดปราศจากโทษ ปาณาติกาการบริจาตสละ อาช ฆะความซื่อตรง มัทวะความอ่อนโยน ตบะการจัดความเกลียดคร้านและความชั่ว อักโกธะ การไม่โกรธ อวิหิงสาการไม่เบียดเบียนผู้อื่นตลอดถึงสัตว์ให้ได้ทุกขียาก ชันติความอดทนต่อ สิ่งควรอดทนเป็นเบื้องต้น อวิโรธนะการปฏิบัติไม่ให้ผิดจากการที่ถูกที่ตรงและดำรงอาการ คงที่ไม่ให้วิการด้วยอำนาจยินดียินร้าย ทั้งหมดเป็นกุศลส่วนชอบ 10 ประการ (สยามบรม ราชกุมารี, 2534 : 134 - 137)

ทาน ในทศพิทธาธรรม จำแนกทานออกได้สองประการ ได้แก่ วัตถุทานคือการ ให้พัสดุสิ่งของ และธรรมทานคือการให้ธรรมคือชี้แจงแสดงโอวาทหรือคำสั่งสอนคำแนะนำ ข้อที่น่าสังเกตคือทานในบารมี เน้นหนักในด้านวัตถุทาน ขึ้นต่ำให้สิ่งของนอกกาย ขึ้นกลาง ให้อวัยวะ ส่วนชั้นสูงสุดคือให้ชีวิต ลักษณะของทานทั้งสองแนวนั้นจะบ่งให้เห็นข้อแตกต่าง ระหว่างผู้ที่จะปฏิบัติธรรมทั้งสองหมวด (สยามบรมราชกุมารี, 2534: 134 - 137) พระพุทธ องค์ทรงแสดงอานิสงส์ของทานไว้ 5 อย่าง คือ 1) ผู้ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักที่ชอใจของชน หมู่มาก 2) สัมบุรุษ ผู้สงบ มีพระพุทเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และสาวกของพระพุทเจ้า ย่อมคบหาผู้ให้ทาน 3) กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทาน ย่อมจรจรายไปทั่ว 4) ผู้ให้ทาน ย่อม ไม่เห็นห่างจากธรรมของคฤหัสถ์ คือมีศีล 5 ไม่ขาด 5) ผู้ให้ทาน เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึง สุคติโลกสวรรค์ ควรอย่างยิ่งที่เราจะสะสมบุญ มีทานเป็นต้น ให้ออกงามเพิ่มพูนขึ้นในจิตใจ ของเรา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 35 : 56) เพราะว่าเมื่อไรที่จิตใจของเราเต็ม เปี่ยมไปด้วยบุญ เมื่อนั้นกิเลสจะไม่มีหลงเหลืออยู่ในจิตใจของเราเลย (ปราณีต ก้องสมุทร, 2545: ออนไลน์)

ในทานสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ทานที่ให้แล้ว มีผลมาก แต่ไม่มีอานิสงส์มาก และเหตุปัจจัยที่ทำให้ทานที่ให้แล้วมีผลมาก และมีอานิสงส์มาก ไว้ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. บุคคลบางคนให้ทานด้วยความหวังว่าเมื่อตายไปแล้วจักได้เสวยผลของทานนี้เมื่อตายไปได้เกิดในเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกาแล้วกลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

2. บุคคลบางคนไม่ได้ให้ทานเพราะหวังผลของทาน แต่ให้ทานเพราะรู้ว่าทานเป็นของดีเป็นบุญเป็นกุศล จึงให้เมื่อตายไปได้เกิดในเทวโลกชั้นดาวดึงส์หมดความเป็นใหญ่ในเทวโลกแล้วก็กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

3. บุคคลบางคน ให้ทานเพราะละเอียดใจที่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษเคยทำมา ถ้าไม่ทำก็ไม่สมควร ครั้นตายลงได้เกิดในเทวโลกชั้นยามาแล้วก็กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

4. บุคคลบางคนให้ทานเพราะเห็นสมณพราหมณ์เหล่านั้นหุงหากินไม่ได้ ครั้นตายลงได้เกิดในเทวโลกชั้นดุสิตแล้วก็กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

5. บุคคลบางคนให้ทานเพราะต้องการจำแนกแจกทานเหมือนกับฤๅษีทั้งหลายในปางก่อนได้กระทำทานมาแล้วตายไปได้เกิดในเทวโลกชั้นนิมมานรดีแล้วกลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมาก แต่ไม่มีอานิสงส์มาก

6. บุคคลบางคนให้ทานเพราะคิดว่าเมื่อให้แล้วจิตจะเลื่อมใสใสมั่นคงจึงให้ ครั้นตายไปย่อมเกิดในเทวโลกชั้นปรนิมมิตวสวัตดีแล้วก็กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

7. บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้ให้ทานเพราะเหตุที่กล่าวแล้วทั้ง 6 อย่างข้างต้นนั้นแต่ให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิตคือให้ทานนั้นเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจหมดจดจากกิเลสด้วยอำนาจของสมณะ และวิปัสสนา จนได้ฌานและบรรลุนิพพานได้ฌาน และบรรลุนิพพานเป็นพระอนาคามีบุคคล ตายแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลก เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่ในพรหมโลกแล้วไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกนี้อีกคือปรินิพพานในพรหมโลกนั่นเอง ทานชนิดนี้เป็นทานที่มีผลมากและมีอานิสงส์มาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 49 : 90 - 92)

สรุปรวมความว่า ทานชนิดใดก็ตามเป็นปัจจัยให้ต้องเกิดอีกทานชนิดนั้นแม้มีผลมากได้เกิดที่ดีมีความสุขอันเป็นทิพย์แต่ทานนั้นก็ไม่มีอานิสงส์มากเพราะไม่สามารถจะทำให้หมดจดจากกิเลสได้ ทานที่เมื่อหมดความเป็นใหญ่ในพรหมโลกแล้วไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกนี้อีกคือปรินิพพานในพรหมโลกนั่นเองทานชนิดนี้เป็นทานที่มีผลมากและมีอานิสงส์มาก

(ปราณีต ก้องสมุทร, 2545 : ออนไลน์)

เมื่อพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อเช่นนี้ ทานที่บริจาคในรูปแบบต่างๆ จึงมีมูลค่ามหาศาล ก่อให้เกิดความ โลภ ความหลง มัวเมา และตามมาซึ่งความอยากได้ อยากมี และไขว่คว้าสิ่งเหล่านั้นมาเป็นของตัวเองในฝั่งของผู้รับทาน จึงเกิดคำว่า ทุจริต

การทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาเรื้อรังที่นานาชาติ รวมถึงในประเทศไทยเอง พบว่าปัญหานี้ก็ยังคงเกิดขึ้นทุกแห่งไม่เว้นแม้แต่ในวัด ตัวอย่างเชิงประจักษ์ของการทุจริตในวัดซึ่งเกิดเนื่องๆในสังคมไทยและคติสะท้อนวิกฤตศรัทธาชาวไทย เช่น

1) คดีวัดพระธรรมกาย ย้อนไปเมื่อปี 2541 พระอดิศักดิ์ วิริสโก อดีตพระลูกวัดพระธรรมกาย ได้กล่าวหา”พระเทพญาณมหามุนีหรือพระธัมมชโย”เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายว่ายักยอกเงินและที่ดินของญาติโยมที่บริจาคให้กับวัด อีกทั้งยังมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับความเป็นพระมหาเถรสมาคม (มส.) จึงมอบหมายให้ พระพรหมโมลี เจ้าอาวาสวัดยานนาวา ซึ่งเป็นเจ้าคณะภาค 1 (ในสมัยนั้น) ตรวจสอบ ได้ข้อสรุปว่าเรื่องดังกล่าวเป็นจริงตามที่ถูกกล่าวหา ทำให้ มส. มีมติให้ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของเจ้าคณะภาค 1 คือ ให้ปรับปรุงคำสอนของวัดพระธรรมกาย ว่านิพพานเป็นอนัตตา ไม่ใช่อัตตา และยุติการเรียกรับเงินนอกวัด รวมถึงพระลิขิตของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้มีให้คืนที่ดินและทรัพย์สินขณะเป็นพระให้วัดพระธรรมกาย กรมการศาสนาจึงได้เข้าแจ้งความต่อกองปราบปราม กล่าวโทษในคดีอาญา ในปี 2558 กรมสอบสวนคดีพิเศษ (Department of Investigation : DSI) กลับไปตรวจสอบแฟ้มคดียักยอกทรัพย์สิน สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น ปี 2556 ได้เข้าจับกุมยึดอายัดทรัพย์สินเครือข่ายของ ศุภชัย ศรีศุภอักษร อดีตประธานสหกรณ์เครดิตฯ มีผู้เสียหายในคดีนี้ 5.6 หมื่นราย และเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มการเมืองและวัดพระธรรมกาย (เอกชัย จันทอง, 2559 : ออนไลน์)

2) คดีเณรคำเมื่อปี 2556 หลวงปู่เณรคำ ฉัตติโกหรือพระวิมล ฉัตติโก ขอรับบริจาคเงินหรือทรัพย์สินจากประชาชนเพื่อก่อสร้าง พระแก้วมรกต (จำลอง) โดยไม่ได้รับอนุญาต จากกรมศิลปากรในการจัดสร้าง รวมทั้งสถานที่พักสงฆ์วัดป่าขันติธรรม ก็ไม่ได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวัดแต่อย่างใด (ไทยรัฐออนไลน์, 2561 : ออนไลน์) อีกทั้งยังร่วมกับบริษัท ขันติธรรมก้าวหน้า จำกัด ดำเนินการขอรับบริจาคเงินเพื่อสมทบทุนการก่อสร้างโรงพยาบาลร้อยเอ็ด โดยไม่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงสาธารณสุข ได้ประกาศเชิญชวนให้คนทั่วไปร่วมบริจาคเงินหรือทรัพย์สินผ่านทางสื่อประชาสัมพันธ์ ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ที่ตนเองหรือผู้เกี่ยวข้องได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการทำบุญ เมื่อมีการบริจาคจากคนทั่วไป

แล้ว ได้เริ่มก่อสร้างหรือทำกิจกรรมเพียงบางส่วนเท่านั้นเพื่อให้ประชาชนเห็นว่าได้ดำเนินการจริง แต่ทว่าไม่ได้มีการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ แต่กลับนำเงินที่ได้จากการรับบริจาคไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว เช่น ซื้อที่ดิน ก่อสร้างบ้าน ซื้อรถยนต์ราคาแพง และทรัพย์สินอื่นๆ

3) กรณีการทุจริตเงินวัด วันที่ 6 พฤษภาคม 2566 ที่ กองบังคับการปราบปราม (บก.ป.) แถลงผลการจับกุม พระวชิรญาณโกศลหรือพระคม อภิวิโร และพวก ชื้อหายกยอกเงินวัดกว่า 180 ล้านบาท ชื้อหา “เป็นผู้สนับสนุนเจ้าพนักงานเบียดบังทรัพย์โดยทุจริต เป็นเจ้าพนักงานเบียดบังทรัพย์โดยทุจริต เป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบและรับของโจร” ทางสำนักพระพุทธศาสนาฯ ได้รับร้องเรียนทางลับให้ตรวจสอบพฤติกรรมของอดีตพระทั้ง 2 รูป โดยพฤติกรรมแรกเกี่ยวกับการประพาศิณิฉิพระธรรมวินัย เสพเมถุน ส่วนพฤติกรรมที่ 2 เป็นเรื่องของการบริหารเงินไม่โปร่งใส นำเงินบริจาคไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ หรือ นำเงินวัดไปใช้ส่วนตัว ซึ่งหลังรับเรื่องจึงมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงจนพบว่าทั้งคู่มิพฤติกรรมส่อไปในทางดังกล่าวจริง จึงแจ้งไปยังคณะปกครองก่อนท้ายที่สุดก็ยอมรับมีพฤติกรรมนั้นจริง (สยามรัฐ, 2566 : ออนไลน์)

นอกจากกรณีที่ยกตัวอย่างมา ยังมีกรณีทุจริตที่เกิดขึ้นอีกมากมายในอดีตจนถึงปัจจุบัน สร้างความเสียหายในเชิงเศรษฐกิจ และเกิดวิกฤตศรัทธาแก่เหล่าพุทธศาสนิกชนไทยอย่างใหญ่หลวงเพื่อไม่ให้เกิดกรณีเหล่านี้ซ้ำรอยเช่นนี้อีกต้องมีการทบทวนช่องโหว่ผู้รับบริจาคหรือวัดที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือของการทุจริตเงินวัด ทรัพย์สินของวัดและการใช้เงินทำบุญ รวมทั้งการรับบริจาคที่ผิดวัตถุประสงค์

“วัด” ถูกจัดให้เป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร (Nonprofit Organization) ประเภทหนึ่งในบริบทของประเทศไทยที่มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้นจึงไม่เป็นเรื่องแปลกอะไรที่วัดทางพุทธศาสนาจะต้องแสวงหารายได้จากการพึ่งพาการระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ เป็นสำคัญจากการสำรวจองค์การเอกชนไม่แสวงผลกำไรโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2556) พบว่า “การบริจาคหรือการทำบุญทางศาสนา” จากภาคบุคคลหรือประชาชนทั่วไปมีมูลค่าสูงถึง 22.9 พันล้านบาทหรือคิดเป็นร้อยละ 53.4 ของการบริจาคภาคบุคคลทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะสำคัญของคนไทยที่มีความผูกพันของคนไทยกับศาสนาเป็นอย่างมาก จึงส่งผลทำให้ทรัพย์สินสุทธิที่วัดถือครองมีมูลค่าถึง 531.6 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 72.3 ของทรัพย์สินสุทธิทั้งหมดขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในประเทศไทย จึงแสดงว่าวัดเป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่มีขนาดใหญ่ที่สุดและยังได้รับการสนับสนุนจากภาคประชาชนมากที่สุดในประเทศไทย

จุดอ่อนสำคัญ คือ ไทยมีวัดเป็นจำนวนมากกว่า 41,000 แห่ง กระจายอยู่ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ กอปรกับวัดมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินเป็นจำนวนมากทั้งเงินที่ได้รับอุดหนุนจากภาครัฐเฉลี่ยกว่าปีละ 3,000 ล้านบาท รวมทั้งเงินที่ได้จากการทำบุญ ถวายรับบริจาค กฐิน ผ้าป่า ฯลฯ หากแต่การบริหารจัดการการเงินภายในวัดอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัด ซึ่งต้องอาศัยความรู้ และประสบการณ์ในการจัดทำบัญชีการเงิน และเจ้าอาวาสอาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์หาก ผู้ไม่ประสงค์ดีจะนำไปใช้เป็นช่องทางในการกระทำความผิดทุจริตได้ (ธารทิพย์ ศรีสุวรรณเกศ, 2564 : ออนไลน์)

ในกรณีของวัด แม้ว่าภายใต้แนวทางปฏิบัติตาม กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ.2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้วัดต้องมีการจัดทำบัญชีวัด โดยการจัดหาหน่วยงาน ภายนอกเข้ามาดำเนินการช่วยวัดในการจัดทำบัญชีวัด โดยต้องระบุรายละเอียดรายรับ-รายจ่ายให้ชัดเจน ซึ่งจะช่วยลดภาระ แก่เจ้าอาวาส และเพื่อให้มีการจัดทำบัญชีวัดด้วยวิธีการที่ถูกต้อง ป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ (เอกภพ สิทธิวรรณธนะ, 2559 : ออนไลน์)

เมื่อหน่วยงานภายนอกจัดทำบัญชีแล้ว ให้หน่วยงานดังกล่าวจัดทำรายงานด้านการเงินเพื่อ 1) ปิดประกาศในพื้นที่บริเวณวัดที่พุทธศาสนิกชนในชุมชนสามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้ 2) นำส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดในทุก 6 เดือน และรายงานดังกล่าวควรต้องมีการเผยแพร่บนเว็บไซต์ของสำนักงาน พุทธศาสนาด้วย (ธารทิพย์ ศรีสุวรรณเกศ, 2564 : ออนไลน์)

นอกจากนี้แล้ว การให้เงินสนับสนุนแก่วัดที่เสนอโครงการเพื่อขอรับเงินอุดหนุนจากรัฐ สำนักงาน พศ. ควรประเมินผลการดำเนินงานของวัดในโครงการที่ผ่านมา รวมทั้งตรวจสอบเอกสารการเงิน การเบิกจ่าย และการใช้จ่ายเงินในโครงการดังกล่าวว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพื่อให้กิจกรรมของวัดดำเนินต่อไปได้ด้วยความปลอดภัยและด้วยความเชื่อถือศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อไป แต่วัดบางส่วนไม่ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบและบางวัดยังไม่เคยทำบัญชีวัดด้วย (ณดา จันทร์สม, 2557 : 107)

อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาถึงความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในการบริจาคทานในปัจจุบัน ซึ่งได้มีการทุ่มเทบริจาคทาน ทรัพย์สินมีค่า แก้วแหวนเงินทอง ที่ดิน โดยเฉพาะมีการบริจาคให้กับวัด องค์กรการกุศล ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ ทานสูตร อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต

ข้อ 49 จะเห็นว่า พุทธศาสนิกชนไทยส่วนใหญ่ เชื่อในข้อที่ 1 ดังนี้ บุคคลบางคน ให้ทานด้วยความหวังว่า เมื่อตายไปแล้ว จักได้เสวยผลของทานนี้ เมื่อตายไป ได้เกิดใน เทวโลก ขึ้นจาตุมหาราชิกา สันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่ในเทวโลกแล้วก็กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้คือกลับมาเกิดในโลกนี้อีก และยังคงเชื่อว่าเมื่อยังไม่ตายผลของทานจักได้มีลาภยศทรัพย์สินเงินทอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 49 : 90 - 92) ทั้งยังเชื่อว่ายิ่งบริจาคมากเท่าใดยิ่งได้มากเท่านั้นยิ่งทำให้พวกเขามั่นใจในบุญที่ทำ และเป็นแรงจูงใจให้พวกเขายากที่จะบริจาคทรัพย์มากยิ่งขึ้นเพราะพวกเขาเชื่อว่าบุญที่พวกเขาจะได้รับจะมีค่าอย่างเพิ่มทวีคูณเหมือนการลงทุนหนึ่งเท่าแต่ได้รับผลตอบแทนแสนล้านเท่าอย่างที่เราเรียกกันในหมู่ผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดแห่งหนึ่งนั้นว่า “บุญหลายฟ้าครอบ” (ชนดล ภูชนะศิริ, 2552 : 152)

การบริจาทาน เมื่อพิจารณาถึงผลที่ได้รับจากการบริจาค ที่ผู้บริจาค จะได้รับเมื่อมองในมุมความสอดคล้องกับ คำสอนของพระพุทธเจ้า จะเห็นว่าความเชื่อนั้น ๆ เป็นความเชื่อที่บิดเบือนมีประเด็นการอภิปรายผลดังนี้

1. เมื่อเกิดการบิดเบือนคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าบริจาคแล้ว บุญที่พวกเขาจะได้รับจะมีค่าอย่างเพิ่มทวีคูณเหมือนการลงทุนหนึ่งเท่า แต่ได้รับผลตอบแทนแสนล้านเท่า จึงทรมานทรัพย์สินเพื่อบริจาคบางรายถึงกับหมดตัว บางรายบริจาคเกินตัวจนมีหนี้สินล้นพ้นตัว บางรายยกยอกฉ้อฉลเพื่อบริจาคมาก ๆ ฯลฯ ความเชื่อผิด ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นตัวล่อให้มีการบริจาค รายได้ของผู้รับบริจาคก็เพิ่มพูนมหาศาล หากผู้รับบริจาคบริหารเงินไม่โปร่งใส นำเงินบริจาคไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ หรือ นำเงินวัดไปใช้ส่วนตัว ผลที่ตามมาเป็นผลเชิงลบที่เกิดขึ้นในวงการพระพุทธศาสนา จึงเกิดกรณีต่างๆดังที่กล่าวมา

2. จึงทำให้เกิดคำถามที่ว่า “ศรัทธาวิฤติ หรือวิฤติศรัทธา” เกิดขึ้น และทำให้พบคำตอบที่ชัดเจนว่า สถานการณ์พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน พุทธบริษัททั้ง 4 ที่พระพุทธเจ้าได้ฝากพระธรรมวินัยเอาไว้ให้เป็นความหวังต่อการประพาสของชาวโลกเพื่อให้สามารถดำรงตนอย่างมีความสุข และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันตินั้น ได้ประพาสตนพลัดหลงไปจากแนวทางของศรัทธาที่พระพุทธเจ้าได้วางเป็นกรอบเอาไว้ ทั้งที่จุดเด่นของศรัทธาเป็นเครื่องมือที่จะพามนุษย์ข้ามโอชะ คือ ปัญหาและอุปสรรคเพื่อเข้าถึงความงาม ความจริง ความดี และความสุข แต่พุทธบริษัททั้งพระภิกษุ และอุบาสกอุบาสิกา บางกลุ่มไม่ได้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับทำที่ดังกล่าวเช่น สอดคล้องกับ แนวคิดใน บทความของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส เรื่อง สถานการณ์พุทธบริษัทในสังคมไทยเรื่องศรัทธาวิปริต

ความว่า อุบาสกอุบาสิกาบางคนมุ่งเน้นศรัทธาแต่ขาดปัญญาจนไปนำสู่การสนับสนุน และส่งเสริมปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุบางรูปเกินเลยความจำเป็นต่อการครองตนเพื่อศึกษาธรรม พระภิกษุบางรูปปฏิบัติตนไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และตีความพระธรรมวินัยให้สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของตน หรือกลุ่มตน อีกทั้งบิดเบือนพระธรรมวินัยไปสร้างความชอบธรรมให้แก่อุดมการณ์และแนวทางการปฏิบัติของตนเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์เฉพาะตนหรือกลุ่มตน เมื่อความจริงบางอย่างปรากฏชัด จึงทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเสื่อมศรัทธาในพระภิกษุบางรูป และขยายผลไปสู่องค์กรสงฆ์ และพระพุทธรูปในภาพรวม (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2556 : ออนไลน์)

ในการป้องกันแก้ไขการเกิดการบริจาคนั้นมากเกินไป และการรับบริจาคนั้นที่ผิดเพี้ยนหลงใหลไปกับโลกหลงใหลในกิเลสของผู้รับบริจาคนั้น ผู้บริจาคนั้น และผู้รับบริจาคนั้นควรพิจารณานำคำสอนของพระพุทธองค์เรื่องอิทธิบาท 4 (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 19: 277 ข้อที่ 1137) มาใช้ในการบริจาคนั้นและรับบริจาคนั้น คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายอิทธิบาท 4 ประการ คือ

1. ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความรัก พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ไม่เพ้อฝัน ไม่อยากได้ ในสิ่งที่เกินตัว ไม่เกิดความโลภ ความอยากได้อะไรก็มี

2. วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง มีความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง หากตั้งใจทำงานด้วยความขยัน พากเพียร ก็จะช่วยเสริมให้งานที่ทำอยู่นั้นประสบความสำเร็จ ตั้งใจทำงานที่ตนทำอยู่ให้ประสบความสำเร็จ ไม่ต้องหวัง ในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นในอนาคต ขยันทำ ณ วันนี้ โดยไม่ต้องพึ่งพา บุญกุศลใด ๆ ก็เกิดทรัพย์สินโดยตัวเอง

3. จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป มุ่งมั่น และรับผิดชอบสิ่งนั้นๆ โดยเฉพาะการใส่ใจและรับผิดชอบในงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย ไม่ต้องเพ้อฝัน ไม่ต้องมุ่งหวังถึงสิ่งที่ยังไม่เกิด ไม่โลภ ไม่มีความคิด เพ้อฝันว่าทำบุญมากแล้วจะมีเงินทอง มากมาย

4. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงในสิ่งที่ทำ สิ่งที่ได้ และรับมา พอดี พอเพียง ไม่เป็นความหลงใหลในโลก หลง ลามกยศ สรรเสริญ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2556 : ออนไลน์)

คำสอนของพระพุทธเจ้า คืออิทธิบาท 4 นี้ ใช้ได้กับพุทธบริษัทที่ ๔ ฆราวาส รวมทั้งพระสงฆ์ เพื่อไม่ให้มีการหลงใหล ในลาภยศสรรเสริญ ซึ่งจะทำให้เกิดการบิดเบือนในการบริจาคนและการรับบริจาค

องค์ความรู้ที่ได้รับ

คนไทยรู้จักศาสนาพุทธก่อนที่จะมีการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับวัดมาก และสิ่งเหล่านี้ก็ถูกส่งต่อกันมา การบริจาคนเป็นการเสียสละเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นต้องการให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ และมีความสุข การบริจาคนจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญของพระพุทธศาสนา การทำบุญ ทำทานเป็นการแบ่งปัน ชำระจิตใจ ไม่ยึดติดอยู่กับวัตถุ เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นหนทางสู่การละเลิก ดับกิเลส เป็นส่วนที่พ้องกับจุดหมาย การ ดับทุกข์ของศาสนาพุทธ แม้จะมีการกล่าวถึงการทำบุญ และอานิสงส์ของการทำบุญ ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแต่ความอยากได้บุญอยากมีบุญเป็นธรรมชาติของมนุษย์จากความเชื่อที่ว่า การบริจาคนเป็นสิ่งที่ทำให้เราได้บุญ และการบริจาคนก็เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายและสะดวกขอเพียงแค่มิเงินก็สามารถทำได้ซึ่งตอบโจทย์กับพฤติกรรมของคนไทยในปัจจุบันที่ต้องการความสะดวก

ทางด้านผู้รับบริจาคน บางสำนักหรือการให้ข่าวสารของผู้มีส่วนได้เสียกับการรับบริจาคนบางกลุ่มที่บิดเบือนไปเพื่อระดมเงินบริจาคนจำนวนมากๆ ส่งผลให้เกิดผลการปฏิบัติที่หลุดออกจากแนวทางของพระพุทธศาสนา จึงทำให้อุบาสกอุบาสิกาบางกลุ่มมีศรัทธาวิปริตขาดปัญญาในการคิดไตร่ตรองถึงความเหมาะสมตามหลักการโยนิโสมนสิการในการบริจาคนและจมติดอยู่กับศรัทธาที่มีดบอดถวายเป็นปัจจัย 4 ที่ก่อให้เกิดความฟุ้งเฟ้อ และฟุ่มเฟือย โดยไม่ได้ตระหนักรู้ถึงความจำเป็นต่อการศึกษาศรัทธา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรม และปกป้องรักษาศรัทธา

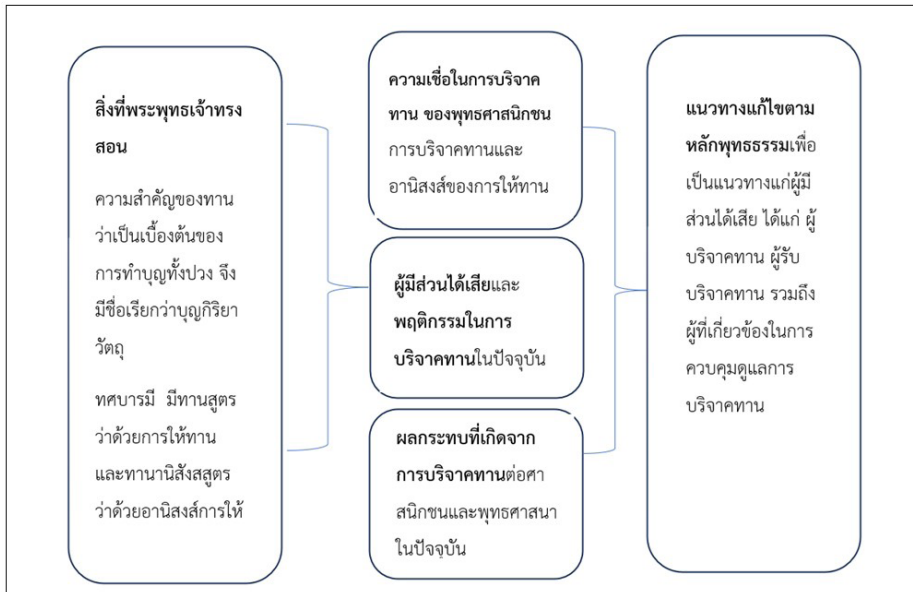
ผลกระทบที่เกิดจากการบริจาคนต่อศาสนิกชนและพุทธศาสนาในปัจจุบัน ข้อดีผู้บริจาคนได้อานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ จิตใจผ่องใสเป็นสุขคาดหวังในลาภยศสรรเสริญ ข้อเสียหากผู้รับบริจาคนบิดเบือนทรัพย์สินที่รับบริจาคน ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชน และเป็นผลเสียอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนาส่งผลต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาแนวทางแก้ไขตามหลักพุทธธรรม ผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่ ผู้บริจาคน ผู้รับบริจาคน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในการควบคุมดูแลการบริจาคน

ผู้รับบริจาคน ควรมีวิจารณ์ญาณและการติดตามข่าวสาร และตรวจสอบจากทุก

สื่ออย่างสม่ำเสมอ ควรมีสติ ใช้ปัญญา พิจารณานำคำสอนของพระพุทธองค์ตั้งอิทธิบาท 4 มาพิจารณา เพื่อมิให้ตกอยู่ในวังวน ของความโลภ หลง ต่อไป เพื่อตัดหนทางที่จะนำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชันของผู้รับบริจาคน ผู้รับบริจาคน (อาจเป็นได้ทั้งพระสงฆ์ กรรมการวัด มูลนิธิต่างๆ หรือกลุ่มบุคคล) ควรปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆที่มี เช่นสถาบันที่มีส่วนดูแล เช่น การบริหารจัดการการเงินภายในวัด กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) การจัดทำบัญชีวัด หากแต่การจัดทำบัญชีดังกล่าวให้วัดเก็บรักษาไว้ที่วัด ไม่ได้มีเป้าหมายเปิดเผยสาธารณะเป็นหลัก (เอกภพ สิทธิวรรณธนะ, 2559 : ออนไลน์) พบว่าวัดบางส่วนไม่ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบและบางวัดยังไม่เคยทำบัญชีวัดด้วย (ณดา จันทรสม, 2557 : 107)

นอกเหนือจากการกำหนดกฎระเบียบ ระบบต่างทางการปฏิบัติ การตรวจสอบแล้ว ผู้มีส่วนได้เสียควรมีคุณธรรม จริยธรรมที่จะต้องตระหนักด้วยตนเองถึงความสำคัญของการปฏิบัติชอบต่าง ๆ เช่น การนำเอาหลักธรรมคำสอนมาปฏิบัติชอบอย่างเคร่งครัด เช่น อิทธิบาท 4 ผู้เขียนเห็นว่าควรมีปัจจัยภายนอกคือหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เข้ามาดูแลตรวจสอบและติดตามการบริจาคน การรับบริจาคน และการนำผลของการบริจาคนไปใช้ให้ถี่ถ้วนและเข้มงวดมากกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เช่น องค์กรวัดหรือตัววัดเองหรือตัวผู้รับบริจาคนควรมีกฎระเบียบและความเข้มงวดในการตรวจสอบและรับบริจาคน ทั้งนี้เพื่อความโปร่งใสในกระบวนการ องค์กรของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา กรมศาสนา หรือ องค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรสร้างกฎเกณฑ์ใหม่และพิจารณาออกกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมและดูแลกระบวนการบริจาคนและการรับบริจาคน องค์กรเอกชน บริษัท ห้างร้าน หน่วยงานเอกชนที่มีการบริจาคนควรมีวิจารณ์ญาณในการบริจาคนและตรวจสอบ ติดตามผลการบริจาคนอย่างเป็นระบบ องค์กรวิชาการ องค์กรการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา นักวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์และนักวิชาการอิสระควรมีบทบาทที่สำคัญมากกว่านี้ สื่อแขนงต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์และสื่อสาธารณะควรมีการติดตามและรายงานผลอย่างสม่ำเสมอและเป็นรูปธรรม

การมีหน่วยงานและองค์กรเหล่านี้เข้ามาดูแลตรวจสอบและติดตามการบริจาคน การรับบริจาคน และการนำผลของการบริจาคนไปใช้จะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับพระพุทธศาสนาและชุมชนที่เกี่ยวข้อง และสามารถสร้างความโปร่งใสและเสริมสร้างความเข้มแข็งในกระบวนการให้ทาน เป็นการเสริมสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริจาคนและการนำสิ่งที่ได้รับบริจาคนไปใช้ให้ตรงวัตถุประสงค์อีกด้วย ผลการศึกษาสามารถแสดงได้ตาม

แผนภาพการเชื่อมโยงองค์ความรู้

สรุป

ตามหลักพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีมากกว่า 2,500 ปี พระพุทธองค์ได้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการให้ทาน ที่สร้างบารมีและส่งผลดีแก่พุทธศาสนิกชน หากเชื่อตามพุทธธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนว่า ให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต คือให้ทานนั้นเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจหมดจดจากกิเลสด้วยอำนาจของสมณะและวิปัสสนา จนได้ฌาน และบรรลุเป็นพระอนาคามีบุคคลตายแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลก เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศหมดความเป็นใหญ่ในพรหมโลกแล้ว เป็นผู้ไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกนี้อีก คือปรินิพพานในพรหมโลกนั่นเอง ทานชนิดนี้เป็นทานที่มีผลมาก และมีอานิสงส์มาก พุทธศาสนิกชนจึงควรพิจารณาบริจาทนตามสมควร ไม่เกินตัว พิจารณาความน่าเชื่อถือขององค์กรที่รับบริจาค สร้างภูมิคุ้มกันตัวเองเพื่อไม่ให้หลงไปกับอานิสงส์จากการบริจาค

บางครั้งที่ผู้รับทานจะนำเอาการบริหารเงินบริจาคไม่โปร่งใส นำเงินบริจาคไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ หรือ นำเงินวัดไปใช้ส่วนตัว เกิดการทุจริตฉ้อฉลมาจากการให้ทานนั้น และนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ส่วนตัวหรือกับผู้อื่น ซึ่งสามารถเกิดวิกฤตศรัทธาแก่พระพุทธศาสนาได้ พุทธบริษัทจะเกิดการเสื่อมศรัทธาจึงต้องระมัดระวังว่า วิกฤตศรัทธานี้อาจทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมลงและทำให้พุทธบริษัททั้งสี่สลายไปในที่สุด ทั้งผู้บริจาคและผู้รับ

บริจาคจึงควรนำคำสอนของพระพุทธองค์คือ อิทธิบาท 4 มาพิจารณาใช้ อีกทั้งควรมีองค์กรต่าง ๆ ร่วมกันป้องกันแก้ไข

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2530). **พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 19**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ กรมการศาสนา.
- ณดา จันทร์สม. (2557). **รายงานฉบับสมบูรณ์ การบริหารเงินของวัดในประเทศไทย**. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 107.
- ชนดล ภูชนะศิริ. (2552). **ความประทับใจ ความศรัทธา และการบริจาค**. วารสาร เศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 3 (2), 152.
- ไทยรัฐออนไลน์ (17 ตุลาคม 2561). **ย้อนรอย ‘อดีตเนรค่า’ จากพระสงฆ์ครองเงิน 200 ล้าน สู้กับโทษคดีฉ้อโกง!**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://www.thairath.co.th/news/society/1351342>
- ธารทิพย์ ศรีสุวรรณเกศ. (31 มีนาคม 2564). **ย้อนรอยคดี ‘โกงผ่านวัด’ ปิดช่องโหว่ทุจริต**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก www.tdri.or.th: http://tdri.or.th>anti-corruption-temple-frauds
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (3 พฤศจิกายน 2561). **ให้ทานอย่างไร-จึงจะได้ทำบุญอย่างสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: ไตรลักษณ์บุค. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก www.trilakbook.com
- ประสงค์ รายณสุข. (2559). **ประเพณีการเทศน์มหาชาติ**. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน, 1 (2), 137.
- ปราณีต ก้องสมุทร. (21 เมษายน 2545). **ทานที่มีผลมากมีอานิสงส์มาก**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://8400.org/tipitaka/book/bookpn01.html>, 145-147.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (25 พฤศจิกายน 2556). **สถานการณ์พุทธบริษัทในสังคมไทย : ศรัทธาวิปริต หรือวิกฤตศรัทธา**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/460>

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิญญู กิณะเสน และบุญชนา วิวิธชร. (2559). **วิเคราะห์หลักการปกครองในวรรณกรรม ไตรภูมิพระร่วง**. วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 2 (1), 65.
- สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2534). **ทศบารมีในพุทธเถรวัท**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 134 - 137.
- สยามรัฐ. (6 พฤษภาคม 2566). **รวบอดีตพระอาจารย์ชื่อดัง ยักยอกเงินวัด มูลค่ากว่า 180 ล้านบาท**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://siamrath.co.th/n/444618>
- เอกชัย จันทอง. (25 พฤศจิกายน 2559). **รายงานพิเศษ กรณีวัดพระธรรมกาย**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก www.posttoday.com/analysis/report/415416, 3.
- เอกภพ สิทธิวรรณธนะ. (29 สิงหาคม 2559). **แกะรอย ตู้บริจาคเงินวัด จากศรัทธาสู่ผลประโยชน์ที่ไม่ต้องตรวจสอบ?**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://www.tcijthai.com/news/2016/29/scoop/6380>

การบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
จังหวัดเชียงใหม่

Administration of Phrapariyattidham School,
for General Education Department Chiang Mai Province

เขียน วันทนียตระกูล

Khian Wantaneeyatrakool

สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Educational Administration, Western University

สมนึก นาห้วยทราย

Somnuek Nahuaysai

สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Educational Administration, Western University

Corresponding Author, Email : 6khian7@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ 2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบ โดยใช้แบบสอบถามชนิดตรวจรายการ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถามชนิดเลือกตอบจำแนกเป็น 4 ด้าน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า ที-เทส และ เอฟ-เทส ในการเปรียบเทียบ การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า 1.การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านกลุ่มบริหารงานวิชาการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านกลุ่มบริหารงาน งบประมาณ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านกลุ่มบริหารงานทั่วไป 2. การเปรียบเทียบการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ การเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ด้านอายุ เพศและระดับการศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

คำสำคัญ : การบริหารงานโรงเรียน, พระปริยัติธรรม

Abstract

The objectives of this research article are: 1. To study the educational administration of Phrapariyattham School. General Education Department Chiang Mai Province 2. To compare the educational management of Phrapariyattham School. General Education Department Chiang Mai Province classified by gender, age, education level The sample group in this research were administrators, teachers, and educational personnel of Phrapariyattham School. General Education Department Chiang Mai Province. The tool used in the research was a questionnaire, divided into 2 parts as follows: Part 1 was a questionnaire regarding general information of the respondents. Using a checklist questionnaire, part 2 is a questionnaire regarding opinions regarding educational administration in Phrapariyattham School. General Education Department Chiang Mai Province Using a multiple choice questionnaire, classified into 4 areas, statistics used in data analysis include mean, percentage, standard deviation, t-test and F-test values for comparison. Educational management in Phrapariyattham School General Education Department

The research results found that 1. Educational management at Phrapariyattham School General Education Department Chiang Mai Province Overall, it is at a moderate level. And when considering each aspect It was found that the side with the highest average was Academic Administration Group The average was at a high level, followed by the budget management group with an average at a moderate level. And the side with the least average is General Administration Group 2. Comparison of educational administration in Phrapariyattham School. General Education Department Chiang Mai Province Comparison of educational management models at Phrapariyattham School General Education Department Chiang Mai Province classified by gender, age, and overall educational level found that There was no difference in age. As for gender and educational level, it was found that there was no difference.

Keywords: School administration, Phrapariyattidham School

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งหนึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และเพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีระเบียบควบคุมการดำเนินงานที่ชัดเจน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้ออกระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักร ก็จะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะ สามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญต่อไปและถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาไปแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าแก่ตนเองและบ้านเมืองได้ด้วยเช่นกัน ต่อมาเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและกฎกระทรวงดังกล่าว มหาเถรสมาคม จึงได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระ

ปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553 โดยมีสมเด็จพระวันรัต เป็นประธานกรรมการ ให้มีการบริหารจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดตามคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (กองพุทธศาสนศึกษา, 2557 : 2)

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นสถาบันทางการศึกษาที่ให้การ ศึกษา เฉพาะเยาวชนชายที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุและสามเณร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ พัฒนาพระภิกษุ และสามเณรให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้ และประพฤติปฏิบัติตนตามพ ระธรรมวินัย โดยใช้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่ง ชาติ, 2558, หน้า 1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเมื่อได้รับความ เห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ และความเห็นชอบของ ประธานสภาการศึกษาสงฆ์ ซึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ต้องจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้สนับสนุน การศึกษา ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น เป็นการศึกษาแบบผสมผสานระหว่าง การศึกษาวิชาสามัญระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 กับการศึกษาด้านหลักธรรมในพุทธศาสนา โดยรับเงินสนับสนุนในด้านวิชาการจากภาครัฐในการบริหารองค์การ การจัดการการศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ในยุคปัจจุบันนี้ เป็นการจัดจัดการเรียนการสอนที่ เน้นให้ผู้เรียนสามารถไป ประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อได้ เพราะในความเป็นจริงแล้วมีพระ ภิกษุและสามเณร จำนวนมากที่มีความเสี่ยงต่อการรักษาเพศบรรพชิต กล่าวคือ มีพระ ภิกษุและสามเณรจำนวนน้อยที่บวชเรียนไป ตลอดชีวิต ดังนั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จึงมีรูปแบบการบริหารเฉพาะซึ่งแตกต่างจากรูปแบบของโรงเรียนสาย สามัญทั่วไป เพราะโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ให้ การศึกษาเฉพาะพระภิกษุ และสามเณร ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดำเนินการจัดการเรียน การสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้ หลักสูตรการ ศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการ ใน 8 กลุ่มสาระการเรี ยนรู้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา และศิลปะการงานอาชีพและเทคโนโลยี และมีวิชาเฉพาะ ที่กำหนดให้นักเรียนคือ พระภิกษุและสามเณรต้องเรียนตามนโยบายของคณะสงฆ์ โดย มหาเถรสมาคม คือ วิชาภาษาบาลี และวิชาพระพุทธศาสนา ในการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แบ่ง ออกเป็น 14 กลุ่ม ครอบคลุมทั้งประเทศ มีห้องเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 409 โรงเรียน

(กองพุทธศาสนศึกษา, 2558 : 1)

การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการจัดการศึกษาตามสภาพจริง โดยมีพระภิกษุเป็นผู้มีอำนาจบริหารจัดการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน บูรณาการกับศาสตร์ พระพุทธศาสนา จัดการเรียนการสอนวิชาทางโลกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ผู้เรียนคือ พระภิกษุสามเณรเป็นส่วนใหญ่ การบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนให้เข้ากับยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้กับองค์กรมีความน่าเชื่อถือตามนโยบายรัฐบาล พล.เอกประยุทธ์ จันทร์โอชา คือ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยนำแนวคิดยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ 4.0 เข้ามาบริหารจัดการ “การปฏิรูปการศึกษา” จึง เป็นโจทย์สำคัญสำหรับ ทุกภาคส่วน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการปฏิรูปที่มีประสิทธิภาพ และจะ สำเร็จได้ก็ต้องด้วย การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ พร้อมรับกับความท้าทายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (พระสายสิทธิ์ สิทธิโท (สารโท), 2564 : 1)

ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในอนาคตให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณมีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1.กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จากจำนวนทั้งหมด 362 รูป/คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยตาราง Krejcie & Morgan ได้ จำนวน 186 รูป /คน

2. เครื่องมือ ที่ ใช้ ในการวิจัย เป็น แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดย

ใช้แบบสอบถามชนิดตรวจ รายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถามชนิดเลือกตอบจำแนกเป็น 4 ด้าน

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ F-test ในการเปรียบเทียบ การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ผลการวิจัย

1. ศึกษาการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวม ดังที่แสดงในตาราง

ตารางผลการวิเคราะห์ระดับศึกษาการบริหารจัดการศึกษา
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน

การบริหารจัดการ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1 ด้านวิชาการ	4.40	0.79	มาก
2 ด้านงานบุคคล	3.30	0.77	ปานกลาง
3 ด้านงานงบประมาณ	3.31	0.78	ปานกลาง
4 ด้านการบริหารทั่วไป	3.22	0.73	ปานกลาง
รวม	3.48	0.73	ปานกลาง

จากตาราง พบว่า การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านกลุ่มบริหารงานวิชาการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านกลุ่มบริหารงานงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านกลุ่มบริหารงานทั่วไป

2. การเปรียบเทียบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ การเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

จากการวิจัยพบว่าการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการบริหารงานวิชาการมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าทุกด้าน ซึ่งงานวิชาการนี้ถือเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุด เป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน คณะครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ให้มีความสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผน ตลอดทั้งกำหนด แนวทางปฏิบัติการประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จึงนับได้ว่าการบริหารงานวิชาการมีบทบาทสูงสุดต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการบริหารสถานศึกษา จึงทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ มีค่าเฉลี่ยสูงดังกล่าว

ส่วนในด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงบประมาณและด้านการบริหารทั่วไป มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะขาดประสบการณ์การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน และยึดมั่นตามวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญแก่ผู้มีอาวุโสมากกว่าคุณวุฒิ ส่วนงบประมาณที่ได้รับเป็นงบอุดหนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ ต้องอาศัยเงินบริจาคสมทบ จึงส่งผลถึงความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ทั้งสามด้านจึงอยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกลุ่มบริหารงานวิชาการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านกลุ่มบริหารงานงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านกลุ่มบริหารงานทั่วไป ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่า บทบาทหน้าที่ของครูผู้สอน และผู้บริหารได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันมากขึ้น บุคลากรได้มีการอบรมทางด้านวิชาการกันอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระ

พิทักษ์ บุญปัน เรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในเขตจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมในเขตจังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ด้านพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รองลงไป คือ ด้านการนิเทศการศึกษาและด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 2) รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมในเขตจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 2 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน คือ ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน และการบริหารงานวิชาการตามหลักการบริหารงาน 4 ด้าน 3) ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมในเขตจังหวัดหนองคาย พบว่า ผู้ประเมินมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเขตจังหวัดหนองคายโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นประเด็นย่อย พบว่า มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ (พระพิทักษ์ บุญปัน, 2560 : บทคัดย่อ)

2. การเปรียบเทียบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตาม เพศ จากผลการวิจัย การเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตาม เพศ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในวัด ผู้บริหารจัดการโรงเรียนเป็นพระผู้ใหญ่ หรือเจ้าอาวาสวัดที่ทุกคนให้ความเคารพนับถือ การจัดการเรียนการสอนเป็นไปในรูปแบบพรหมวิหารสี่ คือสอนด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา เหมือนพ่อสอนลูกสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมล นามเทวี เรื่องการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในเขตจอมทอง สังกัดกรุงเทพมหานครพบว่า การเปรียบเทียบระดับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตจอมทอง สังกัดกรุงเทพมหานครตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์การทำงาน พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีเพศ อายุต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารไม่แตกต่างกัน (กมล นามเทวี, 2555 : 57)

3. การเปรียบเทียบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามอายุ จากผลการวิจัย การเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

จำแนกตามอายุ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า อายุไม่ใช่ตัวแปรที่มีความสำคัญ อยู่ที่ความคิดและประสบการณ์ในการทำงาน และมีความรอบครอบและเข้าใจสภาพการบริหารงานสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมล นามเทวี เรื่องศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในเขตจอมทอง สังกัดกรุงเทพมหานครพบว่า การเปรียบเทียบระดับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตจอมทอง สังกัด กรุงเทพมหานครตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์การทำงาน พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีเพศ อายุต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี กับผู้บริหารและครูที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารไม่แตกต่างกัน ส่วนประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 10 ปี กับผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์การทำงาน 10 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 (กมล นามเทวี, 2555 : 58)

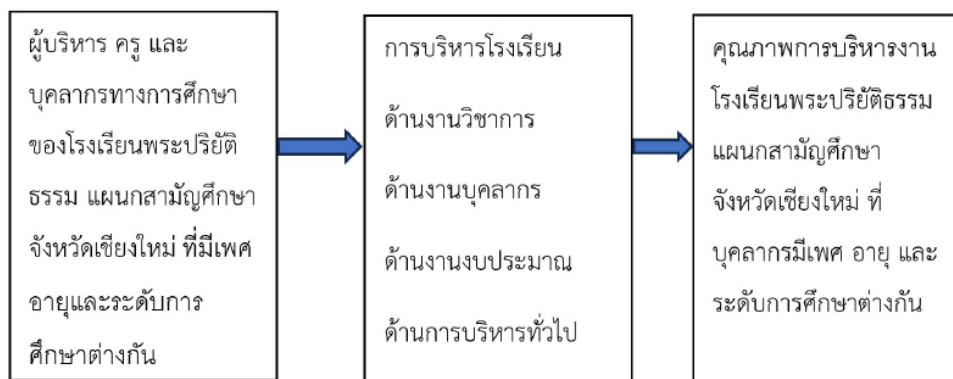
4. การเปรียบเทียบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามระดับการศึกษา จากผลการวิจัย การเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูผู้สอนต่างก็มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการอย่างรอบด้าน ทำให้มีมุมมองและทัศนคติต่อการปฏิบัติงานการบริหารงานวิชาการเป็นอย่างดี อีกทั้งการศึกษาในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ครูผู้สอนแสวงหาความรู้หรือประสบการณ์ต่างๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันครูผู้สอนจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ของตนเองอยู่เสมอ จึงจะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพที่ดีได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวรรณ ปานเมือง และสมคิด สกุลสถาปัตย์ เรื่องการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 11 พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน มัธยมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 โดยภาพรวม ไม่ แตกต่างกัน (กมลวรรณ ปานเมือง และสมคิด สกุลสถาปัตย์, 2563 : 51)

องค์ความรู้จากการวิจัย

การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

การบริหารงานด้านงานวิชาการมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าทุกด้านแสดงว่าผู้บริหารและบุคลากรให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผน ตลอดจนกำหนดแนวทางปฏิบัติการประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จึงนับได้ว่าการบริหารงานวิชาการมีบทบาทสูงสุดต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการบริหารสถานศึกษา

การเปรียบเทียบโดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ไม่แตกต่างเนื่องจากเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในวัด ผู้บริหารจัดการโรงเรียนเป็นพระผู้ใหญ่ หรือเจ้าอาวาสวัดที่ทุกคนให้ความเคารพนับถือ การจัดการเรียนการสอนเป็นไปในรูปแบบพรหมวิหารสี่ คือสอนด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเหมือนพ่อสอนลูก การบริหารงานในองค์กรใดที่ใช้หลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารหน่วยงานนั้นจะประสบความสำเร็จและอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข

แผนผังภาพ การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

สรุป

การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเป็นเพราะว่าผู้บริหาร ครูผู้สอนต่างก็มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการอย่างรอบด้าน ทำให้มีมุมมองและทัศนคติต่อการปฏิบัติ

งานการบริหารงานวิชาการเป็นอย่างดี อีกทั้งการศึกษาในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ครูผู้สอนแสวงหาความรู้หรือประสบการณ์ต่างๆให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันครูผู้สอนจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ของตนเองอยู่เสมอ จึงจะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพที่ดีได้ จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
2. ควรมีการปรับเปลี่ยนหน่วยการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระให้เหมาะสมกับผู้เรียน
3. ควรมีการจัดทำแผนการเรียนรู้ที่ชัดเจนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสรรงบประมาณเพื่อบริหารจัดการศึกษาอย่าง

มีคุณภาพ

5. ควรมีการส่งเสริมบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมในด้านวิทยฐานะให้มาก

ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยแนวทางการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อการพัฒนาและการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในอนาคต

บรรณานุกรม

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2557). **คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2558). **คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กมล นามเทวี. (2555). **การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในเขตจอมทอง สังกัดกรุงเทพมหานคร.ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.**

- กมลวรรณ ปานเมือง และสมคิตี สกุลสถาปัตย์. (2563). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดชุมพรสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 11. วารสารบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น. 16 (1), 51-70.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร : เดอะบุคส์.
- พระพิทักษ์ บุญปัน. (2560). รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในเขตจังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยปทุมธานี.
- พระสายสิทธิ์ สิทธิโท (สารโท). (2564). การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ. 1 (1), 17 - 24.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2558). แผนยุทธศาสตร์ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2558 - 2562. ม.ป.ท.

กองทุนสุขภาพะ สังคมเพื่อสังคม ส่งเสริมสวัสดิการพระสงฆ์พัฒนา Fund Well-being For Social welfare in The Development Monks

กิตติ ขวัญนาค

พระอานาจ พุทธอาสน์

ปุระวิชญ์ วันตา

Kitt Khwannak

PhraAmnat Phutthaart

Purawich Wanta

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, Email : kittkhwannak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพของพระสงฆ์พัฒนาในยุคปัจจุบัน การจัดสวัสดิการสังคมในสังคมไทย โดยภาพรวมมีเป้าหมายป้องกันปัญหาความเดือดร้อนหรือการบำบัดรักษาโดยใช้รูปแบบการสงเคราะห์ การป้องกันปัญหาซึ่งเน้นการพัฒนาความรู้และฝีมืออาชีพ และการพัฒนาศักยภาพความคิดและจิตใจ โดยการพัฒนาให้มีอารยะธรรมซึ่งมุ่งเน้น ให้คนมีสวัสดิการชุมชนขั้นต่ำ คือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสงเคราะห์สังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมทั้งการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวมโดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง จึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้ ปัจจุบันการจัดสวัสดิการในพระสงฆ์ประเทศไทยยังไม่ได้รับการดูแลที่ทั่วถึง เนื่องจากยังมีพระสงฆ์จำนวนหนึ่งในประเทศไทยที่อาพาธ ขาดการดูแล การอุปฐาก ปัจจุบันจึงมีกลุ่มพระสงฆ์พัฒนา ในนามกลุ่ม เครือข่ายสังฆเพื่อสังคม 4 ภาค ได้ดำเนินงานจัดตั้งกองทุนสุขภาพะ สังคมเพื่อสังคม เพื่อดำเนินการส่งเสริมการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพของพระสงฆ์พัฒนาเป็นหลัก มีกระบวนการทำงานของกลุ่มพระสงฆ์พัฒนาในสังคมไทย ที่พยายามดำเนินการเพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมให้เกิดความเท่าเทียมและทั่วถึงกับพระสงฆ์ไทยทั่วประเทศ ในมิติ การจัดสวัสดิการด้านการเงิน จากการสะสมทรัพย์ภายในกลุ่ม ด้วย

กองบุญสุภาพ อาทิ พิธีทอดผ้าป่าสังฆะสามัคคีทุกปี เพื่อสมทบทุนใน กองบุญสุภาพสังฆะ เพื่อสังคม ในการดูแลพระสงฆ์นักพัฒนาชุมชน พระสงฆ์นักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานเพื่อสังคม อาพาธ อยู่ทั่วประเทศ ผลักดันนำไปสู่การพัฒนาสุภาพของพระสงฆ์ไทยที่ดีและมีคุณภาพ ตามธรรมนูญสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติพุทธศักราช 2560

คำสำคัญ : สุภาพ, สังฆะ, สวัสดิการ, พระสงฆ์นักพัฒนา

Abstract

This article aims to disseminate knowledge about the health welfare of development monks in the modern era. social welfare provision in Thai society Overall, the goal is to prevent suffering problems or treat them using a form of welfare. problem prevention which emphasizes knowledge development and vocational training and the development of thinking potential and mind by developing a civilization which focuses on Providing people with minimum community welfare is the provision of social welfare that covers social welfare. formulation of social welfare policies; as well as looking at social welfare as a holistic social policy using people at the center. Therefore, problems can be prevented and developed. At present, the welfare of monks in Thailand has not been thoroughly taken care of. Since there are still a number of monks in Thailand who are ill and lack the care of laymen, at present, there is a group of monks who develop, on behalf of the Sangha Social Network of 4 Regions, to set up a merit-making fund. Sangha for society To carry out the promotion of the health welfare of the monks who are developers. There is a process of working for monks who develop in Thai society that attempts to promote social welfare provision to be equal and universal to Thai monks throughout the country in terms of financial welfare provision. from the accumulation of assets within the group With a pile of merit, such as the ceremony of pouring robes into the Sangha Unity every year to contribute funds in Sangha Health Merit Fund in taking care of monks, community developers Monks, social

workers who work for social ills are all over the country. pushing for the development of good and quality Thai monks' health This is in line with the National Sangha Health Statute, B.E. 2560

Keywords : Well-being, Monks, Welfare, The Development Monks

บทนำ

การจัดสวัสดิการสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างโอกาส ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาทางสังคม เป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคมให้กับคนจนบางกลุ่ม ขดเซยความล้มเหลวของระบบตลาดและสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่ผู้ยากไร้ การจัดสวัสดิการสังคมในสังคมไทย โดยภาพรวมจึงมีเป้าหมายป้องกันปัญหาความเดือดร้อนหรือการบำบัดรักษาโดยใช้รูปแบบการสงเคราะห์ การป้องกันปัญหาซึ่งเน้นการพัฒนาความรู้และฝึกอาชีพ และการพัฒนาศักยภาพความคิดและจิตใจ โดยการพัฒนาให้มีอารยะธรรมซึ่งมุ่งเน้น ให้คนมีสวัสดิการชุมชนขั้นต่ำ คือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสงเคราะห์สังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมทั้งการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวมโดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง จึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้ (ประเสริฐ ปอนถิ่นและคณะ, 2564 : 155)

ปัจจุบันมีกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนา ในนามกลุ่ม สังฆเพื่อสังคม 4 ภาค ได้ดำเนินงานจัดตั้งกองบุญสุภาพะ สังฆะเพื่อสังคม เพื่อดำเนินการส่งเสริมการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์นักพัฒนาเป็นหลัก มีกระบวนการทำงานของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาในสังคมไทยที่พยายามดำเนินการเพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมให้เกิดความเท่าเทียมและทั่วถึงกับพระสงฆ์ไทยทั่วประเทศ ในมิติ การจัดสวัสดิการด้านการเงิน จากการสะสมทรัพย์ภายในกลุ่ม ด้วยกองบุญสุภาพะ อาทิ พิธีทอดผ้าป่าสังฆะสามัคคีทุกปี เพื่อสมทบทุนใน กองบุญสุภาพะสังฆะเพื่อสังคม ในการดูแลพระสงฆ์นักพัฒนาชุมชน พระสงฆ์นักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานเพื่อสังคม อาพาธ อยู่ทั่วประเทศ ผลักดันนำไปสู่การพัฒนาสุขภาวะของพระสงฆ์ไทยที่ดีและมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติพุทธศักราช 2560 จัดทำขึ้นภายใต้มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 7/2560 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560 มติที่ 191/2560 เรื่องการดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะที่กำหนดให้ดำเนินการวัด ส่งเสริมสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ (สำนักงาน

คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2560 : 21) เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพะ พระสงฆ์ทั่วประเทศ ตามหลักการของธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติและเป้าหมาย การขับเคลื่อนมิติสุขภาพแห่งชาติ 3 ประเด็น คือ พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเอง ตามหลักพระธรรมวินัย ชุมชนและสังคมกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่ถูกต้องตาม หลักพระธรรมวินัย และบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพะของชุมชนและสังคม โดยมีหลักการสำคัญคือการ ใช้ทางธรรมนำทางโลกและมาตรการสำคัญในการดำเนินการ 5 ด้าน ได้แก่ความรู้ข้อมูล การพัฒนา การบริการสุขภาพ และการวิจัย ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ทางจิต ทางปัญญาและทางสังคม (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2560 : 1)

เนื้อเรื่อง

การอุปฐากพระภิกษุสงฆ์

“...โย ภิกขเว ม อุปฐาเหยย คิลาน อุปฐาเหยย ผู้ใดปรารถนาอุปฐากเราตถาคต ผู้นั้นพึงอุปฐากภิกษุให้เถิด...” (วินัยปิฎก 5 166 : 227) พุทธพจน์ที่ยกมาเป็น “คำขวัญ” ของเป้าหมายเพื่อจัดสวัสดิการด้านสุขภาพะของพระสงฆ์ทั่วประเทศไทย การอุปฐากภิกษุอาพาธ เป็นกิจอีกอย่างหนึ่งที่พระพุทเจ้าทรงบัญญัติไว้ประสงคให้ เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ด้วยกันที่จะต้องคอยดูแลกันเอง ปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้เกิดความเกื้อกูล และเป็นข้อปฏิบัติที่ต้งามของพระสงฆ์ด้วยกัน แม้จะมาจากวาระต่างกัน ตระกูลต่างกัน แต่เมื่อมาสู่ธรรมวินัยนี้แล้ว ก็มีความรู้สึกต่อกันฉันพี่น้องซึ่งมี พระพุทเจ้าเป็นบิดา มีธรรมวินัยเป็นมารดา มองกันด้วยสายตาที่แสดงไมตรีจิต มีภราดรภาพ แม้ปกคลุมอยู่ทั่วร่มเงาแห่งกาสาวพัสดร์นอกจากจะมีต่อเพื่อนพรหมจารีแล้ว ภราดรภาพซึ่ง เือบอ้อมอยู่ในจิตใจของภิกษุทั้งหลาย ยังได้แผ่ไปถึงสามัญชนทั่วไปและดิรัจฉานอีกด้วย ในสมัย พุทธกาล พระพุทเจ้าให้ความสำคัญ และกล่าวยกย่องเรื่องการอุปฐาก อีกทั้งยังสนับสนุนให้ พุทธศาสนิกชนใส่ใจเรื่องการอุปฐากเป็นสำคัญด้วย พระพุทเจ้าทรงยกย่องการอุปฐากภิกษุ ที่อาพาธ ถึงพระองค์ก็ทรงตระหนักถึงการอุปฐากภิกษุที่อาพาธเป็นอย่างดี ดังพระพุทพจน์ สรุปไว้ว่า “โย ภิกขเว ม อุปฐ เหยย โส คิลาน อุปฐ เหยย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535 : 219) “ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเรา ก็จงพยาบาลภิกษุอาพาธเถิด” ปฏิบัติหน้าที่ของกัลยาณมิตร คือ การเป็นปรโตโมสะ การต้นแบบที่ดีด้านกาย ธรรม วจกรรม มโนกรรม และการแนะนำประโยชน์แก่ผู้อื่น คุณสมบัติของกัลยาณมิตร คือ ต้องมีกัลยาณมิตร

ธรรม มีความรู้ มีความประพฤติดีส่วนคุณค่าของกัลยาณมิตร คือ การเป็น นิमितแห่งอริยมรรค การทำให้อริยมรรคบริบูรณ์ บุพพนิमितแห่งโพชฌงค์ เป็นทั้งหมดของ พรหมจรรย์ และ เป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรม (ประทีป พีชทองกลาง และญาตาวินิทร์ พีช ทองกลาง, 2561 : 354)

ธรรมานุสฺสภาพพระสงฆ์

ธรรมานุสฺสภาพพระสงฆ์แห่งชาติพุทธศักราช 2560 จัดทำขึ้นภายใต้มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 7/2560 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560 มติที่ 191/2560 เรื่องการดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะที่กำหนดให้ดำเนินการวัด ส่งเสริมสุขภาพและธรรมานุสฺสภาพพระสงฆ์แห่งชาติเพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ ตามหลักการของธรรมานุสฺสว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติและเป้าหมายการขับเคลื่อนมิติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ 3 ประเด็น คือ พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ชุมชนและสังคมกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่ถูกต้องตาม หลักพระธรรมวินัย และบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม โดยมีหลักการสำคัญคือการใช้ทางธรรมนำทางโลกและมาตรการสำคัญในการดำเนินการ 5 ด้าน ได้แก่ความรู้ข้อมูล การพัฒนา การบริการสุขภาพ และการวิจัย ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ทางจิต ทางปัญญาและทางสังคม ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพโดยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับ ชุมชนทำให้พระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุข การดำเนินงานในการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ภายใต้“หลักสูตรพระคิลาณุปัฏฐาก (พระอาสาสมัคร ส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.)” โดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้พัฒนาพระคิลาณุปัฏฐาก มาก่อนและ ภายหลังการประกาศใช้ธรรมานุสฺสภาพพระสงฆ์พ.ศ. 2560 ตั้งเป้าหมายให้มีพระคิลาณุปัฏฐากครบทุกตำบลในระยะแรก และครบทุกวัดในระยะต่อไป ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายใต้กรอบธรรมานุสฺสภาพพระสงฆ์แห่งชาติที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงการประสานงานเพื่อพัฒนาให้เกิดเครือข่ายพระสงฆ์ นักพัฒนาด้านสุขภาวะ เพื่อเป็นแกนนำในการดูแลสุขภาพตนเองและสุขภาพของพระสงฆ์ด้วยกันเอง ให้พระสงฆ์มี คุณภาพชีวิตที่ดีมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งกาย จิต สังคมและปัญญา(สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2560 : 14) ตลอดจนการจัดให้วัดมีสิ่งแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อการมี สุขภาพดีทำให้พระสงฆ์มีสุขภาพแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งตลอดถึงการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็น ผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม

ในการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาชุมชนสุขภาวะอย่างเป็นรูปธรรม แต่การพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากหลักสูตร ยังขาดความต่อเนื่องและความเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ในการพัฒนาต่อยอดสู่ เป้าหมายพระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุข

สวัสดิการพระสงฆ์

สวัสดิการพระสงฆ์ในฐานะที่พระภิกษุสงฆ์ เป็นสมาชิกในสังคม พึงมีสิทธิขั้นพื้นฐาน ตามหลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่รัฐจะพึงจัดการให้ได้รับการตอบสนองตามความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) โดยเฉพาะ สวัสดิการด้านสุขภาวะที่รัฐพึงจัดให้ บนหลักการแห่งความเสมอภาคยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) การมีส่วนร่วมของคนในสังคมทุก ระดับ (Participation) เป็นไปโดยความถูกต้องและมี ความโปร่งใส (Transparency) ดังนั้นรัฐ หรือหน่วยงานคณะสงฆ์เองต้องจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะให้เกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ พระสังฆาธิการและชุมชนที่พระสังฆาธิการระดับวัดชุมชนทำอยู่ มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางใน การพัฒนาสวัสดิการพระสงฆ์ ดังปรากฏในงานของ (พระมหาประพนธ์ ไทยใหญ่, 2553 : 16) ซึ่งสังเคราะห์ในภาพรวมได้ข้อสรุปว่า พระสงฆ์สามเณรพึงต้องได้รับและควรจัดสวัสดิการในด้านต่าง ๆ อาทิ การศึกษา (Education) การเข้าถึง แหล่งสาธารณสุขและสุขภาพอนามัย (Health) ความมั่นคงทางสังคม (Social Security) รวมไปถึงบริการ สังคม (Social Service) เพื่อให้ได้สิทธิแห่งสวัสดิการนั้นอยู่ทั้งในเรื่องการศึกษา ด้านสุขภาวะและอื่น ๆ การ จัดสวัสดิการจึงควรเป็นหน้าที่ของรัฐและพระสงฆ์ระดับปกครอง ควรออกแบบระบบเพื่อช่วยเหลือดูแลซึ่งกัน และกัน ให้กับสมาชิกในองค์กรของตนเอง ทั้งเผื่อแผ่ไปยังสมาชิกในสังคมองค์กรวม ได้รับประโยชน์ที่จะเข้าถึง แหล่งพยาบาล เมื่อสมาชิกในองค์กรได้สิทธิการเข้าถึงแหล่งพยาบาลผ่านการจัดการอย่างเป็นระบบได้แล้ว ก็ ทำให้เห็นว่ากลไกการบริหารนั้น เกิดจากคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ ออกแบบ และจัดการ ซึ่งจะช่วยให้เกิด ประโยชน์ทั้งโครงสร้าง ระบบ และปฏิบัติการ กล่าวคือ (1) พระสงฆ์สามารถเข้าถึงแหล่งพยาบาลในชุมชนใกล้ พื้นที่ที่ตนเองอยู่อาศัย เช่น ในเขตปกครองคณะสงฆ์ หรือจังหวัดที่ตนอยู่อาศัย ทั้งสะดวกสำหรับผู้ดูแล และ พยาบาล ไข้ซึ่งทั้งหมดส่งผลให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ต่อชาวพุทธในชุมชนที่โรงพยาบาลตั้งอยู่ สามารถเข้าถึงระบบ สาธารณสุขในองค์กรวมได้ (2) โรงพยาบาลที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์ จะเป็นแรงกระตุ้นเสริมให้ชาวพุทธเป็นคน ดี ส่งเสริมคนดี หมายถึง ใครเป็นคนดีในชุมชนที่วัดตั้งอยู่ ช่วยงานวัดพระศาสนา เจ้าคณะพระสังฆาธิการ สามารถหารัณตี ให้การรับรองในการ

เข้าถึงแหล่งพยาบาลที่ทางคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ บริหารจัดการในแต่ละพื้นที่ได้ หากดำเนินการดังกล่าวได้พระภิกษุสามารถเข้าถึงแหล่งพยาบาลได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ชาวพุทธเข้าถึงแหล่งพยาบาล (3) ช่วยลดสัดส่วนในการเข้าถึงแหล่งพยาบาลในองค์กรรวมของประชากรทั้งประเทศได้ด้วย ทั้ง จะยังเป็นทางเลือกสำหรับประชาชนในการเข้าถึงแหล่งสาธารณสุขที่ดำเนินการและจัดการโดยพระสงฆ์ใน พระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์มีบทบาทต่อสังคม ทำหน้าที่ในการ “สังเคราะห์” ตามหลัก “สังคหวัตถุ” โดยมีเป้าหมายเพื่อสวัสดิภาพสำหรับพระภิกษุสามเณร ชาวพุทธ และประชาชนทั่วไป

สวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์นักพัฒนา

เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาสังฆะเพื่อสังคม ในอดีตที่ผ่านมาถือว่าเป็นเครือข่ายที่มีความตื่นตัวในบทบาทหน้าที่ของ ความเป็นพระ ความเป็นผู้นำชุมชน สังคม ประเทศ และเป็นทั้งผู้นำแนวคิดบางสมัย เป็นเครือข่ายสนับสนุนแนวคิดของฝ่ายปกครองบ้านเมืองเพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขในชุมชน สังคม ประเทศ รวมตัวเกาะเกี่ยวกันเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายพระอนุรักษ์ป่า เครือข่ายพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง (องค์การ) เครือข่ายพระเสขิยธรรม เครือข่ายพระธรรมทายาท เครือข่าย โครงการพุทธชยันตี พอเพียง เคียงธรรม เครือข่ายพระสงฆ์ลดปัจจัยเสี่ยง เครือข่ายสวดมนต์สร้างปัญญา เครือข่ายวัดปลอดพนัน เครือข่ายงานบวชสร้างสุข และเครือข่ายโครงการวัดปลอดเหล้า บุหรี่ พันสร้างภูมิคุ้มกันโควิด – 19 ด้วยหลักพุทธธรรม เป็นต้น กาลเวลาที่ผ่านมา เครือข่ายพระสงฆ์ รุ่นก่อนเริ่มอ่อนแรงอยู่ตัว และสูงวัย เข้าเป็นผู้มีบทบาทในสายปกครอง ในขณะที่โลกสมัยใหม่มีความซับซ้อน การสื่อสารการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีความรวดเร็ว มีหลายช่องทาง การบริหารจัดการต้องอาศัยทักษะ การสร้างพระธรรมทายาทรุ่นใหม่ขาดความต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อ กระบวนการทำงานเครือข่ายและโอกาส บางภาคไม่สามารถเคลื่อนงานได้ในขณะที่ บางภาคสามารถขับเคลื่อนงานได้ หลากหลาย เชื่อมกันเป็นเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาในระดับจังหวัด/ภาค และสามารถสนองงานระดับนโยบาย และหน่วยงาน กระทรวงต่างๆได้

กองบุญสุภาพะ สังฆะเพื่อสังคมกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนา ในนามกลุ่ม เครือข่ายสังฆะเพื่อสังคม 4 ภาค ได้ดำเนินงานจัดตั้งกองบุญสุภาพะ สังฆะเพื่อสังคม เพื่อดำเนินการส่งเสริมการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์นักพัฒนาเป็นหลัก มีกระบวนการทำงานของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาในสังคมไทยที่พยายามดำเนินการเพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมให้เกิดความเท่าเทียมและทั่วถึงกับพระสงฆ์ไทยทั่วประเทศ ในมิติ การจัดสวัสดิการด้านการเงิน

จากการสะสมทรัพย์ภายในกลุ่ม ด้วยกองบุญสุภาพวะ อาทิ พิธีทอดผ้าป่าสังฆะสามัคคีทุกปี เพื่อสมทบทุนใน กองบุญสุภาพวะสังฆะเพื่อสังคม ในการดูแลพระสงฆ์นักพัฒนาชุมชน พระสงฆ์นักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานเพื่อสังคม อาพาธ อยู่ทั่วประเทศ ผลักดันนำไปสู่การพัฒนาสุภาพวะของพระสงฆ์ไทยที่ดีและมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการธรรมบุญสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติพุทธศักราช 2560 (สำนักงานคณะกรรมการสุภาพแห่งชาติ, 2560 : 16) โดยเครือข่ายสังฆะเพื่อสังคมรวมตัวกันเป็นมูลนิธิสังฆะเพื่อสังคม (คน+ทุน) มีการระดมทุนโครงการต่าง ๆ จาก สสส. เพื่อพัฒนาสุภาพพระสงฆ์ อาทิเช่น โครงการวัดปลอดเหล้า บุหรี่ การพนัน โครงการบวชสร้างสุข และมีการดำเนินงานตามกิจกรรมจากแหล่งทุนที่กำหนดไว้ และกองทุนสุภาพวะเพื่อจัดสวัสดิการแก่พระสงฆ์ที่อาพาธ มรณภาพ ซึ่งได้มาจากการสมัครสมาชิกกองทุนในช่วงเวลาที่ผ่านมา เครือข่ายสังฆะเพื่อสังคม ได้ให้การช่วยเหลือด้านกำลังทรัพย์ ทั้งต่อตัวพระสงฆ์และเหตุการณ์ภัยธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในสังคม เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย

อภิปรายผล

การจัดสวัสดิการด้านสุภาพวะของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการสุภาพแห่งชาติ เรื่องการขับเคลื่อนงานธรรมบุญสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติพุทธศักราช 2560 (สำนักงานคณะกรรมการสุภาพแห่งชาติ, 2560 : 16) เพื่อดำเนินการส่งเสริมการจัดสวัสดิการด้านสุภาพวะของพระสงฆ์นักพัฒนาเป็นหลัก มีกระบวนการทำงานของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาในสังคมไทยที่พยายามดำเนินการเพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมให้เกิดความเท่าเทียมและทั่วถึงกับพระสงฆ์ไทยทั่วประเทศ ดำเนินงานขับเคลื่อนเป็นเครือข่าย และสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุทิตย์ อาภาโกโร เรื่องเครือข่าย ได้อธิบายเครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย (พระมหาสุทิตย์ อาภาโกโร, 2547 : 6)

ทั้งนี้ยังพบว่าบทบาทการดำเนินงานของกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนา สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของพระธชชัย อุปคุโต เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาเครือข่าย สังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยบทบาทพระสงฆ์และความสำคัญขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองด้านสังคมสงเคราะห์

ขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองการพัฒนาคุณภาพชีวิต การช่วยเหลือประชาชน โดยยึดหลักศาสนธรรมควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ (พระธชชัย อุปคุตโต, 2557 : 3)

องค์ความรู้ใหม่

ประยุกต์การบริหารกองบุญสุภาพะ สังฆะเพื่อสังคม ตามแนวคิด 4 M จากแนวคิดทางการบริหารสมัยใหม่ หากนำมาใช้กับการบริหารตามแนวคิด 4 M กองบุญสุภาพะ สังฆะเพื่อสังคม ทั้งในส่วนของการระดมทุน งบประมาณ (M-Money) อาทิจนจากสมาชิก และเงินทุนจากการบริจาค ผักป่าการกุศลเข้ากองทุน สามารถบริหารจัดการให้สัมพันธ์กับการพัฒนาบุคลากรสมาชิกพระสงฆ์ (M-Man) โดยเมื่อสมาชิกในกองบุญอาพาธ สามารถเบิกเงินจากกองทุนได้ วันละ 500 บาท หรือมรณภาพ จะได้รับเงินสงเคราะห์การจัดทำศพ และมอบเงินทุนให้กับญาติของพระสงฆ์ ตลอดจนจัดพิธีเชิดชูเกียรติในงานพิธีศพของสมาชิกโดยกลไกขับเคลื่อนสงเคราะห์ระบบ สู่กลไกการสงเคราะห์อย่างเป็นระบบการบริหารงาน (M-Management) ภายใต้กลไกของระบบบริหารจัดการกองทุน โดยมีศูนย์ประสานงาน และคณะทำงานดำเนินการบริหารจัดการอยู่ทุกภูมิภาค (M-Material) หากการผสม รวมดังกล่าวเกิดขึ้น ย่อมเป็นเครื่องหมายต่อการจัดการสวัสดิการสุภาพะต่อสมาชิกพระสงฆ์ในองค์กรศาสนาเอง เพื่อให้สมาชิกมีคุณภาพกาย จิต ความคิด กำลังปัญญาในการสืบทอดรักษาพระพุทธศาสนาต่อไปได้ รวมทั้ง เป็นสวัสดิการของพระสงฆ์เพื่อพระสงฆ์อย่างแท้จริง

แผนภาพองค์ความรู้กองบุญสุภาพะสังฆะเพื่อสังคม สวัสดิการของพระสงฆ์นักพัฒนา

สรุป

การจัดสวัสดิการสังคมในสังคมพระสงฆ์ไทย เป็นภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ สวัสดิการพระสงฆ์เพื่อพระสงฆ์ ควรได้รับการดูแลส่งเสริมสวัสดิการให้ครอบคลุมในทุกกลุ่มพระสงฆ์ทั่วประเทศไทย เช่น การส่งเสริมสวัสดิการพระสงฆ์โดยกลุ่มเครือข่ายพระสงฆ์ นักพัฒนาที่นำกองทุนสงฆ์เพื่อสังคม ประยุกต์การบริหารกองทุนสุขภาพะ สังฆะเพื่อสังคม ตามแนวคิด 4 M ประกอบด้วยงบประมาณเงินจากสมาชิก และเงินทุนจากการบริจาค ผ่าป่าการกุศลเข้ากองทุน (M-Money) สามารถบริหารจัดการให้สัมพันธ์กับการพัฒนาบุคลากรสมาชิกพระสงฆ์ (M-Man) โดยเมื่อสมาชิกในกองทุนอาพาธ สามารถเบิกเงินจากกองทุนได้ วันละ 500 บาท หรือมรณภาพ จะได้รับเงินสงเคราะห์การจัดทำศพ และมอบเงินทุนให้กับญาติของพระสงฆ์ ตลอดจนจัดพิธีเชิดชูเกียรติในงานพิธีศพของสมาชิก โดยกลไกขับเคลื่อนสงเคราะห์ระบบ สู่กลไกการสังเคราะห์อย่างเป็นระบบการบริหารงาน (M-Management) ภายใต้กลไกของระบบบริหารจัดการกองทุน โดยมีศูนย์ประสานงาน และคณะทำงานดำเนินการบริหารจัดการอยู่ทุกภูมิภาค (M-Material) หากการผสม รวมดังกล่าวเกิดขึ้น ย่อมเป็นเครื่องหมายต่อการจัดการสวัสดิการสุขภาพต่อสมาชิกพระสงฆ์ในองค์กรศาสนาเอง เพื่อให้สมาชิกมีคุณภาพกาย จิต ความคิด กำลังปัญญา ในการสืบทอดรักษาพระพุทธศาสนาต่อไปได้ รวมทั้ง เป็นสวัสดิการของพระสงฆ์เพื่อพระสงฆ์ อย่างยั่งยืน เป็นเครื่องมือในการทำงานร้อยเรียงและเชื่อมสวัสดิการพระสงฆ์ ดูแลพระสงฆ์เมื่อยามอาพาธ มรณภาพ และสนับสนุนการจัดงานเชิดชูเกียรติในงานบำเพ็ญกุศล ดำเนินงานโดยพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อพระสงฆ์พัฒนาด้วยกัน สอดคล้องตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติพุทธศักราช 2560 จัดทำขึ้นภายใต้มติมหาเถรสมาคม เรื่องการดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพที่กำหนดให้ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติเพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ ตามหลักการของธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติและเป้าหมายการขับเคลื่อนมิติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ประเด็นพระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ชุมชน และสังคมกับการดูแลปฏิภพพระสงฆ์ที่ถูกต้อง นำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย ทางจิต ทางปัญญาและทางสังคม ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพโดยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนทำให้พระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุข

บรรณานุกรม

- พระมหาประพันธ์ ไทยใหญ่. (2553). **แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ธนบุรี กรุงเทพมหานคร**. สารนิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารและ นโยบายสวัสดิการสังคม). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสุพิทย์ อากาศโร. (2547). **เครือข่ายธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พระธงชัย อุคุตโต. (2557). **บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสาทร ธมมาทโร และคณะ. (2561). การอุปฐากภิกษุอาพาธ: บทวิเคราะห์ในมิติพระพุทธานุภาพ วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์. 6 (10), 4686 - 4696
- ประเสริฐ ปอนถิ่นและคณะ. (2564). **แนวทางการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง**. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. 12 (2), 155 - 169
- ประทีป พีชทองกลาง และญาติาวินมิตร์ พีชทองกลาง. (2561). **กัลยาณมิตร: เพื่อนแท้บนเส้นทางแห่งอริยมรรค**. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 3 (2), 354 - 365.
- มหาเถรสมาคม. (2560). **การจัดทำธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560**. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2565 จาก <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=7927>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2560). **ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: โอเอส พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด.

มูลนิธิสังฆเพื่อสังคม. (2565). **สังฆเพื่อสังคมสุขภาวะ**. สืบค้นเมื่อ 11 มีนาคม 2566 จาก, <https://sdnthailand.com/19489.html>

รูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs)
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอ
เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

Waste Management Model Based on 5Rs with Community
Participation of Nong Pa Khrang Subdistrict Municipality,
Muang Chiang Mai District, Chiang Mai Province

พระกฤษฎา โชติโก มณี
ชนกันต์ ปัญญาวรณสกุล

Phrakrissada Chotiko Manee
Chonnakan Panyawatthanasakul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

สัททยา วิเศษ
Sahataya Wiset
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiangmai University

Corresponding Author, E-mail : twister.nes.ok@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มกับผู้ประกอบการ และผู้นำชุมชน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามหลักการ

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนต้นแบบมีความคล้ายคลึงกันในด้านวิถีคิดในการจัดการ โดยใช้กระบวนการกระตุ้นพฤติกรรม สร้างแรงบันดาลใจ สร้างจิตสำนึก และกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้ชุมชน ได้แก่ การลดปริมาณขยะ การนำวัสดุกลับมาใช้ซ้ำ การนำวัสดุที่ชำรุดกลับมาซ่อมแซม การนำวัสดุหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ และหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ย่อยสลายยาก

2) กระบวนการพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ขั้นตอนการสำรวจบริบทชุมชนเพื่อทราบและเข้าใจในสภาพปัญหา การจัดเวทีระดมความคิดเห็น นำเสนอชุมชนต้นแบบ ออกแบบการพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะโดยการอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติการ ขั้นตอนการระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับปัญหา การวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล

3) รูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การจัดการขยะโดยการสร้างจิตสำนึกในระดับครัวเรือน การจัดการขยะโดยการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และการจัดการขยะโดยสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน

คำสำคัญ : การจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This study aims 1) To study the model community of waste management according to environmental conservation principles 5Rs. 2) to develop waste management activities based on the 5Rs principles with participation from Nong Pa Khrang Subdistrict Municipality, Muang Chiang Mai District; and 3) to present a waste management model based on the 5Rs principles with participation from Nong Pa Khrang Municipality, Chiang Mai Province. Data collection tools include structured in-depth interviews and group discussions with entrepreneurial representatives. and community leaders using descriptive content analysis methods.

The results of the research showed that: 1) The study discovered that model communities for waste management based on the 5Rs principle with community participation had similar management methods, which used behavioral stimulation processes to inspire and create awareness and environmental activities for communities, such as waste reduction, repairing and reusing damaged materials, reusing renewable materials, and avoiding the use of hard-to-degrade materials.

2) The following steps are involved in creating trash management operations based on the 5Rs principles with community participation: Exploring the neighborhood context to learn about and comprehend the situation. Organizing a brainstorming session to create a prototype community that will serve as a guideline for the design and development of waste management activities. Planning and implementing waste management operations in accordance with the 5Rs philosophy through training to teach both theory and practice. Monitoring and analyzing the community committee's and affiliated agencies' waste management efforts.

3) The waste management model based on the 5Rs principle through community participation includes: Waste management by raising awareness at the household level Waste management through economic incentives and waste management through integrated cooperation between governments. Private Sector & Community.

Keywords : Waste management according to environmental conservation principles (5Rs), community participation

บทนำ

ขยะกลายเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือน ชุมชน สังคม และระดับประเทศ ซึ่งปัญหานี้วันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันพบปริมาณขยะชุมชนมีมาก 24.73 ล้านตัน ในจำนวนนี้สามารถกำจัดได้

อย่างถูกต้อง 5.83 ล้านตัน และถูกนำกลับไปใช้ประโยชน์ 5.28 ล้านตัน มูลฝอยส่วนที่เหลือกว่า 13.62 ล้านตัน ยังคงถูกกำจัดทิ้งอย่างไม่ถูกหลัก ขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งสภาพภูมิทัศน์ ทำให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีความตระหนักในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย เพื่อรองรับปัญหาขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2555 : 9) เนื่องจากการจัดการกับขยะไม่ได้เป็นหน้าที่หลักของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของทุกคน ที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการขยะ ในประเทศไทยยังคงเป็นปัญหาที่ยังแก้ไขได้ยากเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มี ความเข้าใจเรื่องของการคัดแยกขยะ รวมถึงการกำจัดขยะที่ถูกวิธี โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ที่มีจำนวนประชากรหนาแน่นจะพบปัญหาการถ่ายเทขยะไม่ทัน หรือการทิ้งขยะไม่เป็นที่ ส่งผลให้เกิดปัญหาขยะสะสมจนกลายเป็นวิกฤตเรื่องของการจัดการขยะมูลฝอยได้ในที่สุด ทำให้มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขปัญหา เพราะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทุกระดับ เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง มาจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการชีวิตประจำวัน รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรจึงทำให้เกิดความต้องการ ในการใช้ทรัพยากรมากขึ้นโดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งนับวันจะเหลือน้อยและเสื่อมโทรมลง จนเกิดความไม่สมดุลของธรรมชาติ ทำให้อุณหภูมิของโลกร้อนขึ้น ฝนไม่ตกตามฤดูกาลเกิดภาวะ มลพิษ เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ ทำให้โลกปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นรวมถึงการเพิ่มขึ้นของประชากร การพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ร่วมกับความต้องการบริโภคสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น เป็นสาเหตุให้มีจำนวนขยะเพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีและปัญหาจากของเหลือทิ้งเป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีผลต่อ สุขภาพอนามัยของประชาชน และที่ผ่านมาประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤติขยะ ที่ยังไม่สามารถกำจัดได้หมด (กรมควบคุมมลพิษ, 2559 : 3) ซึ่งปัญหายาขะนั้น จึงเป็นตัวการสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อภาวะโลกร้อนอย่างเลี่ยงไม่ได้ หากขาดความเข้าใจในการกำจัดขยะ

ขยะเหล่านี้ก็จะสร้างมลพิษสู่ชั้นบรรยากาศและทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ไปอีกด้วย เพราะการจัดการขยะโดยการนำมารวมกัน ด้วยการเผา หรือฝัง ล้วนสร้างก๊าซ คาร์บอนไดออกไซด์หรือก๊าซมีเทนซึ่งทั้งคู่คือก๊าซเรือนกระจกที่เป็นตัวกลางสำคัญให้เกิด ภาวะโลกร้อน ปัจจุบันหลายชาติได้มีมาตรการในการจัดการขยะ ทั้งในส่วนการบังคับใช้ กฎหมาย การเก็บค่าธรรมเนียมหรือมาตรการการส่งเสริมต่างๆ

จังหวัดเชียงใหม่มีแนวโน้มปริมาณขยะสูงขึ้น เนื่องจากเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญของภาคเหนือ ทำให้มีการใช้สินค้าอุปโภคบริโภคมากขึ้น โดยปัจจุบันมีขยะ 1,500 ตันต่อวัน นับเป็นปริมาณขยะมากเป็นอันดับ 2 ของประเทศที่มีขยะรวมถึง 28 ล้านตันต่อปี แต่โรคภัยไข้เจ็บของเชียงใหม่ยังมีไม่เพียงพอรองรับกับปริมาณที่มีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต (ศูนย์ข่าวพลังงาน, 2563 : 1) ในเขตเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง แม้จะเป็นเขตการปกครองในรูปแบบเมือง ประชากรส่วนมากในชุมชนประกอบอาชีพรับจ้างโดยการเดินทางไปทำงานนอกพื้นที่ และมีหน่วยงานราชการหลายแห่ง จากการสำรวจบริเวณพื้นที่ทั่วไปของเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนั้น ยังพบว่ามีขยะจำนวนมากซึ่งเป็นทั้งขยะจากครัวเรือน รวมถึงขยะจากหน่วยงานภายในเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง และสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ทำให้ขยะมูลฝอยมีมากมายมหาศาล และยังไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น ขยะมูลฝอยจึงเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง หากมีการจัดการไม่ดีแล้วจะทำให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ตามมามากมาย

จากสภาพปัญหาขยะมูลฝอยดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษากระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ในเขตเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง เพื่อเป็นการลดปริมาณขยะในชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยการนำหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ประกอบด้วยการลดการใช้สิ่งของที่ไม่จำเป็น การนำขยะมูลฝอย เศษวัสดุมาใช้ใหม่ การซ่อมหรือแก้ไข การหมุนเวียนนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยาก ที่ให้ความสำคัญกับการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการกำจัดขยะมูลฝอย อันจะช่วยลดภาระการกำจัดขยะมูลฝอย โดยสามารถทำได้ตั้งแต่ระดับครัวเรือน หน่วยงานราชการ และหน่วยงานสถานศึกษา และจากการทบทวนงานวรรณกรรมที่ผ่านมา พบว่าการปฏิบัติตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำข้อมูลไปวางแผนการดำเนินงานบริหารจัดการขยะของชุมชนในเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นชุมชนที่สะอาด และน่าอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของมนุษย์ และพัฒนาจิตใจอันบริสุทธิ์มุ่งให้เป็นคนดีมีระเบียบวินัย และรับผิดชอบต่อสังคม เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติให้เป็นสังคม

ที่สะอาดและหน้าอยู่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามหลักการรักษาสีสิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการรักษาสีสิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะตามหลักการรักษาสีสิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อพัฒนากิจกรรมและนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนต้นแบบ 3 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 2) ชุมชนเกาะกก ตำบลเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง 3) ชุมชนพรพรี ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ขั้นตอนการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล ใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคัดเลือกกลุ่มประชากร ได้แก่ กลุ่มแกนนำในชุมชนหนองป่าครั่ง และ กลุ่มแกนนำหน่วยงานในชุมชนที่หนองป่าครั่ง จำนวน 16 ท่าน
3. การหารูปแบบพัฒนากิจกรรมและนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคัดเลือกกลุ่มประชากร ผู้นำชุมชน เยาวชน ผู้ประกอบการ

หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 10 ท่าน ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและพรรณานำผลสรุปมาจัดทำรูปแบบในการวิจัยและดำเนินการพัฒนากิจกรรมและนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนต้นแบบทั้ง 3 ชุมชน คือ 1) ชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 2) ชุมชนเกาะกอก ตำบลเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง 3) ชุมชนพรพรี ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีประเด็นนำเสนอประกอบด้วย บริบททั่วไป สภาพปัญหาของชุมชน หน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วม และความสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคของชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะ ซึ่งรูปแบบในการจัดขยะของทั้ง 3 ชุมชนคือรูปแบบการจัดการขยะในรูปแบบในหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะ (Reduce) 2) การนำวัสดุกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) 3) การนำวัสดุที่ชำรุดกลับมาซ่อมแซมใช้ใหม่ (Repair) 4) การนำวัสดุหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และ 5) การหลีกเลี่ยงวัสดุที่ย่อยสลายยาก (Reject)

2. กระบวนการพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างความตระหนักให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ แก้ไขปัญหาขยะโดยแยกประเภทของกลุ่มเป้าหมาย และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำในชุมชน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชน รวมถึงกระบวนการกระตุ้นพฤติกรรมและสร้างแรงบันดาลใจของชุมชน โดยมีขั้นตอนโดยสรุปดังนี้ ลงพื้นที่สำรวจบริบทชุมชนหนองป่าครั่ง ศึกษาการจัดการขยะของชุมชนหนองป่าครั่ง นำแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากชุมชนเข้าเวทีสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการต่อไป โดยมีกระบวนการ ดังนี้

1) การจัดเวทีชุมชนระดมการจัดการขยะ การจัดเวทีชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความเป็นมาของโครงการวิจัย และผู้วิจัยได้แจ้งประเด็นปัญหาของการจัดการขยะในชุมชนบ้านหนองป่าครั่งให้แก่ผู้ร่วมประชุม เพื่อระดมหาแนวทางในการวางแผนการ

ดำเนินการวิจัย ในการจัดการขยะตามรูปแบบของหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) เพื่อ
ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเทศบาลหนองป่าครั่งต่อไป

2) การนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ของชุมชนต้นแบบ ผู้วิจัยได้นำเสนอตัวอย่างของรูปแบบการจัดการขยะตามหลักการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ของชุมชนต้นแบบที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาให้ผู้ร่วมประชุมได้พิจารณา
ดูเป็นตัวอย่างเพื่อหาแนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสมในเขตชุมชนเทศบาลตำบลหนอง
ป่าครั่งต่อไป

3) ระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนากิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การ
จัดเวทีสนทนากลุ่มในครั้งนี้ได้มีการระดมความคิดเห็นในประเด็นการจัดการขยะในรูปแบบ
หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และตามความเหมาะสม
กับสภาพบริบทของเทศบาลชุมชนหนองป่าครั่ง และหลังจากนั้นได้นำเสนอรูปแบบต่างๆ
เพื่อการพัฒนา กิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ในการระดม
ความคิดเห็นเพื่อการพัฒนา กิจกรรมครั้งนี้ เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
ในเวทีสนทนา คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการ
มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์

4) การปฏิบัติการในกิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วม จากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม เพื่อค้นหากิจกรรมในการ
จัดการขยะในชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง โดยได้ข้อสรุปว่า จะมีการจัดกิจกรรม
ให้องค์ความรู้การจัดการขยะให้แก่ชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง เพื่อเป็นการสร้าง
จิตสำนึกในการจัดการขยะในครัวเรือน การสร้างแรงจูงใจในด้านเศรษฐกิจ และการจัดการ
แบบมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ

5) สรุปผลการจัดกิจกรรมการจัดการในชุมชนเทศบาลหนองป่าครั่ง จาก
การดำเนินกิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนในการจัดการขยะนี้ โดยกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ชุมชนเกิดการสร้างเศรษฐกิจ
จากการรีไซเคิลขยะที่สามารถแปรรูปได้ ตลอดจนถึงกิจกรรมการจัดการขยะทำให้ชุมชน
สร้างความตระหนักและเห็นปัญหาของขยะชัดเจนมากขึ้น เกิดความเข้าใจและแรงจูงใจใน
การจัดขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบมากขึ้น เข้าใจถึงหลักการแยกขยะตามหลักการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม (5Rs) ซึ่งมีความเสถียรต่อชุมชนเป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถสร้างความร่วม
มือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน เทศบาล และชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน

ได้เข้ามามีส่วนในการดำเนินงานก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน นอกจากนั้น การศึกษากระบวนการพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดย การมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่ขั้นตอนการสำรวจบริบทชุมชน การจัดเวทีระดมความคิดเห็น การนำเสนอชุมชนต้นแบบเพื่อเป็นแนวทางการในการออกแบบการพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะ การระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับปัญหา การวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติ และการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติการ ตลอดจนขั้นตอนการติดตามประเมินผลโดยคณะกรรมการชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นรูปแบบของกิจกรรมยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเทศบาลหนองป่าครั่ง

3. รูปแบบการพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัด มีดังนี้

1) รูปแบบการจัดการขยะโดยการสร้างจิตสำนึกในระดับครัวเรือน โดยกิจกรรมดังกล่าวนี้ เป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกในระดับครัวเรือน การให้องค์ความรู้ในเรื่องของการลดปริมาณขยะ การนำวัสดุกลับมาใช้ซ้ำ การนำวัสดุที่ชำรุดกลับมาซ่อมแซมใช้ใหม่ การนำวัสดุหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่และการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ย่อยสลายยาก กิจกรรมนี้ก่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในระดับครัวเรือน ทำให้ครัวเรือน ชุมชน มีสภาพแวดล้อมที่สะอาดไม่มีมลพิษ เป็นการสร้างแรงจูงใจในการจัดการขยะที่ถูกต้อง และหรือการสร้างจิตสำนึกในระดับครัวเรือน และชุมชน ก่อให้เกิดแรงจูงใจและพลังใจ

2) รูปแบบการจัดการขยะโดยการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ โดยการเลือกกิจกรรมจากชุมชนต้นแบบ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาในชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง เพื่อสร้างเศรษฐกิจจากขยะรีไซเคิลของชุมชน โดยการรับซื้อขยะตามจุดต่าง ๆ ของชุมชน นำเอาขยะพวกขวดพลาสติก ขวดแก้ว กระป๋อง กระดาษ เป็นต้น ซึ่งขยะเหล่านี้จะทำให้ชุมชนเกิดรายได้ อีกทั้งทำให้ประชากรในชุมชนเกิดความรู้และความเข้าใจในการจัดการขยะ การช่วยกันรักษาความสะอาดในชุมชนและจะทำให้ชุมชนน่าอยู่ยิ่งขึ้น

3) รูปแบบการจัดการขยะโดยการสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการ โดยกิจกรรมดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดความร่วมมือในภาคของเอกชน ชุมชนเกิดมาตรการการดูแลและส่งเสริมให้ร้านค้า ภาคเอกชน ตลอดจนถึงประชาชนในชุมชน เกิดมาตรการหรือ

ระเบียบทางสังคมในการจัดการขยะ ธรณรังคีให้ร้านค้าและภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงาน ได้แก่ การจัดทำถังขยะหน้าร้านค้า หรือในพื้นที่เอกชน การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แนะนำให้แก่ประชาชนในการจัดการขยะที่ถูกต้อง เป็นต้น โดยกระบวนการกิจกรรมที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน และภาคเอกชนที่เข้ามามีบทบาทตั้งแต่การรับรู้ถึงปัญหา การค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา และปลายทางคือการรับผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนและภาคเอกชน ที่สามารถแก้ไขปัญหการจัดการขยะได้อย่างยั่งยืน สร้างความรู้ความเข้าใจ และความถูกต้องให้เกิดขึ้นกับชุมชนและภาคเอกชนในการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ชุมชนในเทศบาลตำบลหนองป่าครั่งเกิดความน่าอยู่และมีระบบระเบียบในการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

1. การศึกษาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนต้นแบบมีรูปแบบการจัดการขยะที่คล้ายคลึงกันในด้านโอเดียการจัดการโดยใช้กระบวนการกระตุ้นพฤติกรรมและสร้างแรงบันดาลใจสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้ชุมชน โดยเน้นการจัดกิจกรรมในรูปแบบการอบรมให้องค์ความรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ โดยมีการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบตามรูปแบบการจัดการขยะ หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะ (Reduce) 2) การนำวัสดุกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) 3) การนำวัสดุที่ชำรุดกลับมาซ่อมแซมใช้ใหม่ (Repair) 4) การนำวัสดุหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และ 5) การหลีกเลี่ยงวัสดุที่ย่อยสลายยาก (Reject) โดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการจัดการขยะ ไม่ที่จะเป็นการคัดแยกขยะ การนำขยะกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) และร่วมมือกับชุมชนจัดทำแผนจัดการขยะมูลฝอยภายในชุมชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว หลีกเลี่ยงวัสดุที่กำลังจัดแยกหรือมีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมประชาสัมพันธ์เรื่องอันตรายและพิษจากขยะมูลฝอย โดยมีการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบตามรูปแบบการจัดการขยะ หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) จากหลักการอภิปรายผลการวิจัยข้างต้น สามารถสรุปได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 1 ที่ว่า เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดย

การมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาแล้วพบว่า ผู้วิจัยได้นำวิธีการปฏิบัติ และหลักการทฤษฎีต่าง ๆ ของชุมชนต้นแบบทั้ง 3 ชุมชน มาประยุกต์ใช้กับการจัดการขยะในชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ธีรพงษ์เพิ่ม, 2563 : 1) ได้ศึกษาเรื่อง ท้องถิ่นกับแผนปฏิบัติการร่วมของชุมชนกับเทศบาลเพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะมูลฝอยที่จะนำไปสู่หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) กรณีตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า มีดังนี้ 1) จากการศึกษาบริบทชุมชนบ้านพรุพิพบว่า เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีประชากรหนาแน่น เป็นตลาดค้าขายขนาดใหญ่ในเขตเทศบาล มีปัญหาขยะมูลฝอยจากตลาด และการค้าขายเป็นปริมาณมากทุกวัน 2) จากแนวทางการจัดการขยะมูลฝอย 4 ขั้นตอน จากการทำประชาคมบ้านพรุพิ ทำให้ได้แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยแบบหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ชุมชนพรุพิ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ 3) จากการวิจัยเรื่องนี้ได้ค้นพบว่า การศึกษาดูงาน การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนต้นแบบ (Best Practice) เป็นประโยชน์ต่อการนำไปเป็นตัวอย่างของครัวเรือนเป็นอย่างมาก

2. พัฒนากิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การจัดกิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ในชุมชนเทศบาลหนองป่าครั่ง โดยกลุ่มแกนนำชุมชนและกลุ่มเจ้าที่เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง ได้พัฒนากิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) นี้ขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการจัดการขยะ ตลอดจนถึงการให้องค์ความรู้ในการจัดการขยะในชุมชน เกิดความตระหนักนึกคิดในความรักในชุมชนมากขึ้น โดยกิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยนำชุมชนต้นแบบมาเป็นตัวอย่างในการจัดกิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของแกนนำชุมชนและประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง การเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน พัฒนาไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเพื่อกำหนด เป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ ด้วยความเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (นิดาพัฒน์ สุทธิพงษ์, 2559 : 60) ได้ทำวิจัยเรื่อง การลดปริมาณขยะมูลฝอยด้วยกลยุทธ์ 5R ของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหียง อำเภอพนมสนธิคม จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนมากร้อยละ 70 -

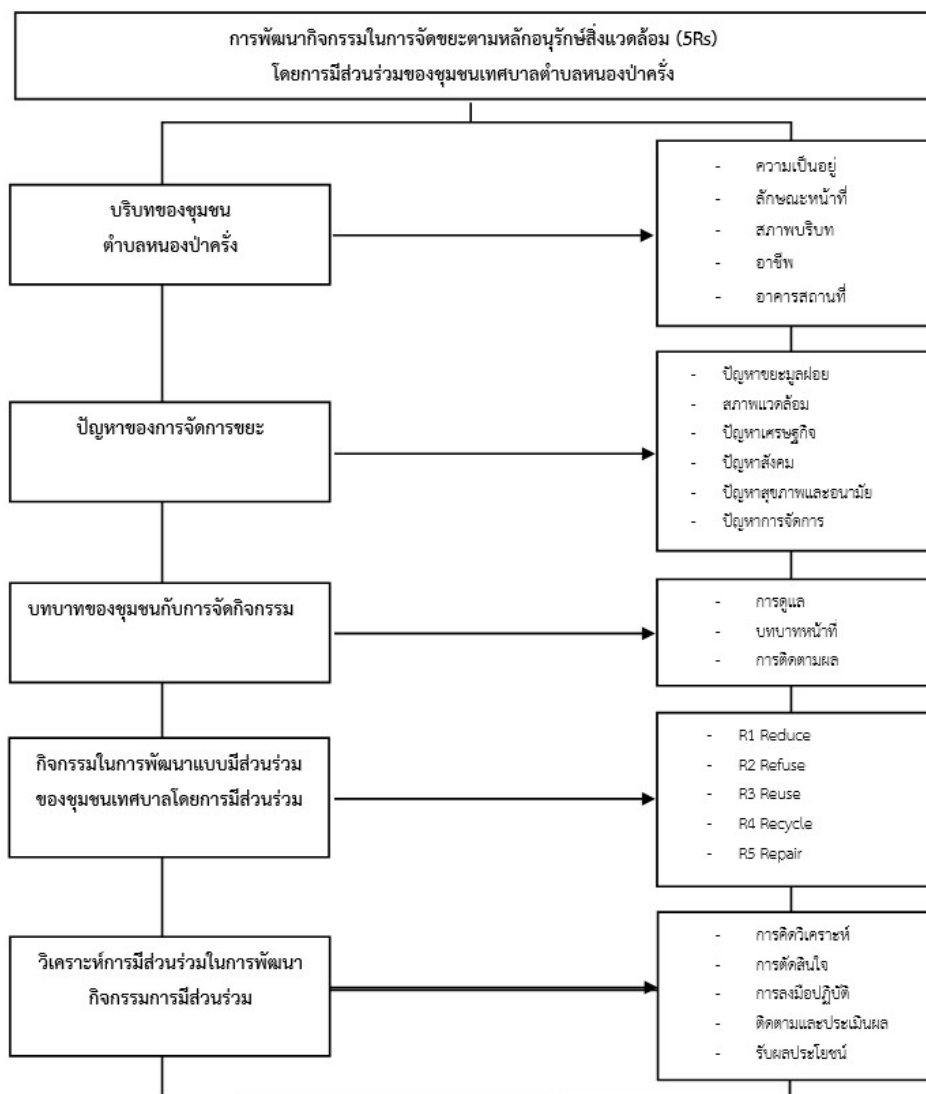
80 มีความรู้เกี่ยวกับการลดปริมาณขยะมูลฝอยด้วยกลยุทธ์ SR โดยเข้าใจถูกต้องว่า การลดเศษอาหารได้ดีที่สุดคือ ทำปุ๋ยหมัก การหลีกเลี่ยงปัญหาสิ่งแวดล้อมจากขยะมูลฝอยโดยใช้กล่องข้าวหรือปิ่นโตใส่อาหาร ลดขยะมูลฝอยประเภทโต๊ะไม้คือซ่อมแซมใช้ใหม่ การนำขวดแก้วไปใช้ซ้ำคือนำไปใส่น้ำตาลทราย การใช้ถังน้ำมันที่หมดแล้วมาใส่น้ำมันอีกเป็นการใช้ซ้ำ หลีกเลี่ยงปัญหาสิ่งแวดล้อมคือการใช้ตะกร้าใส่ของแทนถุงพลาสติก และการนำเสื้อผ้าที่ชำรุดมาซุน ปะหรือเย็บ ซึ่งเป็นการซ่อมแซมใช้ใหม่ แต่ยังมีประชากรบางส่วนที่มีความรู้เข้าใจผิดในเรื่องการลดปริมาณขยะมูลฝอยด้วยกลยุทธ์หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ว่านำของใช้ที่ชำรุดไปซ่อมแซมนำกลับมาใช้ใหม่หรือนำไปแปรสภาพแล้วนำกลับมาใช้ใหม่เป็นการใช้ซ้ำ การนำขวดน้ำดื่มพลาสติกไปขายหรือไปทำแจกัน เป็นการใช้ซ้ำหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุย่อยสลายยากหรือนำของที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ การใช้ยางรถยนต์เก่าไปทำขอบบ่อปลูกต้นไม้หรือนำแผ่นซีดีไปแขวนเพื่อไล่แมลงวัน เป็นวิธีการหลีกเลี่ยงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากขยะมูลฝอย การนำกล่องกระดาษไปใส่ของหรือนำขวดน้ำดื่มไปทำแจกันเป็นการรีไซเคิล กล่องฟิวเจอร์บอร์ดหรือกล่องถักไหมพรมเป็นขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ การนำถุงไปขายหรือไปทิ้งเป็นการใช้ซ้ำ การใช้กระป๋องนมไปใส่ปากกาหรือใช้ขวดแก้วไปใส่ถั่วคั่วเป็นการรีไซเคิล และการนำกระป๋องเครื่องดื่มไปทำแก้วน้ำดื่มหรือนำถุงพลาสติกมาใช้ใหม่เป็นการลดการใช้

3. รูปแบบการพัฒนานาฏกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง มีหลากหลายรูปแบบในการพัฒนาองค์ความรู้แก่ประชาชนในตำบลหนองป่าครั่ง ตลอดจนทำให้มีองค์ความรู้ในเรื่องของการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกระบวนการรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งได้รับความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมจากองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องคือ องค์กรทางศาสนา องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐหรือเทศบาล ซึ่งได้มีจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านรูปแบบการพัฒนานาฏกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบไปด้วย รูปแบบการจัดการขยะโดยการสร้างจิตสำนึกในระดับครัวเรือน โดยการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการจัดการขยะที่ถูกต้อง และสามารถนำองค์ความรู้ในเรื่องของกระบวนการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ไปเผยแพร่ บอกต่อให้กับบุคคลในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงได้อีกด้วย รวมไปถึงรูปแบบการจัดการขยะโดยการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงระบบสวัสดิการชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อชักนำให้คนในชุมชนได้เข้าร่วมในกิจกรรม

การคัดแยกขยะในชุมชน เพื่อที่จะสามารถนำขยะเหล่านั้นกลายไปเป็นผลิตภัณฑ์ สินค้าที่จะสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ ซึ่งรูปแบบการจัดการขยะโดยการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน ผ่านกระบวนการการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับทางเอกชน เพื่อที่จะส่งเสริมให้ทางชุมชนตำบลหนองป่าครั่ง ร่วมกับเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง และเอกชนไม่ว่าจะเป็นห้างร้านสรรพสินค้า มหาวิทยาลัย หรือรวมไปถึงหอพัก บ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนตำบลหนองป่าครั่ง เกิดกิจกรรมในกระบวนการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ตามแบบแผนแนวคิดพื้นฐานปฏิบัติการของทางรัฐบาล “ประเทศไทยไร้ขยะ” เพื่อเป็นการส่งเสริมบทบาท ของทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกช่วงของกระบวนการดำเนินงานจะมีผู้นำในแต่ละกลุ่ม แต่ละระดับ ทำหน้าที่เป็นผู้ขับเคลื่อน สร้างความคุ้นเคยการสื่อสารที่ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมาย ให้เกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ ความเชื่อมั่น ตลอดจนความสะดวกและรวดเร็วในการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ปัจจัยเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ที่จะมีผลต่อการนำไปสู่กระบวนการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ดวงสมร พิกสังข์, 2555 : 1) ได้ทำวิจัยเรื่อง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการขยะมูลฝอยของครัวเรือน ในชุมชนเขตดุสิตของกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการปฏิบัติของการจัดการขยะมูลฝอยของครัวเรือนตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ในด้านการลดปริมาณขยะ (Reduce) การนำวัสดุกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) การนำวัสดุที่ชำรุดมาซ่อมแซมใช้ใหม่ (Repair) และการนำวัสดุหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) อยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ด้านการหลีกเลี่ยงวัสดุที่ย่อยสลายยาก (Reject) อยู่ในระดับมาก การนำหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) มาใช้ในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยของครัวเรือน รวมทั้งปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ให้เยาวชนและคนในชุมชนได้ตระหนักถึงการคัดแยกขยะ การใช้ประโยชน์จากขยะ และโทษของขยะมูลฝอยในครัวเรือน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

รูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยแสดงในแผนภาพดังนี้

แผนภาพประกอบ : องค์ความรู้จากการวิจัย

รูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

สรุป

การศึกษาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนต้นแบบมีรูปแบบการจัดการขยะที่คล้ายคลึงกัน ในด้านไอดีการจัดการโดยใช้กระบวนการกระตุ้นพฤติกรรมและสร้างแรงบันดาลใจสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้ชุมชน โดยเน้นการจัดกิจกรรมในรูปแบบการอบรมให้องค์ความรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ทำให้เห็นบทบาทของครัวเรือนในการจัดการขยะมูลฝอย ทำให้เกิดผลดีต่อชุมชน คือ ก่อให้เกิดการจัดการขยะที่ถูกสุขลักษณะ การกำจัดขยะอย่างถูกวิธี หรือลดการผลิตขยะ ในขณะเดียวกันก็ก่อเกิดผลต่อสังคม คือ เป็นการสร้างความรับผิดชอบและจิตสำนึกในการทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทาง หรือรู้จักการคัดแยกขยะ

การจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง จากเดิมทางชุมชนมีการจัดการขยะด้วยตนเอง และมีวิธีการจัดการขยะตามวิถีชาวบ้านทั่วไป และยังไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น การเผา การฝังกลบ และสืบเนื่องจากในชุมชนไม่มีระเบียบวินัยในการทิ้งขยะ ไม่มีถังขยะที่เป็นส่วนรวมที่เป็นสัดส่วน การประชาคมขยะค่อนข้างที่จะยาก เพราะการเผาขยะ จะเกิดมลพิษ และการจ้างรถเก็บขยะก็ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายได้ ในเขตชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่งได้รับการบริการการดูแลของภาครัฐ โดยสำนักงานเทศบาลจะมีรถบริการจัดเก็บขยะในชุมชนใน ซึ่งจะมาจัดเก็บให้ในอาทิตย์ละ 3 ครั้ง ต่อสัปดาห์ คือ วันจันทร์ พุธ ศุกร์ เพื่อนำขยะไปเก็บไว้ที่จุดพักขยะของเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง หรือบริเวณหลังสุสานของหมู่บ้าน เมื่อจุดพักขยะมีจำนวนที่ไม่สามารถนำขยะมาพักได้จึงนำขยะไปฝังกรบโดยภาคเอกชนต่อไป อย่างไรก็ตามในการบริการจัดเก็บขยะในชุมชนหนองป่าครั่งที่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลเพียงด้านเดียวยังไม่เพียงพอ เนื่องจากพบว่า ยังมีขยะที่ค้างคาที่ยังเป็นประเด็นปัญหาของชุมชนอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการริเริ่มการจัดการขยะในชุมชน

จากการศึกษาจากเอกสารของชุมชนต้นแบบ 3 ต้นแบบ การศึกษาบริบทชุมชน ได้ทราบถึงสภาพปัญหา ตลอดจนถึงการจัดการขยะของเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง ผู้วิจัยจึงได้จัดเวทีสนทนากลุ่ม โดยเชิญผู้ที่มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมเวทีสนทนาในครั้งนี้ เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้้นำประเด็นต่างๆ เหล่านี้เข้าสู่เวทีสนทนากลุ่ม เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการต่อไป โดยมีกระบวนการอยู่ 4 ขั้นตอนคือ 1) การจัดเวทีชุมชนระดมการจัดการขยะ 2) การนำเสนอรูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) 3) ระดมความ

คิดเห็นเพื่อพัฒนากิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 4) การปฏิบัติการในกิจกรรมการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วม 5) สรุปผลการจัดกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชนเทศบาลหนองป่าครั่ง

การจัดกิจกรรมการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) ในชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานตลอดโครงการนี้ คือ การมีคุณค่าทางด้านจิตใจของชุมชน ชุมชนมีความสะอาดน่าอยู่ ปริมาณขยะลดลง ลดพาหะนำโรค มีความรู้และภาคภูมิใจและยังก่อให้เกิดผลลัพธ์ ทางด้านสังคม คือ เกิดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลดปัญหาในด้านขยะ ชุมชนเกิดการเสียสละในการทำงาน ในด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และในด้านสิ่งแวดล้อม คือ ลดภาวะโลกร้อนและการมีส่วนร่วมรักษาความสะอาดในชุมชน นอกจากนั้นยังได้รูปแบบการจัดการขยะตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (5Rs) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตเทศบาลหนองป่าครั่ง คือ 1) รูปแบบการจัดการขยะโดยสร้างจิตสำนึกในครัวเรือน 2) รูปแบบการจัดการขยะโดยการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และ 3) รูปแบบการจัดการขยะโดยการสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการ

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ. (2555). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย.

กรุงเทพมหานคร: กรมควบคุมมลพิษกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

_____. (2559). แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทแอคทีฟพริ้นท์จำกัด.

ดวงสมร พิกสังข์. (2555). หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการขยะมูลฝอย.

ของครัวเรือนในชุมชนเขตดุสิตของกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ธีรพงษ์ เพิ่ม. (2563). ท้องถิ่นกับแผนปฏิบัติการร่วมของชุมชนกับเทศบาลเพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะมูลฝอยที่จะนำไปสู่หลัก 5 R's กรณีตำบลท่าช้าง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิชาการสังคมมนุษย์. 9 (2), 1.

- นิดาพัฒน์ สุทธิพงษ์. (2560). การลดปริมาณขยะมูลฝอยด้วยกลยุทธ์ 5R ของประชาชน
ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัด
ชลบุรี. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. คณะ
สาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศูนย์ข่าวพลังงาน. (14 มกราคม 2563). ชี้แก้ปัญหาขยะเชียงใหม่ ต้องเริ่มกระบวนการ
คัดแยกอย่างจริงจัง. สืบค้นเมื่อ 8 กันยายน 2565, จาก [https://www.
energynewscenter.com](https://www.energynewscenter.com)

การจัดการความรู้ : พฤติกรรมองค์การ knowledge management : organizational behavior

พระปลัดสถิตย์ โพธิญาโน โพธิ์หล้า

อ้อมตะวัน สารพันธ์

Phrapaladsathid Photiyano Pholar

Aomtawan Saraphun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

วินิจ ผาเจริญ

Winit Pharcharuen

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

Corresponding Author, E-mail: sathid.pho@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การจัดการความรู้จึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กร ซึ่งความรู้มี 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน และความรู้ที่ชัดแจ้ง โดยอาศัยกระบวนการจัดการความรู้ทำให้เกิดบุคลากรเข้าถึงความรู้ต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้อย่างเป็นระบบองค์ความรู้ใหม่ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการค้นคว้าหาความรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ มีการค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ เพื่อให้การบริหารจัดการให้มนุษย์ทำงานได้สำเร็จเกิดประสิทธิผลตามจุดมุ่งหมายขององค์กร คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์การ จะต้องวิเคราะห์เกี่ยวกับการออกแบบองค์การที่เป็นทางการ เทคโนโลยี กระบวนการทำงาน และนโยบายทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร โดยใช้ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งความรู้ที่ได้สามารถนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิต และความพึงพอใจของบุคลากร อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิผล ขององค์กรในภาพรวม นำไปสู่กระบวนการจัดการความรู้เพื่อองค์การควรมีวิธีการดำเนินงานในทิศทางใด เพื่อให้เกิดประสิทธิผลกับงานมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการ, ความรู้, พฤติกรรมองค์การ

Abstract

Knowledge management is therefore an important tool for organizational development. There are two types of knowledge, tacit knowledge and explicit knowledge. By using the knowledge management process, personnel can access knowledge provided in a new knowledge system. New knowledge gained from searching for knowledge, exchange of information and systematically collecting data, exchange of information and systematically collecting data. Through knowledge management process there is a search for knowledge creation and pursuit of knowledge organizing knowledge into a system Compiling and filtering knowledge access to knowledge sharing and exchanging knowledge and learning. In order to manage the human work successfully. Be effective according to the aims of the organization namely individual, group and organizational levels. Must analyze the formal organizational design, technology, work process and human resource policy of the organization. By using knowledge of behavioral science the knowledge gained can be applied to increase productivity and employee satisfaction. Which leads to increased effectiveness of the organization as a whole leading to the knowledge management process for which direction the organization should operate. Impossible to come up with most jobs.

Keywords: Management, Knowledge, Organizational behavior

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ ด้านเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สังคม ชุมชนปรับเปลี่ยนจากวิถีชีวิตเดิม การสื่อสารที่รวดเร็วและไร้พรมแดน เชื่อมโยงทั้งโลกเข้าด้วยกัน การแข่งขันในด้านต่าง ๆ จึงทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันเกิดการรวมตัว

และมีความร่วมมือกันเป็นกลุ่มหรือพันธมิตรเพื่อร่วมแสวงหาประโยชน์ร่วมกัน และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ทุกสังคมในโลกรวมทั้งประเทศไทยต่างได้รับผลกระทบดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมีกลไกรองรับและเสริมสร้างศักยภาพของประเทศให้พร้อมรับต่อบริบทของการเปลี่ยนแปลงที่จะทวีความรุนแรงและซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2561 : 10)

“Knowledge is the new basis of competition in a post- capitalist society.” ซึ่งตีความหมายได้ว่า ในยุคของสังคมที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการอยู่รอด Drucker (1994) หลักการสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Management) คือการแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (tacit knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด หรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม และความรู้ที่ชัดแจ้ง (explicit knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม การดำเนินการจัดการความรู้เป้าหมายคือนำความรู้ประเภทที่ 1 ให้กลายเป็นประเภทที่ 2 เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงองค์ความรู้และสามารถพัฒนาตนเอง (พระพนมภรณ์ ฐานิสโร, 2563 : 197)

ในปัจจุบันถือได้ว่าเป็นสังคมยุคความรู้ ความรู้มีค่าสำหรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ การจัดการความรู้จึงถือว่ามีค่าสำคัญในการพัฒนาองค์กรต่าง ๆ โดยอาศัยบุคลากร “คน” เป็นผู้ขับเคลื่อนองค์กร พฤติกรรมองค์กรเป็นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ ทักษะ ค่านิยม การรับรู้และการเรียนรู้ของคน โดยใช้ศาสตร์สาขาต่างๆ เพื่อเป็นศาสตร์พื้นฐานในการศึกษาพฤติกรรมของคนในองค์กร เรามักจะมองในแง่ของกลุ่ม (Group) การทำงานว่ามีพฤติกรรมอย่างไร มีความร่วมมือ ความขัดแย้ง และแบบฉบับปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เป็นอย่างไรผลกระทบที่กลุ่มมีต่อผลงาน และผลกระทบของงานที่มีต่อกลุ่มเป็นอย่างไร

1. การจัดการความรู้

ความหมายการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ หรือเคเอ็ม (KM = Knowledge Management) คือ การ

รวบรวมนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุดความรู้มี 2 ประเภท คือ

1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล ในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

2) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

ในชีวิตจริง ความรู้ 2 ประเภทนี้จะเปลี่ยนสถานภาพ สลับปรับเปลี่ยนไปตลอดเวลา บางครั้ง Tacit ก็ออกมาเป็น Explicit และบางครั้ง Explicit ก็เปลี่ยนไปเป็น Tacit

องค์ประกอบของการจัดการความรู้

ในการที่จะเชื่อมโยงให้เห็นชัดว่ากระบวนการจัดการความรู้พัฒนาคนและงานไปพร้อม ๆ กัน อย่างไรนั้น อธิบายได้จาก องค์ประกอบของการจัดการความรู้ตนเอง ดังที่ (อัญญาณี สุบรรณ, 2550 : 3 - 4) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบในการจัดการโดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนคือ คน เทคโนโลยีสารสนเทศ และกระบวนการจัดการความรู้

1. คน (man) ในการจัดการความรู้ คนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เนื่องจากคนเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ส่วนบุคคล (Personal Knowledge Management - PKM) คือ ผู้ซึ่งต้องการจัดการความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์กับตัวเอง จึงสามารถจัดการทุกอย่างทุกขั้นตอนได้เองเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีบ้างที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การดำเนินการจัดการความรู้เป้าหมายคือนำความรู้ประเภท Tacit Knowledge ให้กลายเป็นประเภท Explicit Knowledge เพื่อสามารถใช้งานได้ทุกคน ประเภท Tacit Knowledge สามารถจำแนกออกเป็น 5 ชนิด คือ

- Natural Talent เป็นพรสวรรค์ที่ฝังอยู่ในตัวของบุคคลยากต่อการถ่ายทอด มีความเป็นนามธรรมสูง
- Experience เป็นความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้มาจนเป็นผู้เชี่ยวชาญ

- Heuristics เป็นความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้และทดลอง
- Skills เป็นทักษะในการปฏิบัติงาน
- Artifacts เป็นความรู้ที่ ทำขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษร

ความรู้ทั้ง 2 ประเภทนี้สามารถเปลี่ยนสถานะระหว่างกันได้ตลอดเวลา โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า ทฤษฎีเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral หรือ SECI Model) ซึ่งคิดค้นโดย Ikujiro Nonaka และ Takeuchi ซึ่งการปรับเปลี่ยนความรู้และสร้างความรู้จะเกิดขึ้นได้ 4 รูปแบบ คือ

1. Socialization เป็นการแบ่งปันและสร้างความรู้ประเภท Tacit Knowledge โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งได้จากการพูดคุยสังเกต กับบุคคลที่มีความรู้หรือประสบความสำเร็จ และเกิดเป็นความรู้ขึ้นในตนเองของอีกบุคคลหนึ่ง

2. Externalization เป็นการสร้างและแบ่งปันความรู้จากสิ่งที่มีอยู่และเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นกระบวนการแสดงความรู้ประเภท Tacit Knowledge ให้ชัดเจน เช่น ผู้ค้นพบทฤษฎีใหม่ ๆ ได้เขียนรายงานการวิจัยเพื่อให้ผู้อื่นใจทั่วไปได้ศึกษา

3. Combination เป็นกระบวนการแปลงความรู้ประเภท Explicit Knowledge โดยรวบรวมความรู้ที่เห็นได้ชัดเจนมาสร้างเป็น Explicit Knowledge ใหม่ ๆ โดยทำให้เป็นระบบจนกลายเป็นความรู้ ซึ่งถูกจัดเป็นหมวดหมู่ของความรู้ที่ชัดเจน เช่น การศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากงานวิจัยของนักวิชาการคนอื่น ๆ หลาย ๆ คน และรวบรวมเป็นความรู้ใหม่ ซึ่งเกิดจากการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และความรู้ของตนเองเข้าด้วยกัน

4. Internalization เป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้ ประเภท Explicit Knowledge มาเป็นความรู้ประเภท Tacit Knowledge ซึ่งเป็นทักษะที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลนั้น ๆ อีกครั้ง มักเกิดจากการนำความรู้ที่ได้เรียนรู้มาไปปฏิบัติ

2. เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology-IT) เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่าย และรวดเร็วขึ้น (จันทร์เพ็ญ จันทวี, 2550 : 25 - 29) กล่าวว่า เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการความรู้โดยเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการจัดการความรู้ ใน 2 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 จัดหาสารสนเทศสำหรับบุคคลและองค์กร เพื่อการเข้าถึงความรู้ที่ปรากฏชัดเจน (Explicit Knowledge) แนวทางที่ 2 เชื่อมต่อระหว่างคนกับคน ให้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้ แบ่งปันความรู้ประเภทที่ไม่สามารถเขียนหรืออธิบายได้ชัดเจน

(Tacit Knowledge) เทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนและเป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้ ได้ดังต่อไปนี้

1. รวบรวมและการจัดการความรู้ที่ปรากฏ ได้แก่ ระบบการจัดการความสัมพันธ์ฐานข้อมูล (Relational Database Management System: RDBMS) ระบบจัดการเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อรวบรวมความรู้ที่กระจัดกระจายให้มารวมในที่เดียวกัน เพื่อสะดวกในการใช้และเข้าถึงสารสนเทศนั้น ๆ เพื่อสะดวกในการค้นหา เข้าถึงและแจกจ่าย

2. เพื่อการเข้าถึงความรู้ที่ปรากฏ ได้แก่ Internet/Intranet โปรแกรมการค้นหา (Search Engine) การระดมความคิดผ่านระบบเครือข่าย (Web board) การเรียนรู้ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Elearning) การเรียนการสอนผ่านระบบเครือข่าย (Web-based learning) ทำให้การเข้าถึงสารสนเทศมีความแม่นยำ กลุ่มคนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันบนเครือข่ายได้

3. เพื่อการประยุกต์ใช้ความรู้ ได้แก่ ระบบสนับสนุนการปฏิบัติการ ซอฟต์แวร์ที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือกลุ่มในการดำเนินการทำงานอย่างเฉพาะเจาะจง ช่วยทำงานเสร็จอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องเรียนรู้วิธีการต่าง ๆ ที่ยุ่งยาก เช่น ระบบการเงิน รายรับ-รายจ่าย การคิดภาษีระบบช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System: DSS) ระบบซอฟต์แวร์ที่เปลี่ยนรูปข้อมูลให้อยู่ในรูปของสารสนเทศที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว ทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ อาจนำเสนอในรูปแบบภูมิ กราฟ ผู้บริหารสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ และสามารถเข้าถึงได้จากคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล

3. กระบวนการจัดการความรู้ (Process)

เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาของความรู้ หรือการจัดการ ความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กรมีทั้งหมด 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการค้นหว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้างรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรที่จำเป็นต้องมี ทำให้ทราบว่าการขาดความรู้อะไรบ้าง

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) จากขั้นตอนการค้นหาความรู้ องค์กรจะทราบว่า ความรู้ที่มีอยู่แล้วนั้นมีอะไรบ้าง ต้องหาวิธีดึงความรู้ที่กระจัดกระจายมารวบรวมไว้ให้เหมาะสมตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ความรู้ที่จำเป็นแต่ยังไม่มีจะต้องสร้างอย่างไร สร้างจากความรู้เดิม หรือจากภายนอกองค์กร

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อผ่านกระบวนการค้นหาและแสวงหาความรู้จนมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการครบถ้วนแล้ว จะต้องมีการจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้ค้นหาและนำไปใช้ประโยชน์ได้ตัวอย่างการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เช่น การทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวม ค้นหา และการนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) นอกจากการจัดทำสารบัญความรู้อย่างเป็นระบบแล้ว ต้องมีการประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่าย เช่น การปรับปรุงรูปแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งองค์กร การเรียบเรียงตัดต่อและปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดี มีความครบถ้วนและทันสมัย เป็นต้น

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) ความรู้ที่ผ่านกระบวนการตั้งแต่การค้นหาการจัดให้เป็นระบบ จนถึงการจัดเก็บแล้วหากไม่มีการนำไปเผยแพร่ก็ไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด องค์กรต้องมีวิธีการในการเผยแพร่และกระจายความรู้ ตลอดจนให้บุคลากรเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย การส่งหรือกระจายความรู้ให้ผู้ใช้ มี 2 ลักษณะ คือ 1) Push เป็นการป้อนความรู้ คือการส่งข้อมูลหรือความรู้ให้โดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการ เช่น การส่งหนังสือเวียนเพื่อแจ้งให้ทราบข่าวสาร กิจกรรม หรือข้อมูลใหม่ขององค์กรโดยทั่วไป การส่งข้อมูลด้วยวิธีนี้มักทำให้ผู้รับรู้สึกว่าได้รับข้อมูลมากเกินไป และในบางครั้งไม่ตรงความต้องการ 2) Pull เป็นการให้โอกาสเลือกใช้ข้อมูลคือผู้รับสามารถเลือกรับเฉพาะข้อมูล หรือความรู้ที่ต้องการได้ เช่น การเลือกใช้บริการ web หรือ intranet ขององค์กร

6. การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการจัดทำเอกสารจัดทำฐานความรู้ ซึ่งในกระบวนการนี้เทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้กระบวนการนี้เป็นไปได้โดยง่าย เข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามวิธีการนี้ใช้ได้ดีสำหรับความรู้ประเภท Explicit Knowledge ส่วนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท Tacit Knowledge อาจจะต้องใช้วิธีการพบปะทั้งแบบเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม วิธีการแบ่งปันความรู้ประเภท Tacit Knowledge ได้แก่ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice; CoP) การใช้ระบบพี่เลี้ยง โดยให้พนักงานที่มีความชำนาญเป็นพี่เลี้ยงพนักงานใหม่เพื่อถ่ายทอดความรู้โดยตรงในการสอนงาน เป็นต้น

7. การเรียนรู้ (Learning) เป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของการจัดการความรู้ หากกระบวนการต่าง ๆ ได้มีการดำเนินการมาอย่างดีแล้ว แต่บุคลากรไม่ได้เรียนรู้ หรือนำ

ไปใช้ประโยชน์ ก็จะเป็นการสูญเสียเป้าหมายที่สำคัญของการจัดการความรู้ คือ บุคลากรสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ของบุคลากรทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ซึ่งทำให้ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่เพิ่มพูนขึ้นและนำไปสร้างความรู้ใหม่ได้อีกเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด

การจัดการความรู้ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ความรู้มี 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) องค์ประกอบในการจัดการโดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนคือ คน ซึ่งคนเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ส่วนบุคคล (Personal Knowledge Management - PKM) เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology-IT) เพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่าย และรวดเร็วขึ้น และกระบวนการจัดการความรู้ (Process) มีทั้งหมด 7 ขั้นตอน การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) และการเรียนรู้ (Learning)

2. พฤติกรรมองค์การ

ความหมายของพฤติกรรมองค์การ

พฤติกรรมองค์การมาจากการรวมคำสองคำเข้าด้วยกันคือ คำว่า “พฤติกรรม” กับ “องค์การ” พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออก หรือแนวโน้มของปฏิกิริยาที่จะแสดงออกของบุคคลในสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวบุคคลคำว่า “พฤติกรรมองค์การ” (Organizational Behavior) มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

พฤติกรรมองค์การ (Organizational behavior : OB) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบุคคล (Individual) กลุ่ม (Group) และโครงสร้าง (Structure) ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานและพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการปรับปรุงประสิทธิผลในการทำงานขององค์การให้ดียิ่งขึ้น (Robbin, 2005 : 9) พฤติกรรมองค์การเป็น การศึกษาพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่มภายในองค์การ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวจะนำไปใช้ในการ

เพิ่มความพึงพอใจให้แก่พนักงาน เพิ่มผลผลิตและประสิทธิผลขององค์กรนั้น ๆ (Middlemist and Hitt, 1988 : 5) พฤติกรรมองค์การ หมายถึง การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์กร โดยศึกษากระบวนการของปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์การอย่างเป็นระบบ เพื่อนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิผลขององค์การ และทำให้บุคคลที่ทำงานในองค์กรมีความสุข (Baron and Greenberg, 1989 : 4)

ความสำคัญของพฤติกรรมองค์การ

ผู้บริหารในยุคแรก ๆ มองบุคคลว่า เป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับเครื่องจักรเครื่องกล ต่อมาได้มีความพยายามที่จะเพิ่มประสิทธิภาพ ให้คนทำงานได้มากขึ้นเร็วขึ้น โดยการจูงใจด้วยเงินและวัตถุเป็นหลัก ที่เรียกว่า “การบริหารเชิงวิทยาศาสตร์” แต่พบว่า วิธีการให้ความสำคัญกับ มนุษย์สัมพันธ์ไม่ได้คำตอบที่ดีกับการบริหาร จึงมีการใช้วิธีการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์ ที่ทำให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ ภายใต้สภาพแวดล้อม ขององค์การ อันเป็นที่มาของการศึกษาพฤติกรรมองค์การ ซึ่งการศึกษาดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดการบริหารในปัจจุบัน เนื่องจากการบริหารเป็น กระบวนการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น พฤติกรรมของบุคคลในองค์การจึงมีความสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิผลขององค์การ

เนื่องจากการบริหารงานเป็นกระบวนการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น และการบริหารเป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ และการควบคุมปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่มีความต้องการ มีความรู้สึกและอารมณ์ ดังนั้น การที่จะบริหารจัดการให้มนุษย์ทำงานได้สำเร็จ เกิดประสิทธิผลตามจุดหมายขององค์การ ตลอดจนสามารถแข่งขันและทำให้องค์การอยู่รอดได้นั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องทำการศึกษาพฤติกรรมภายในองค์การ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในองค์การได้ ตลอดจนสามารถควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ การศึกษาพฤติกรรมองค์การมีความสำคัญต่อผู้บริหารดังต่อไปนี้

1. ทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถทำนายและควบคุมพฤติกรรมของตนเอง การศึกษาพฤติกรรมองค์การจะช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจพฤติกรรมและความรู้สึกของตนเอง เช่น มีความเข้าใจในความรู้สึก ความต้องการและแรงจูงใจของตนเอง ทำให้ทราบธรรมชาติ จุดอ่อนและจุด แข็งของพฤติกรรมของตนเอง ตลอดจนปัจจัยที่เป็นสาเหตุ ทำให้สามารถทำนายและควบคุมพฤติกรรม ของตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เช่น นำ

ความรู้ที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาพฤติกรรม และความสามารถในการตัดสินใจ การตอบสนอง การควบคุมอารมณ์และความเครียดต่าง ๆ การ พัฒนาการสื่อสารกับผู้อื่น ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากต่อการบริหารงานในอาชีพของตน

2. ทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถทำนายและควบคุมพฤติกรรมของผู้ได้ บังคับบัญชา

เนื่องจากผู้บริหารจำเป็นต้องรับผิดชอบในการวางแผน การจัดการ และการควบคุมให้มีการทำงานที่นำไปสู่ผลสำเร็จขององค์การ การศึกษาพฤติกรรมองค์การ จะทำให้ผู้บริหารเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของผู้ได้บังคับบัญชาแต่ละคน เข้าใจ ปัจจัยสาเหตุของพฤติกรรม จึงทำให้ผู้บริหารเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง สามารถทำนายได้ว่า ถ้าใส่ปัจจัยหรือตัวแปรใดเข้าไป จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมอะไร ขึ้น ซึ่งนำมาสู่การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมในองค์การด้วยการควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น ใช้การจูงใจบุคลากรให้ทำงานอย่างทุ่มเทมากขึ้น มีการจัดออกแบบงานได้ อย่างเหมาะสมกับธรรมชาติของคนทำงาน การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในองค์การ การ สนับสนุนให้บุคลากรทำงานได้บรรลุตามเป้าหมายและได้รับรางวัล เป็นต้น

3. ทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถทำนายและควบคุมพฤติกรรมของเพื่อน ร่วมงาน

เนื่องจากผู้บริหารจำเป็นต้องทำงานและมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานใน องค์การ การเข้าใจ กระบวนการเกิดทัศนคติของบุคคล การเข้าใจความแตกต่าง ของ แต่ละบุคคล กระบวนการกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันและความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มวัฒนธรรมภายในองค์การ พฤติกรรมที่เกี่ยวกับอำนาจและการเมืองภายในองค์การจะ ช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่าง ๆ ในองค์การ ทำให้สามารถ ทำนายและนำมาใช้ในการสนับสนุนให้เกิดการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

4. ทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถทำนายพฤติกรรมของผู้บริหาร บุคคลอื่น และสภาวะต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายขององค์การ

เนื่องจากผู้บริหารมีหลายระดับผู้บริหารในระดับที่อยู่เหนือขึ้นไปจะมีอิทธิพล ต่อผู้บริหารในระดับรองลงมา และบุคคลอื่นและสภาวะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการกำหนด นโยบายการบริหารจะมีอิทธิพลต่อผู้บริหารระดับสูง เช่น ผู้บริหารจากส่วนกลาง ผู้ตรวจ

ราชการ ผู้ถือหุ้น รวมทั้งคู่แข่ง (Competitors) ผู้ส่งวัตถุดิบให้ (Suppliers) และลูกค้าขององค์กร ตลอดจนสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี

พฤติกรรมองค์การจึงเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผู้บริหารมีความเข้าใจพฤติกรรมและความต้องการของผู้บริหาร ที่อยู่เหนือขึ้นไปและบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับนโยบายขององค์กร และสามารถทำนายการเปลี่ยนแปลงของ ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อนโยบายขององค์กร ซึ่งนำมาสู่การเจรจาต่อรอง การวางแผน การจัดองค์การ และการควบคุมให้องค์การมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการกำหนดนโยบายขององค์กรได้

พฤติกรรมองค์การ (Organizational behavior : OB) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบุคคล (Individual) กลุ่ม (Group) และโครงสร้าง (Structure) ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานและพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์การให้ดียิ่งขึ้น (Robbin, 2005 : 9) นอกจากนี้ ยังเป็นการศึกษาและการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการที่บุคคลและกลุ่มใช้ปฏิบัติภายในองค์การ (Newstrom & Davis, 2002) โดยการศึกษาพฤติกรรมองค์การจะประกอบด้วยการวิเคราะห์พฤติกรรมใน 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล (Individual level) ระดับกลุ่ม (Group level) และระดับองค์การ (Organization system level) ดังนี้

1. ระดับบุคคล การวิเคราะห์องค์การในระดับนี้เป็นระดับต้น เพราะในแต่ละองค์การจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างกันในแต่ละด้าน เช่น อายุ เพศ สถานภาพ ทัศนคติ ค่านิยม และระดับความสามารถ เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนในองค์การโดยตรงทั้งในด้านการรับรู้ การตัดสินใจ การเรียนรู้ และการจูงใจ การวิเคราะห์ระดับนี้จะทำให้สามารถบริหารจัดการบุคคลากรให้เหมาะสมกับงานแต่ละประเภทได้

2. ระดับกลุ่ม เมื่อบุคคลทำงานร่วมกันจะส่งผลให้เกิดความคิดที่คล้ายตามกัน และแตกต่างกันตามความแตกต่างของบุคคล การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมองค์การจึงต้องวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมของกลุ่มด้วย โดยศึกษาพื้นฐานกลไกของพฤติกรรมกลุ่มและวิธีการซึ่งบุคคลในกลุ่มได้รับอิทธิพลโดยรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลนั้นคาดหวังจะแสดงออก การยอมรับและผลกระทบระหว่างบุคคล รวมทั้งในเรื่องการติดต่อสื่อสาร การตัดสินใจของกลุ่ม ความเป็นผู้นำ อำนาจและการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และระดับความขัด

แย้ง ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมกลุ่ม เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบทีมงานให้มีประสิทธิภาพ

3. ระดับองค์การ การวิเคราะห์ระดับนี้เป็นระดับที่มีความซับซ้อนมากที่สุด เนื่องจากการรวมโครงสร้างที่เป็นทางการของพฤติกรรมในระดับบุคคลแต่ละคน และพฤติกรรมระดับกลุ่มเข้าด้วยกัน โดยจะต้องวิเคราะห์เกี่ยวกับการออกแบบองค์การที่เป็นทางการ เทคโนโลยี กระบวนการทำงาน และนโยบายทรัพยากรมนุษย์ขององค์การและการปฏิบัติ วัฒนธรรมภายใน ตลอดจนระดับความตึงเครียดในงาน (อรรวรรณ น้อยวัฒน์, 2556 : 46 - 59)

โดยการวิเคราะห์ใน 3 ระดับข้างต้น จะทำให้ทราบข้อมูลว่าบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์การควรมีวิธีการดำเนินงานในทิศทางใด เพื่อให้เกิดประสิทธิผลกับงานมากที่สุด ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์การที่ไม่เหมาะสม จะทำให้องค์การมีการเพิ่มผลผลิต ลดการขาดงาน ลดการออกจากงาน มีพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดีขององค์การ และเกิดความพึงพอใจในการทำงาน (ธนวรรธ ตั้งสินทรัพย์ศิริ, 2550 : 310) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การเพิ่มผลผลิต (Productivity) เป็นการวัดผลการปฏิบัติงานโดยพิจารณาถึงประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์การ ซึ่งการดำเนินงานต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดต้องอาศัยทรัพยากรสำคัญ โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์

2. ลดการขาดงาน (Absenteeism) การที่บุคลากรในหน่วยงานขาดงานอันอาจมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างบุคลากร จึงทำให้ไม่มาทำงาน ถือเป็นความล้มเหลวในการบริหารงานบุคคลประการหนึ่ง ผู้บริหารต้องปรับเปลี่ยนกลวิธีในการบริหาร เช่น ผลตอบแทน การจัดสวัสดิการ เพื่อให้อัตราการขาดงานของบุคลากรลดลง ฯลฯ

3. ลดการออกจากงาน (Turnover) องค์การที่มีการหมุนเวียนของบุคลากรในระดับสูงจะส่งผลให้การปฏิบัติงานขาดความต่อเนื่อง และเกิดผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายในการสรรหา คัดเลือก และฝึกอบรมบุคลากรใหม่ โดยเฉพาะการลาออกของบุคลากรที่มีคุณค่า จะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพองค์การอย่างมาก

4. พฤติกรรมองค์การเป็นพลเมืองดีขององค์การ (Organization citizenship behavior) ถึงแม้จะเป็นพฤติกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการกับงาน แต่ช่วยสนับสนุนการทำงานในหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Robbin, 2005 : 127) องค์การจะประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องให้บุคลากรมีความสามารถทำงานได้เพิ่มขึ้นจากภาระงานปัจจุบัน และให้มากกว่าความคาดหวังของลูกค้าหรือผู้รับบริการ เช่น ในเรื่องการช่วยเหลือกัน การ

ทำงานเป็นทีม การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยไม่จำเป็น ฯลฯ ซึ่งในเรื่องนี้ต้องสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับบุคลากรในองค์กร

5. ความพึงพอใจในการทำงาน (Job satisfaction) โดยทั่วไปหากบุคลากรมีความพึงพอใจในการทำงาน จะมีผลผลิตของงานเพิ่มขึ้นมากกว่าบุคลากรที่ไม่พอใจในการทำงาน ซึ่งความไม่พอใจนั้นจะส่งผลกระทบต่อการทำงานหรือการลาออกจากงานตามมา ผู้บริหารจึงต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้นให้พนักงานเกิดความพึงพอใจด้วย เช่น งานที่มีลักษณะท้าทาย ค่าตอบแทน เป็นต้น

การจัดการความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมองค์การเป็นหนึ่งในพัฒนาทรัพยากรบุคคล ซึ่งการจัดการความรู้จะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์องค์การในระดับบุคคล กลุ่ม และองค์การ และมีการนำองค์ความรู้หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างๆ มาปรับให้สอดคล้องกับการพัฒนาบุคลากรและการปฏิบัติงานของบุคลากรอันส่งผลให้การดำเนินงานขององค์การมีประสิทธิภาพมากขึ้น

พฤติกรรมองค์การเป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การอย่างเป็นระบบ ทั้งพฤติกรรมระดับบุคคล กลุ่ม และองค์การ ผ่านศึกษากระบวนการของปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์การอย่างเป็นระบบ โดยใช้ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งความรู้ที่ได้สามารถนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตและความพึงพอใจของบุคลากร อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิผลขององค์การในภาพรวม การที่จะบริหารจัดการให้มนุษย์ทำงานได้สำเร็จ เกิดประสิทธิผลตามจุดมุ่งหมายขององค์การ พฤติกรรมองค์การจะประกอบด้วย 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล (Individual level) ระดับกลุ่ม (Group level) และระดับองค์การ (Organization system level) จะต้องวิเคราะห์เกี่ยวกับการออกแบบองค์การที่เป็นทางการ เทคโนโลยีกระบวนการทำงาน และนโยบายทรัพยากรมนุษย์ขององค์การ เพื่อองค์การควรมีวิธีการดำเนินงานในทิศทางใด เพื่อให้เกิดประสิทธิผลกับงานมากที่สุด

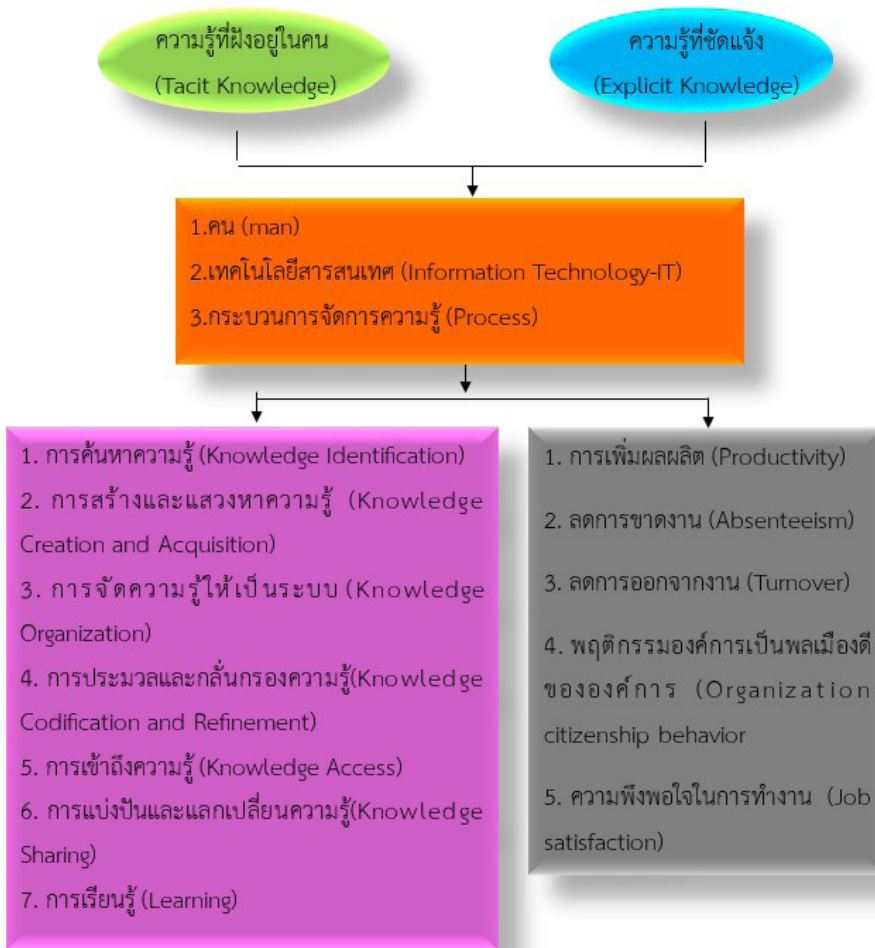
อภิปรายผล

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ และเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลให้องค์กรมีการพัฒนา การจัดการความรู้จึงนับเป็นเครื่อง

มือสำคัญในการพัฒนาองค์กร ซึ่งความรู้มี 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) โดยอาศัยกระบวนการจัดการความรู้ทำให้เกิดบุคลากรเข้าถึงความรู้ต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้อย่างเป็นระบบองค์ความรู้ใหม่ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการค้นคว้าหาความรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ถือว่าเป็นทรัพยากรสินทางปัญญาที่มีค่ายิ่ง รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น และกระบวนการจัดการความรู้ มีทั้งหมด 7 ขั้นตอน การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ ทำให้พฤติกรรมองค์การถือเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การอย่างเป็นระบบ ทั้ง พฤติกรรมระดับบุคคล กลุ่ม และองค์การ โดยใช้ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งความรู้ที่ได้สามารถนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตและความพึงพอใจของบุคลากร อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิผล ขององค์การในภาพรวม เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาบุคลากรและการปฏิบัติงานของบุคลากร อันส่งผลให้การดำเนินงานขององค์การมีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับงานของ จริยา ทิพย์หทัย เรื่องการจัดการความรู้ (KM) ใจความว่าการจัดการความรู้สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ 1) บรรลุเป้าหมายของงาน 2) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน 3) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ 4) บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน (เรื่องการจัดการความรู้, 2565 : ออนไลน์)

องค์ความรู้ที่ได้รับ

การจัดการความรู้มี 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ มีทั้งหมด 7 ขั้นตอน การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ พฤติกรรมองค์การเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การอย่างเป็นระบบซึ่งความรู้ที่ได้สามารถนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตและความพึงพอใจของบุคลากร อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิผล ขององค์การในภาพรวม เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาบุคลากรและการปฏิบัติงานของบุคลากร อันส่งผลให้การดำเนินงานขององค์การมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แผนภาพ : การจัดการความรู้ : พฤติกรรมองค์การ

สรุป

การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ความรู้มี 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และ

ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) องค์ประกอบในการจัดการโดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนคือ คน ซึ่งคนเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ส่วนบุคคล (PKM) เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่าย และรวดเร็วขึ้น และกระบวนการจัดการความรู้ (Process) ผ่านพฤติกรรมองค์การอย่างเป็นระบบ ทั้งพฤติกรรมระดับบุคคล กลุ่ม และองค์การ ผ่านศึกษากระบวนการของปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์การอย่างเป็นระบบ ทั้งหมดมี 7 ขั้นตอน การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ เพื่อให้การบริหารจัดการให้มนุษย์ทำงานได้สำเร็จ เกิดประสิทธิผลตามจุดมุ่งหมายขององค์การ จะประกอบด้วย 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์การ จะต้องวิเคราะห์เกี่ยวกับการออกแบบองค์การที่เป็นทางการ เทคโนโลยี กระบวนการทำงาน และนโยบายทรัพยากรมนุษย์ขององค์การ โดยใช้ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งความรู้ที่ได้สามารถนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตและความพึงพอใจของบุคลากร อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิผล ขององค์การในภาพรวม นำไปสู่กระบวนการจัดการความรู้เพื่อองค์การควรมีวิธีการดำเนินงานในทิศทางใด เพื่อให้เกิดประสิทธิผลกับงานมากที่สุด

บรรณานุกรม

ธนวรรธ ตั้งสินทรัพย์ศิริ. (2550). **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนธัชการพิมพ์.

พระพนมภรณ์ ฐานิสโร และคณะ. (2563). **การจัดการความรู้: กระบวนการพัฒนาคนและการพัฒนางาน**, 5 (2), 197.

วิโรจน์ ก่อสกุล. (2561). **เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการวิชาการแบบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

การจัดการความรู้ (KM). (30 พฤศจิกายน 2565) ,การพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันสำหรับการจัดการความรู้ของสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2567, จาก https://knowledge.nsr.u.ac.th/storage/files/file_attach/1669785524.pdf

- อรรรรณ น้อยวัฒน์. (1 มีนาคม 2556). **การจัดการความรู้กับพฤติกรรมองค์การ**.
 จุลสารสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพออนไลน์. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2567, จาก
https://www.stou.ac.th/Schools/Shs/booklet/book56_2/km.htm
- อัญญาณี คล้ายสุบรรณ. (2550). **การจัดการความรู้ฉบับปฐมบท**. นครปฐม: เพชรเกษม
 พรินติ้ง กรุ๊ป.
- Baron and Greenberg, R.A. (1997). **Behavior in organizations**. 6th ed. Upper
 Saddle River, NJ :Prentice Hall.
- Middlemist, R.D., & Hitt, M.A. (1988). **Organization behavior: Managerial
 strategies**. St. Paul: West Publishing.
- Robbin, S.P. (2005). **Organizational Behavior**. 11th edition. New Jersey:
 Pearson Education.

การจัดบริการสาธารณะกับพฤติกรรมองค์กร

Public Administration and Organizational Behavior

พระวุฒิชัย มหาสทโท เสี่ยงใหญ่

Phra Wutthichai Mahasatto Siangyai

พระครูโชติธรรมบัณฑิต

Phrakroochotidhammabandit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

เทิดศักดิ์ ดวงปันสิงห์

Terdsak Duangpansing

กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 7 กรมทหารปืนใหญ่ที่ 4

The 7th Field Artillery Battalion, 4th Artillery Regiment

บทคัดย่อ

ภาครัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน การจัดบริการสาธารณะกับพฤติกรรมองค์กร ตามทัศนคติของบุคคลในการร่วมกันทำงานกับองค์กร 3 ข้อ คือ ความพึงพอใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมในงาน และความผูกพันต่อองค์กร องค์ประกอบและขอบเขต “ความเป็นสาธารณะ” มี 5 องค์ประกอบ คือ ระดับความแตกต่างระหว่างรัฐ-เอกชน องค์ประกอบของผู้รับบริการ ธรรมชาติของบทบาท ความรับผิดชอบสาธารณะ และความเชื่อมั่นสาธารณะ ภาครัฐนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกด้านการแต่งกาย สีหน้า แววตา กิริยา ท่าทาง และการพูดจา ควรจัดทำบริการให้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอและมีความต่อเนื่อง มีหลักความเสมอภาค และหลักว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบของระบบบริการ ผู้รับบริการ ผู้ปฏิบัติงานบริการ องค์การบริหารผลิตภัณฑ์บริการ และสภาพแวดล้อมของการบริการ ผ่านพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรที่มีผลกระทบต่อองค์กร รัฐต้องจัดทำบริการสาธารณะให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน และเพื่อให้มีความเหมาะสม

สมกับ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยใช้รูปแบบของเครื่องมือและวิธีการที่จะช่วยให้การจัดบริการสาธารณะดำเนินงานได้อย่างสะดวกและตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : การบริการ, การจัดบริการสาธารณะ, พฤติกรรมองค์กร

Abstract

The public sector aims to meet the needs of the people. which improves the quality of life for the people. Public service management and organizational behavior According to the attitude of the person in working together with the organization 3 items is job satisfaction. participation in work and commitment to the organization. Composition and scope “Publicity” has 5 elements: is the level of difference between the state-private sector. The degree of difference between the state-private sector composition of service recipients the nature of the role public responsibility and public confidence. The government is to meet the needs of other people. Whether it is an expression in dress, facial expressions, eyes, gestures, and speech. The service should be made consistently and continually. Equality and the principle of change. Components of the service system, service receiver, service worker service organization service products and service environment. Through behavior between individuals, groups of people, and internal and external environments that affect the organization. The government sector must provide public services that meet the needs of the people and to be suitable for changing economic and social conditions. By using the form of tools and methods that will help the management of public services to operate conveniently and truly meet the needs of the people.

Keywords : Service, Public Services Management, Organizational Behavior

บทนำ

ปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ทั้งองค์กรที่แสวงหากำไรและไม่แสวงหากำไร ต่างมุ่งหวังให้พนักงานทำงานอย่างมีความสุข และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล องค์กรจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทำงาน ทำให้มีผลการปฏิบัติงานที่ดีสร้างความได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจ หรือ องค์กร ทั้งนี้้องค์การจึงต้องการรักษาคนดีคนเก่งให้อยู่กับองค์กรได้ยาวนานที่สุดซึ่งการรับรู้ความยุติธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร โดยต้องทำให้บุคลากรรับรู้ว่าการปฏิบัติอย่างยุติธรรมตลอดช่วงเวลาที่เขาได้ปฏิบัติงานให้กับองค์กร เพราะการรับรู้ความยุติธรรมที่เกิดขึ้นภายในองค์กรนั้น ย่อมทำให้เกิดผลดีและผลเสียขึ้นได้ภายในองค์กร (Folger, R. & Cropanzano, R. 1998 : 66)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือหน่วยงานปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตามหลักการกระจายอำนาจที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีจำนวนทั้งสิ้น 7,852 แห่ง (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2562) โดยปกติการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเปิดโอกาสให้ประชาชน ในเขตท้องถิ่นนั้น ๆ เลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่น หรือเป็นสมาชิก สภาท้องถิ่นเพื่อเลือกผู้บริหารท้องถิ่นอีกทีหนึ่ง (เรียกว่า การเลือกตั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมตามลำดับ) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอำนาจอิสระในการบริหารจากรัฐได้ในระดับหนึ่ง ตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถเลือกตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตท้องถิ่นของตนได้โดยตรง ส่วนการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยอ้อม สภาท้องถิ่นจะทำหน้าที่เลือกผู้บริหารท้องถิ่น แทนประชาชนในท้องถิ่น โดยมีหน้าที่สำคัญคือการดำเนินกิจกรรมหรือให้บริการสาธารณะตาม พระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา. 2542 : 8)

การจัดบริการสาธารณะ (Public Services Management) เป็นกิจกรรมที่อยู่ในความรับผิดชอบของภาครัฐ และถือเป็นภาระหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องจัดทำเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยรวม (Public interest) โดยจัดระเบียบสังคม รักษาความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยให้ประชาชน และสังคม การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตเพื่อให้ประชาชนมีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดี หรือการให้บริการประชาชนโดยรัฐที่ดำเนินการในลักษณะของรัฐสวัสดิการ มีกฎหมายรองรับ

มีความต่อเนื่องไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานะของรัฐบาล การบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการมีสองประเภท คือบริการสาธารณะระดับชาติซึ่งรัฐมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการจัดทำ และบริการสาธารณะซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยมีกฎหมายแบ่งแยกหน้าที่ และประเภทของการบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทจะเป็น ผู้จัดทำ แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ (1) บริการสาธารณะทางด้านสุขอนามัย (2) บริการสาธารณะทางด้านเศรษฐกิจ (3) บริการสาธารณะทางด้านสังคมและการศึกษา (4) บริการสาธารณะทางด้านวัฒนธรรม (De Soto, J.1989 : 333) นอกจากนี้ นวัตกรรมการทำงาน หรือพฤติกรรมการทำงาน เป็น สมาชิกที่ดีขององค์กรยังเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อ ประสิทธิภาพในการทำงานด้วย (Hom & Griffeth, 1995.; Chen, 2006 : 67)

เนื้อเรื่อง

การบริการ (Services) หมายถึง การกระทำการกิจกรรมใดๆ ด้วยร่างกายเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวก ความสามารถ สร้างความพึงพอใจให้กับ ผู้รับบริการได้ซึ่งการกระทำด้วยร่างกาย : คือการแสดงออกด้วยการแต่งกาย ปฏิบัติการ กิริยา ท่าทาง และ วิธีการพูดจา ซึ่งการบริการสามารถแสดงออกเป็น 2 แบบ คือ

1. ขั้นตอนการให้บริการเป็นการปฏิบัติตามขั้นตอน และเทคนิค ของวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสม เพื่อให้ผู้รับบริการได้ประโยชน์ตรงตามความต้องการมาก
2. พฤติกรรมการบริการ เป็นการแสดงออกด้านการแต่งกาย สีหน้า แววตา กิริยา ท่าทาง และการพูดจา ซึ่งพฤติกรรมที่ดีย่อมสร้างความสุข ให้เกิดขึ้นกับผู้บริการได้เป็นอย่างดีได้แก่การแต่งกายที่สุภาพ สะอาด เรียบร้อย สีหน้า และแววตาที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส อ่อนโยน กิริยาท่าทางที่ สุภาพ อ่อนน้อม การพูดจาดูด้วยโทน เสียงที่นุ่มนวล สุภาพ ชัดเจน ให้เกียรติมีหางเสียง จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าการบริการจะเกี่ยวข้องกับบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ผู้ให้บริการ : ผู้ให้บริการ หมายถึง ผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลอื่นที่ร้องขอความช่วยเหลือ หรือแสดงความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้รับบริการ : ผู้รับบริการ หมายถึง ผู้ที่แจ้งความประสงค์หรือ ความต้องการ เพื่อให้บุคคลใด บุคคลหนึ่งตอบสนองตามความต้องการของตนเองและตนเองรู้สึกพอใจ

องค์ประกอบของระบบบริการ

1. ผู้รับบริการ คือ ผู้ที่เข้ามาใช้บริการและแจ้งความจำนงค์ในเรื่องบริการต่างๆ
2. ผู้ปฏิบัติงานบริการ คือ ผู้ที่ให้บริการ หรือ ผู้ที่รับความจำนงค์นั้นๆ ไปปฏิบัติให้ตรงความ ต้องการมากที่สุด
3. องค์การบริการ คือ หน่วยงาน ส่วนงานที่ให้บริการ
4. ผลิตภัณฑ์บริการ คือ สิ่งที่ต้องได้และเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้
5. สภาพแวดล้อมของการบริการ คือ องค์ประกอบด้านต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้บริการ

ประโยชน์ของการบริการ

การให้บริการที่ดีมีความจำเป็น และสำคัญเนื่องจากมีส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนา งานด้าน บริการเป็นอย่างมากเพราะถือเป็นแกนหลักในการกำหนดแนวทางการให้บริการ เพื่อตอบสนอง ต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการและเทคนิคการพัฒนากระบวนการขององค์กร ให้เกิดความสะดวกสบาย ผู้ให้บริการประโยชน์ที่ได้รับจากการบริการ มีดังนี้ (จิตตพันธ์ ตาม สมักร, 2565 : 4)

1. เป็นการเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าต่อบริการ
2. เป็นการรักษาลูกค้าไว้เพิ่มภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร
3. เป็นการเพิ่มความรู้และทักษะในการให้บริการด้านใหม่ๆ
4. เป็นการเพิ่มความมั่นใจในตนเองเมื่อต้องดำเนินการเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ จากผู้รับบริการ
5. เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา ผู้ใช้บริการได้รับประโยชน์จาก การบริการซึ่งเป็นการเพิ่มความพึงพอใจในการได้รับบริการ และได้รับการบริการที่สร้างความประทับใจแก่ตัวผู้ใช้บริการเอง

ดังนั้น ผู้รับบริการ อาจจะต้องใช้จิตวิทยาในการทำความเข้าใจและรับรู้ถึง ความต้องการของ ผู้รับบริการและให้การบริการตรงใจมากที่สุด ซึ่งการให้บริการแบบ ให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยานำมาใช้ใน การบริการจะเป็นประโยชน์ต่อการให้บริการสำหรับผู้รับบริการที่มีลักษณะหลายรูปแบบ นอกจากนี้ยังช่วยให้ ผู้รับบริการมีความพึงพอใจและ ประทับใจในการให้บริการเป็นอย่างดีและยินดีกลับมาใช้บริการอีกครั้ง

สรุป การบริการ หมายถึง การกระทำกิจกรรมใดๆ ด้วยร่างกายเพื่อตอบสนอง ความ ต้องการของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกด้านการแต่งกาย สีหน้า แวว

ตา กิริยา ท่าทาง และการพูดจา เพื่อให้บุคคลใด บุคคลหนึ่งตอบสนองตามความต้องการของตนเองและตนเองรู้สึกพอใจ โดยมีองค์ประกอบของระบบบริการ ผู้รับบริการ ผู้ปฏิบัติงานบริการ องค์กรบริการ ผลิตภัณฑ์บริการ และสภาพแวดล้อมของการบริการ สิ่งที่ทำให้บริการประโยชน์ที่ได้รับจากการบริการ คือ เพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าต่อบริการ รักษาลูกค้าไว้เพิ่มภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร เพิ่มความรู้และทักษะในการให้บริการด้านใหม่ๆ เพิ่มความมั่นใจในตนเองเมื่อต้องดำเนินการเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ จากผู้รับบริการ และยังรวมไปถึงการเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา

การจัดบริการสาธารณะ

บริการสาธารณะ หรือเรียกอีกอย่างว่า การบริการประชาชนเป็นหัวใจในการทำงานของรัฐบาลการบริการสาธารณะจึงเกี่ยวข้องกับการควบคุมการนำเข้าทรัพยากรทางการเงิน และบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อใช้ในการดำเนินงาน หรือการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ (วรเดช จันทรศร, 2544 : 205)

การบริการสาธารณะ หมายถึง การบริการ หรือกิจกรรมที่รัฐจัดขึ้นเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อตอบสนองของส่วนรวม โดยเป็นกิจการที่อยู่ในความอำนาจการ หรืออยู่ในความควบคุมของฝ่ายปกครองที่จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน และสร้างการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาประเทศชาติในภาพรวม โดยมีหลักการที่เป็น ประเด็นสำคัญในการจัดบริการสาธารณะ คือ การจัดบริการสาธารณะต้องดำเนินการเพื่อก่อให้เกิด ประโยชน์แก่ส่วนรวมสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น มีความเสมอภาค ความต่อเนื่อง และความโปร่งใสในการให้บริการ (สันต์ชัย รัตนะขวัญ, 2560 : ออนไลน์)

การบริการสาธารณะจะต้องพิจารณาจากองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

1. บริการสาธารณะเป็นกิจการที่อยู่ในความอำนาจการหรือความควบคุมของฝ่ายปกครอง ลักษณะที่สำคัญที่สุดของการบริการสาธารณะ คือต้องเป็นกิจการที่รัฐจัดทำขึ้นเพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชน ซึ่งก็คือเป็นกิจการที่อยู่ในความอำนาจการของรัฐ แต่เนื่องจากปัจจุบันภารกิจของรัฐมีมากขึ้น กิจกรรมบางอย่างต้องใช้เทคโนโลยีการจัดทำสูง ใช้เงินลงทุนสูง และรัฐไม่มีความพร้อม จึงต้องมอบให้บุคคลอื่น ซึ่งอาจเป็นหน่วย

งานของรัฐหรือเอกชน เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเมื่อรัฐมอบหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะให้บุคคลอื่นดำเนินการจัดทำแล้ว บทบาทของรัฐในฐานะผู้จัดทำหรือผู้อำนวยความสะดวกก็จะเปลี่ยนไปเป็นผู้ควบคุม โดยรัฐจะเป็น ผู้ควบคุมมาตรฐานของการบริการสาธารณะ ควบคุมความปลอดภัย รวมทั้งควบคุมค่าบริการ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์ตอบแทนมากที่สุด และเดือดร้อนน้อยที่สุด

2. บริการสาธารณะจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณะประโยชน์โดยความต้องการส่วนรวมของประชาชนอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย และความต้องการที่จะอยู่อย่างปลอดภัย ดังนั้น บริการสาธารณะที่รัฐจัดทำจึงต้องมีลักษณะ ที่สนองความต้องการของประชาชนทั้งสองประการดังกล่าว กิจกรรมใดที่รัฐเห็นว่ามี ความจำเป็นต่อการอยู่อย่างปลอดภัยหรือการอยู่อย่างสุขสบายของประชาชน รัฐก็ต้องเข้าไปจัดทำกิจกรรมนั้น และนอกจากนี้ ในการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐ รัฐไม่สามารถจัดทำบริการสาธารณะเพื่อ ประโยชน์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ รัฐจะต้องจัดทำบริการสาธารณะเพื่อ ประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน (พรจันทร์ มิตรมสิก, 2549 : 1)

สรุป การบริการสาธารณะ หมายถึง การบริการ หรือกิจกรรมที่รัฐจัดขึ้นเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อตอบสนองของส่วนรวม โดยเป็นกิจการที่อยู่ในความอำนาจการหรืออยู่ในความควบคุมของฝ่ายปกครองที่จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน และรัฐไม่สามารถจัดทำบริการสาธารณะเพื่อ ประโยชน์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้

องค์ประกอบที่สำคัญของบริการสาธารณะ แบ่งออกเป็นสองประการ คือ

1. บริการสาธารณะเป็นกิจการที่อยู่ในความอำนาจ หรือการควบคุมของฝ่ายปกครอง ลักษณะที่สำคัญที่สุดของบริการสาธารณะ คือ ต้องเป็นกิจการที่รัฐจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของประชาชน โดยเป็นกิจการที่อยู่ในความอำนาจของรัฐ แต่เนื่องจากปัจจุบันภารกิจของรัฐมีมากขึ้น กิจกรรมบางอย่างต้องใช้เทคโนโลยีในการจัดทำสูง ใช้เงินลงทุนสูง หรือใช้บุคลากรจำนวนมากมาจัดทำซึ่งรัฐไม่มีความพร้อมที่จะทำ ดังนั้นจึงเกิดการมอบบริการสาธารณะ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของรัฐให้บุคคลอื่นซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเมื่อรัฐมอบหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะให้บุคคลอื่นทำแล้ว บทบาทของรัฐในฐานะผู้จัดทำ หรือผู้อำนวยความสะดวกก็จะเปลี่ยนเป็นผู้ควบคุม โดยรัฐจะ

เข้าไปควบคุมมาตรฐานของบริการสาธารณะ ควบคุมความปลอดภัยรวมทั้งควบคุมอัตราค่าบริการ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์ตอบแทนมากที่สุด และเดือดร้อนน้อยที่สุด

2. บริการสาธารณะจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณะประโยชน์ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้เป็นสองประเภทคือความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย และความต้องการที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปลอดภัย ดังนั้น บริการสาธารณะที่รัฐจัดทำขึ้นต้องมีลักษณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนทั้งสองการดังกล่าว ข้างต้น กิจกรรมใดที่รัฐเห็นว่ามีความจำเป็นต่อการอยู่อย่างปลอดภัยหรืออยู่อย่างสบายของประชาชน รัฐจะต้องเข้าไปจัดทำกิจกรรมนั้น และในการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐ รัฐไม่สามารถจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดได้รัฐจะต้องจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2547 : 159)

หลักเกณฑ์การจัดทำบริการสาธารณะ

1) หลักความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (the principle of continuous) การจัดทำบริการต้องเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เนื่องจากบริการสาธารณะเป็นกิจการที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชน ประชาชนมีความต้องการใช้บริการตลอดเวลา การจัดทำบริการสาธารณะ จึงต้องมีความต่อเนื่อง จะเลือกดำเนินการเป็นเฉพาะช่วงเวลาไม่ได้ เพราะจะสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ใช้บริการ ซึ่งในวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์เรียกว่า “การคงอยู่ของบริการสาธารณะ” และบริการสาธารณะที่รัฐมอบให้เอกชนไปดำเนินการแทนต้องมีการให้บริการอย่างต่อเนื่องด้วย เช่นกัน หากเอกชนผู้ได้รับมอบให้จัดทำบริการไม่สามารถจัดทำบริการสาธารณะนั้นได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะต้องถูกลงโทษตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของสัญญาการบริการสาธารณะของรัฐหรือรัฐมอบให้เอกชนจัดทำแทนแต่ละประเภทจะมีระดับความต่อเนื่องแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และลักษณะของบริการสาธารณะนั้น ๆ ว่ามีความสำคัญต่อสังคมมาก น้อยเพียงใด และการจัดทำบริการสาธารณะบาง ประเภทไม่จำเป็นต้องจัดทำอย่างถาวร แต่จะต้องจัดทำอย่างสม่ำเสมอ

2) หลักความเสมอภาค (the principle of equal) เนื่องจากการจัดทำบริการสาธารณะ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อผู้ใดผู้หนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประชาชนโดยรวม ประชาชนจึงย่อมได้รับสิทธิหรือได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะนั้นอย่าง

เสมอภาคและเท่าเทียมเป็นบริการที่รัฐจัดทำขึ้นแล้วจะต้องให้บริการแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันจะเลือกปฏิบัติไม่ได้ รวมทั้งความเสมอภาคในด้านราคาค่าบริการ และการบริการและองค์กรที่จัดทำบริการต้องทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้หลายช่องทางและง่ายต่อการรับ บริการไม่มีความสลับซับซ้อน

3) หลักว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (the principle of adaptation) รัฐต้องจัดทำ บริการสาธารณะให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน และเพื่อให้มีความเหมาะสมกับ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง รัฐจึงควรคำนึงถึงความจำเป็นในการปรับปรุงการจัดทำบริการสาธารณะให้เป็นไปตามวิวัฒนาการของสังคมรวมทั้งเมื่อมีเหตุที่ความต้องการของ ประชาชนเปลี่ยนแปลงไปการบริการสาธารณะนั้นควรได้รับการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการ ของประชาชน การแก้ไขเปลี่ยนแปลงการจัดทำบริการสาธารณะ (อานวย บุญรัตน์ไมตรี, 2559 : 25)

สรุป หลักเกณฑ์การจัดทำบริการสาธารณะ การจัดทำบริการต้องเป็นไปอย่างเสมอภาคและต่อเนื่อง มีหลักความเสมอภาค และหลักว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรัฐต้องจัดทำบริการสาธารณะให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน และเพื่อให้มีความเหมาะสมกับ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง

รูปแบบการจัดบริการสาธารณะ

การจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพิจารณาถึงรูปแบบว่า ประเภทบริการสาธารณะที่เราจะจัดควรมีรูปแบบใดจึงเหมาะสมที่สุด เพราะรูปแบบก็คือเครื่องมือและวิธีการที่จะช่วยให้การจัดบริการสาธารณะดำเนินงานได้อย่างสะดวกและตอบ โจทย์ ความต้องการของประชาชน โดยที่รูปแบบการจัดบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เลือกใช้ต้องสอดคล้องและไม่ควรขัดกับองค์ประกอบของ “บริการสาธารณะ” ด้วย แม้ว่าบริการ สาธารณะ (public services) จะเป็นคำที่คลุมเครือในการนิยามความหมายให้เป็นที่เข้าใจและ ยอมรับตรงกันว่า “ความเป็นสาธารณะ” (publicness) ควรมี องค์ประกอบ และขอบเขตใน 5 ด้าน (Shamsul Haque, 2011 : 66 - 67) คือ

1) ระดับความแตกต่างระหว่างรัฐ-เอกชน (the degree of public-private distinction) ว่าเป็นสาธารณะต้องมีบรรทัดฐานการบริการ (service norms) ได้แก่ ความไม่ ลำเอียงและการเปิดกว้าง ความเท่าเทียมและการเป็นตัวแทนมีธรรมชาติที่ซับซ้อน และมักผูกขาด และมีผลกระทบทางสังคมในวงกว้างและยาวนาน

2) องค์ประกอบของผู้รับบริการ (Composition of Service recipient) คือ จำนวน และขอบข่ายของผู้รับบริการ ที่ Haque เสนอว่า ความเป็นสาธารณะ คือ มีการแบ่งปันและ ขอบข่ายการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างครอบคลุมที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ของประชาชนทุกคน อีกทั้งมีองค์ประกอบของผู้รับบริการสัมพันธ์กับขอบข่ายความเป็นเจ้าของความเป็นสาธารณะของ ประชาชนและธรรมชาติของประชาชนอีกด้วย

3) ธรรมชาติของบทบาท (nature of the role) ของบริการสาธารณะที่เกิดขึ้นใน สังคม ว่าความเป็นสาธารณะเกิดขึ้นได้ถ้าบริการสาธารณะมีบทบาทที่เข้มแข็งและกว้างขวางจน แสดงถึงผลกระทบทางสังคมในวงกว้าง

4) ความรับผิดชอบสาธารณะ (public accountability) ความเป็นสาธารณะของ การบริการสาธารณะ คือ ขอบข่ายของการรับผิดชอบต่อสาธารณะที่ต้องอาศัยกระบวนการ ต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การมีกระบวนการต่อการแสดงความไม่พอใจ การมีผู้ตรวจการ หรือการมีกฎหมายที่แสดงความโปร่งใส นอกจากนี้ การมีอยู่ของสถาบันจำนวนมากของการ แสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณะยังไม่เพียงพอ แต่ต้องทำให้สถาบันเหล่านี้ต้องมีประสิทธิภาพ ในทางปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดการแสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณะด้วย

5) ความเชื่อมั่นสาธารณะ (public trust) การบริการสาธารณะคงรักษาความเป็น สาธารณะได้ต้องรักษาความน่าเชื่อถือความเป็นผู้นำ และการตอบสนองของบริการ สาธารณะต่อ ประชาชน

การเลือกรูปแบบการจัดบริการสาธารณะที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มักนิยม จัดบริการสาธารณะด้วยรูปแบบ “การดำเนินงานด้วยตนเอง” แม้ว่าปัจจุบันมีความพยายามนำรูปแบบการจัดบริการสาธารณะอื่น ๆ ที่ท้องถิ่นสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้เพิ่มเติมเพื่อลดภาระ การจัดบริการสาธารณะด้วยตนเองลง แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมใช้หรือ แม้จะมีการพยายามนำมาใช้ก็ยังมีอุปสรรคในทางกฎหมายและความสามารถของท้องถิ่นเอง ทำให้การจัดบริการสาธารณะไม่สามารถสอดคล้องกับองค์ประกอบดังที่กล่าวมาตอนต้น ซึ่งอาจกระทบต่อความเชื่อมั่นสาธารณะ (public trust) ที่ต้องรักษาไว้โดยมีบริการ สาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน (วุฒิสาร ตันไชย, 2559 : 23)

รูปแบบการจัดบริการสาธารณะ รูปแบบก็คือ เครื่องมือและวิธีการที่จะช่วยให้การจัดบริการสาธารณะดำเนินงานได้อย่างสะดวกและตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง “ความเป็นสาธารณะ” ควรมียุทธศาสตร์ประกอบและขอบเขต คือ ระดับ

ความแตกต่างระหว่างรัฐ-เอกชน องค์กรประกอบของผู้รับบริการ ธรรมชาติของบทบาท ความรับผิดชอบสาธารณะ และความเชื่อมั่นสาธารณะ

พฤติกรรมองค์กร

ความหมายและลักษณะของพฤติกรรมองค์กร

หมายถึง เป็นกริยาอาการหรือปฏิกิริยาที่แสดงออกหรือ เกิดขึ้น เมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า ซึ่งจะมาจากภายในร่างกายหรือภายนอกร่างกายก็ได้ และปฏิกิริยาที่แสดงออกนี้มีได้เป็นพฤติกรรมทางการเท่านั้น แต่รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับจิตใจด้วย (อุทัย หิรัญโต, 2526 : 14) หมายถึง เป็นสาขาวิชาที่ทำงานศึกษาถึงพฤติกรรม และทัศนคติที่สำคัญของคนในองค์กรที่เรา สนใจในระดับบุคคลและกลุ่มภายใต้สภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกองค์กรซึ่งก่อให้เกิด พฤติกรรมต่าง ๆ และทัศนคติที่สำคัญ คือ การสร้างผลผลิตให้แก่องค์กร การขาดงาน การหมุนเวียน งาน ความพอใจของพนักงาน และการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร (สุพานี สฤษฏ์วานิช, 2552 : 85) เป็นการศึกษาถึงผลกระทบของพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้ง ภายในและภายนอกองค์กร อันจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินการขององค์กร เพื่อที่จะนำความรู้ และความเข้าใจไปประยุกต์ให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด (ณัฐพันธ์ เขจรนันท์, 2551 : 58)

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมองค์กรนั้น เป็นการศึกษาพฤติกรรมที่อยู่ใน ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กร ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินการ ซึ่งองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมมีอยู่ 3 ระดับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ตัวบุคคล (Individual Level) จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจ บุคคลที่อยู่ในองค์กรในแง่มุม ต่าง ๆ เช่น ลักษณะ ความรู้ความสามารถ ความฉลาดทางอารมณ์ บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติความ พึงพอใจในการทำงาน เป็นต้น เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดองค์การขึ้น

2) กลุ่ม (Group Level) ในการทำงานเป็นกลุ่มจะต้องมีพฤติกรรม ร่วมกันของกลุ่ม และมักจะแตกต่างกับพฤติกรรมส่วนบุคคล เช่น เมื่ออยู่รวมกันเป็นกลุ่มมักจะมี ความกล้าในการแสดงออกมากขึ้น ดังนั้น จึงศึกษากลุ่มในประเด็นต่าง ๆ เช่น แนวทางการตั้งกลุ่ม การติดต่อสื่อสาร การตัดสินใจกลุ่ม การบริหารความขัดแย้ง และความเป็นผู้นำ เป็นต้น

3) องค์การ (Organization Level) เป็นการศึกษาในระดับกว้าง ครอบคลุมไปถึงนโยบายการบริหารองค์การ วิธีการปฏิบัติงาน การบริหารทรัพยากรมนุษย์ วัฒนธรรมองค์การ โครงสร้างองค์การ การออกแบบงาน เป็นต้น

สรุป พฤติกรรมขององค์การ เป็นการศึกษาพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์การที่มีผลกระทบต่อองค์การ รวมไปถึงถึงผลกระทบของพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์การ

ค่านิยมและทัศนคติ

ความหมายของค่านิยมว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่า แล้วคนยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือรับไว้เป็นความรู้สึกนึกคิดของตนเองและเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นมายาวนาน และทัศนคติเป็นความเชื่อ และความรู้สึกที่ใช้ประเมินหรือตัดสินใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในแง่บวกหรือแง่ลบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เชื่อหรือไม่เชื่อ ดีหรือไม่ดี ชอบ หรือไม่ชอบ (สุพานิ สฤกษ์วานิช, 2552 : 4)

ดังนั้นจะเห็นว่า ค่านิยมมีผลต่อทัศนคติ และส่งผลให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมาตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ถ้าทัศนคติไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องแสดงออกก็จะเกิดความเครียด และความไม่สบายใจเกิดขึ้นได้

ในการศึกษา ทัศนคติของบุคคลในการร่วมกันทำงานกับองค์การ 3 ข้อ คือ ความพึงพอใจในการทำงาน การมีส่วนร่วม ร่วมในงาน และความผูกพันต่อองค์การ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ณัฐพันธ์ เขจรนันท์, 2551 : 60)

1) ความพึงพอใจในการทำงาน ขึ้นอยู่กับทัศนคติของบุคคล โดย มักจะประเมินผลการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับปัจจัยแวดล้อม หากมีทัศนคติที่ดีก็จะมี ความพอใจในงานส่งผลให้ รู้สึกยินดี มีความสุขและเต็มใจทำงาน หากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่องานก็เกิด ความไม่พอใจในงาน ซึ่ง Dan Farrell, 2019 ได้กล่าวถึงการแสดงออกเมื่อเกิดความไม่พอใจในการทำงานในองค์การเป็น 4 รูปแบบ คือ

(1) Exit คือ ลาออก หรือขอย้ายตำแหน่งภายในองค์การ กรณีนี้จะเกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์ภายในองค์การไม่สามารถปรับทิศทางให้ดีขึ้นได้

(2) Voice คือ การแสดงออกถึงความไม่พอใจ มีเป้าหมายเพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในองค์การและขจัดปัญหา หรือสิ่งที่ไม่พอใจออกไป ซึ่งอาจทำได้หลายวิธีตั้งแต่

การร้องขอความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาไปจนถึงการประท้วง

(3) Loyalty คือ การเลือกที่จะทนอยู่ในองค์การ โดยแสดงออกถึง ความไม่พอใจนั้นเข้า หรือไม่แสดงออกเลย บุคลากรที่เลือกข้อนี้มักจะเลือกที่จะทนอยู่ในองค์การโดยมี ความหวังว่าสถานการณ์ ต่าง ๆ จะดีขึ้นได้เอง

(4) Neglect คือ การเพิกเฉย ไม่สนใจใด ๆ มักจะเกิดขึ้นกับบุคลากรที่รู้สึกมีส่วนร่วมในองค์การต่ำโดยแสดงออกได้หลายวิธี เช่น การเข้าทำงานสายเป็นประจำ หรือ การขาด ลาป่วย ๆ

2) การมีส่วนร่วมในงาน เป็นทัศนคติของบุคคลที่คิดว่าเขามีส่วนร่วม ในการสร้างความสำเร็จ ในผลงานที่จะส่งผลต่อความภาคภูมิใจในผลงาน และให้ความสำคัญและเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการทำงาน (สุพานี สฤษฏ์วานิช, 2552 : 2) ได้กล่าวถึงการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม โดย โดยบุคลากรในองค์การจะมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ คือ ร่วมกำหนดเป้าหมาย ร่วมแก้ปัญหา และให้ร่วมตัดสินใจ โดยมีวิธีการ ดังนี้ ให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจโดยตรงซึ่งเป็นการให้อำนาจบุคลากรตัดสินใจ มีส่วนร่วมโดยผ่านผู้แทน และมีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการ คณะทำงาน หรือทีมงาน

3) ความผูกพันต่อองค์การ หากมีความรักความผูกพันต่อองค์การ จะร่วมแรงร่วมใจในการทำงานเพื่อให้องค์การเจริญก้าวหน้า

สรุป พฤติกรรมองค์การ คือ การบริหารเป็นกระบวนการทำงานให้สำเร็จ โดยใช้บุคคลอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับเครื่องจักรเครื่องกล ต่อมาได้มีความพยายามที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้คนทำงานได้มากขึ้น เร็วขึ้น ผ่านพฤติกรรมของบุคคลในองค์การจึงมีความสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิผลขององค์การ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้องค์การมีความสำคัญทัศนคติของบุคคลในการร่วมกันทำงานกับองค์การ 3 ข้อ คือ ความพึงพอใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมในงาน และความผูกพันต่อองค์การ

อภิปรายผล

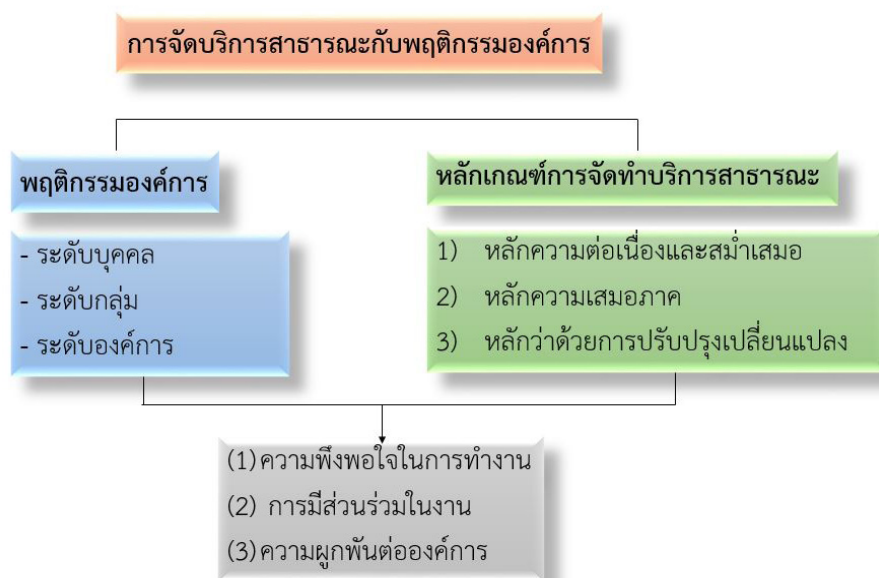
การจัดบริการสาธารณะกับพฤติกรรมองค์การ คือการกระทำในกิจกรรมใดๆ ด้วยร่างกายเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกด้านการแต่งกาย สีหน้า แววตา กิริยา ท่าทาง และการพูดจา เพื่อให้บุคคลใด บุคคลหนึ่งตอบสนองตามความต้องการของตนเองและตนเองรู้สึกพอใจ โดยมีองค์ประกอบของระบบบริการ ผู้รับบริการ ผู้ปฏิบัติงานบริการ องค์การบริการ ผลิตภัณฑ์บริการ และสภาพแวดล้อมของการ

บริการ สิ่งให้ผู้ให้บริการประโยชน์ที่ได้รับจากการบริการ คือ เพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าต่อบริการ รักษาลูกค้าไว้เพิ่มภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร เพิ่มความรู้และทักษะในการให้บริการด้านใหม่ๆ เพิ่มความมั่นใจในตนเองเมื่อต้องดำเนินการเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ จากผู้รับบริการ และยังรวมไปถึงการเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา เพื่อตอบสนองของส่วนรวม โดยเป็นกิจการที่อยู่ในความอำนวยการ หรืออยู่ในความควบคุมของฝ่ายปกครองที่จัดทำขึ้น การจัดทำบริการต้องเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีหลักความเสมอภาค และหลักว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรัฐต้องจัดทำบริการสาธารณะให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน และเพื่อให้มีความเหมาะสมกับ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยใช้รูปแบบ ของเครื่องมือและวิธีการที่จะช่วยให้การจัดบริการสาธารณะดำเนินงานได้อย่างสะดวกและตอบโจทยความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง “ความเป็นสาธารณะ” ควร มีองค์ประกอบและขอบเขต คือ ระดับความแตกต่างระหว่างรัฐ-เอกชน องค์ประกอบของ ผู้รับบริการ ธรรมชาติของบทบาท ความรับผิดชอบสาธารณะ และความเชื่อมั่นสาธารณะ การบริหารนั้นเป็นกระบวนการทำงานให้สำเร็จ โดยใช้บุคคลอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับเครื่องจักรเครื่องกล ต่อมาได้มีความพยายามที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้คนทำงานได้มากขึ้น เร็วขึ้น ผ่านพฤติกรรมของบุคคลในองค์การจึงมีความสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิผลขององค์การ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้องค์การมีความสำคัญทัศนคติของบุคคลในการร่วมกันทำงานกับองค์การ 3 ข้อ คือ ความพึงพอใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมในงาน และความผูกพันต่อองค์การ ผ่านพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์การที่มีผลกระทบต่องค์การ รวมไปถึงถึงผลกระทบของพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ทั้ง ภายในและภายนอกองค์การ โดยทั้งหมดมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน และรัฐไม่สามารถจัดทำบริการสาธารณะเพื่อ ประโยชน์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้

องค์ความรู้ที่ได้รับ

การจัดบริการสาธารณะกับพฤติกรรมองค์การ ตามทัศนคติของบุคคลในการร่วมกันทำงานกับองค์การ 3 ข้อ คือ ความพึงพอใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมในงาน และความผูกพันต่อองค์การ องค์ประกอบและขอบเขต “ความเป็นสาธารณะ” มี 5 องค์

ประกอบ คือ ระดับความแตกต่างระหว่างรัฐ-เอกชน องค์ประกอบของผู้รับบริการ ธรรมชาติของบทบาท ความรับผิดชอบสาธารณะ และความเชื่อมั่นสาธารณะ องค์ประกอบของระบบบริการ ผู้รับบริการ ผู้ปฏิบัติงานบริการ องค์การบริการ ผลิตภัณฑ์บริการ และสภาพแวดล้อมของการบริการ ผ่านพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์การที่มีผลกระทบต่อองค์การ รวมไปถึงถึงผลกระทบของพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์การ

ภาพประกอบองค์ความรู้ : การจัดบริการสาธารณะกับพฤติกรรมองค์การ

สรุป

พฤติกรรมขององค์การ เป็นพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์การที่มีผลกระทบต่อองค์การ รวมไปถึงถึงผลกระทบของพฤติกรรมระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้ง ภายในและภายนอกองค์การ คือ การบริหารเป็นกระบวนการทำงานให้สำเร็จ โดยใช้บุคคลอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับเครื่องจักรเครื่องกล ต่อมาได้มีความพยายามที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้คนทำงานได้มากขึ้น เร็วขึ้น ผ่านพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ จึงมีความสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิผลขององค์การ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่

พึงประสงค์ ให้องค์การมีความสำคัญที่ตนคติของบุคคลในการร่วมกันทำงานกับองค์การ 3 ข้อ คือ ความพึงพอใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมในงาน และความผูกพันต่อองค์การ เป็นเครื่องมือและวิธีการที่จะช่วยให้การจัดบริการสาธารณะดำเนินงานได้อย่างสะดวกและตอบโจทยความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง “ความเป็นสาธารณะ” ภาครัฐเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกด้านการแต่งกาย สีหน้า แววตา กิริยา ท่าทาง และการพูดจา เพื่อให้บุคคลใด บุคคลหนึ่งตอบสนองตามความต้องการของตนเองและตนเองรู้สึกพอใจ ควรจัดทำบริการให้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอและมีความต่อเนื่อง มีหลักความเสมอภาค และหลักกว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรัฐต้องจัดทำบริการสาธารณะให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน และเพื่อให้มีความเหมาะสมกับ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน และรัฐไม่สามารถจัดทำบริการสาธารณะเพื่อ ประโยชน์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กลุ่มงานกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น 2 กองกฎหมาย และระเบียบท้องถิ่น. (2562). **ข้อมูลจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครอง ท้องถิ่น.
- จิตนันท์ ตามสมัคร. (2565). **เทคนิคการให้บริการ (Service Mind)** สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2566, จาก http://ctublog.christian.ac.th/blog_stu/
- พรจันทร์ มิตรมุสิก. (2559). **การให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย**. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการเมืองและการปกครอง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2543). **หลักกฎหมายปกครองเกี่ยวกับบริการสาธารณะ**. กรุงเทพมหานคร : วิญช.
- ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์. (2551). **พฤติกรรมองค์การ Organizational Behaviors**. กรุงเทพมหานคร: วี.พริ้น.
- วรเดช จันทรศร. (2544). **การพัฒนาต้นแบบการบริการสาธารณะที่เป็นเลิศ : กรณีศึกษาจากต่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : สหยาบล้อคและการพิมพ์.

- วุฒิสาร ตันไชย.(2559). **รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.
- สันต์ชัย รัตนขวัญ. (มปท.). **มาตรฐานกลางในการจัดทำบริการสาธารณะ**. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2566, จาก www.kpi.ac.th
- สุพานี สฤกษ์วานิช. (2552). **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิด และทฤษฎี**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2542). **พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). **สารานุกรมศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์ (การบริหารธุรกิจ)**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- อานวย บุญรัตน์ไมตรี. (2559). **แนวคิดการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, วารสารการเมืองการปกครอง**. 6 (1), 28.
- Dan Farrel, (1983). Exit, Voice, Loyalty, and Neglect as Responses to Job Dissatisfaction: A Multidimensional Scaling Study. **Academy of Management Journal**. 26 (3), 596 - 607.
- De Soto, J. (1989). **Droit administrative: Theorie generale du service public**. Paris: Edition Montchrétien.p.
- Folger, R. G. & Cropanzano, R. (1998). **Organization justice and human resource management**. United States: SAGE Publications, Inc.
- Shamsul Haque. (2001). The Diminishing Publicness of Public Service under the Current Mode of Governance. **Public Administration Review**. 61 (1), 65 - 82.

แนวทางการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

Health Care Guidelines Using Thai Traditional Medicine Wisdom According to Buddhist Ethics

ศรียันท์ พุใจ

Srijan Fujai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

ทิวา มหาพรหม

Tiwa Mahaprom

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่

Boromarajonani College of Nursing Chiang Mai

Corresponding Author, E-mail: srijan@bcnc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวทางการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เนื่องจากการดูแลสุขภาพมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพแบบไทยมีหลากหลายรูปแบบ สามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับคนทุกเพศทุกวัย ในทุกขณะจิต อาทิ ระหว่างการนั่ง การยืน การเดิน การนอน หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของการเยียวยา การรักษา การฟื้นฟู รวมถึงการดูแลตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดูแลและรักษาสุขภาพของคนทุกเพศทุกวัย ซึ่งการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดเกี่ยวกับการทำสมาธิและการใช้ภูมิปัญญาแบบแพทย์แผนไทยที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ได้แก่ 1) การนวดด้วยตนเอง 2) การประคบด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน และ 3) ค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพ

การดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นการใช้ภูมิปัญญาที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน สามารถเรียนรู้และปฏิบัติได้ง่าย และสามารถสร้างเป็นนวัตกรรมหรือเป็นทางเลือกในการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยต่าง ๆ ได้ง่ายและลงตัว

คำสำคัญ : แนวทางการดูแลสุขภาพ, ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย, หลักพุทธจริยศาสตร์

Abstract

This article aims to explain Health Care Guidelines Using Thai Traditional Medicine Wisdom According to Buddhist Ethics. Healthcare is essential to human life. The variety of Thai traditional healthcare wisdom can be suitable to all genders and ages at every mental moment, such as while sitting, standing, walking, sleeping, or doing various activities, and is another option for healing, treatment, rehabilitation, and self-care. To benefit the care and maintenance of the health of people of all genders and ages. Health care using the wisdom of traditional Thai medicine according to Buddhist ethics is a combination of the concept of meditation and the use of traditional Thai medicine wisdom that is commonly used today, including 1) self-massage, 2) compressing with local herbs, and 3) values and beliefs about health.

Health Care Guidelines Using Thai Traditional Medicine Wisdom According to Buddhist Ethics is the use of wisdom that is not complicated can be learned and practiced easily and can be created as an innovation or an option to easily and perfectly adapt to different eras.

Keywords : Health Care Guidelines, Thai Traditional Medicine Wisdom, Buddhist Ethics

บทนำ

สุขภาพกายและใจที่ดีเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของทุกคน โดยสุขภาพกายที่มีความแข็งแรงสมบูรณ์ จะทำให้คนไทยสามารถทำงานได้อย่างปกติ มีประสิทธิภาพ ต้านทานโรคภัยไข้เจ็บได้ สุขภาพจิตที่ดีจะทำให้คนไทยมีความสุข สดชื่น แจ่มใส ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้ดี สามารถควบคุมอารมณ์ให้มั่นคงเป็นปกติห่างไกลจากโรคทางสภาพจิตใจได้ การมีสุขภาพหรือสุขภาวะที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจย่อมมีความสัมพันธ์กันอันจะนำมาซึ่งความสุขในชีวิตที่ทุกคนปรารถนา ความหมายของสุขภาวะ (health) คือ สภาวะแห่งความสุข ความสบาย ความสำราญ ความฉ่ำชื่นกายใจ เป็นความสุขขององค์รวมทั้งทางร่างกายและทางจิตใจรวมถึงสติปัญญา การ

อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นสภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ไม่ใช่เพียงแต่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือความพิการเท่านั้น (Pender et al, 1999 : 19)

วิกฤตการณ์ของโรคระบาดในฤดูกาลและโรคอุบัติใหม่ เช่น โรคโควิด 19 ที่ผ่านมามีผลกระทบต่อกระหนาบต่อการดำรงชีวิตของคนไทยมากมายหลายด้าน และยังส่งผลเป็นห่วงโซ่ในการดำรงชีพดำเนินชีวิตของคนไทยในยุคสมัยนี้อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปด้านสภาพจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์ ความเชื่อ การติดต่อสื่อสาร การท่องเที่ยว เศรษฐกิจ การรักษาและพยาบาล เป็นต้น

ศุทธา เอื้ออภิสัทธวงศ์ กล่าวว่า สุขภาพจิตสัมพันธ์กับพฤติกรรมในทุกช่วงของชีวิต ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเช่นความเจ็บป่วยทางจิต การใช้แอลกอฮอล์และสารเสพติด การเกิดอาชญากรรม เป็นพฤติกรรมที่มีความซับซ้อนที่ส่งผลก่อให้เกิดเป็นปัญหาสุขภาพจิตและสังคมในชุมชนที่แตกสลาย (broken community) เกิดปัญหาความรุนแรง ภาวะซึมเศร้า เพราะสุขภาพกายและสุขภาพจิตสัมพันธ์กันอย่างมากผ่านกลไกหลายประการ และภาวะสุขภาพจิตยังเป็นข้อพิจารณาสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงภาวะสุขภาพของชุมชนรวมถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม (ศุทธา เอื้ออภิสัทธวงศ์ และคณะ, 2560 : 17 - 18)

นอกจากนี้ พระครูสิริปัญญาโนค ได้กล่าวถึงหลักการเสริมสร้างความสุขตามแนวพุทธจริยศาสตร์การประยุกต์ ซึ่งพุทธศาสนิกชนไทยควรนำไปปฏิบัติเพื่อดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วย การเสริมสร้างสุขภาพทางกาย การเสริมสร้างสุขภาพทางจิต การเสริมสร้างสุขภาพทางสังคม และการเสริมสร้างสุขภาพทางปัญญา เพื่อเสริมสร้างปัญญาความรู้ในมิติที่หลากหลาย สามารถจัดการกับปัญหาด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม (พระครูสิริปัญญาโนค (ปัญญา ภูมาลา), 2560 : 20 - 21) และการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาวิถีทางแพทย์พื้นบ้าน ของกองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย ที่กล่าวว่า การแพทย์พื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาด้านสุขภาพของท้องถิ่น การดูแลสุขภาพของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์ โดยใช้ความรู้ที่สืบทอดกันทางความคิด ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และทรัพยากรของท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งแต่อดีตมาถึงในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นบทบาทของการแพทย์พื้นบ้านในการดูแลสุขภาพชุมชน และการบูรณาการดูแลสุขภาพในระบบสุขภาพระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ (กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย, 2562 : ค)

การมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตและการ

ดำรงชีพของคนไทยทุกคนในศตวรรษที่ 21 นี้ ดังนั้น เพื่อการส่งเสริมให้คนไทยมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจที่ดี จึงควรมีแนวทางการดูแลสุขภาพ ด้วยการใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์โดยโดโรธี อี โอเรม (Orem, 1985 : 135) กล่าวว่า การดูแลและพัฒนาตนเองตามลำดับขั้น เป็นแนวทางเพื่อลดความเสี่ยงหรือความเจ็บป่วยของร่างกายและจิตใจของคนในสังคม ซึ่งจึงจำเป็นต้องใช้ความรู้ความชำนาญ การสร้างแรงจูงใจ และกระบวนการหรือกิจกรรม อันเป็นหลักการพัฒนาตนเองให้มีสุขภาพร่างกายและจิตใจให้สมบูรณ์แบบ ผู้จัดทำจึงได้เรียบเรียงบทความวิชาการนี้ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวทางการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์

เนื้อเรื่อง

ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับคนเรามีสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งมาจากการที่ร่างกายและจิตใจเสียสมดุล โดยมีปัจจัยจากสภาพแวดล้อม มลพิษ สารเคมี ฝุ่นละอองและเชื้อโรครวมถึงการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีความเร่งรีบ แข่งขัน ทำให้เกิดผลต่อจิตใจต่อสัมผัสและคณะ (Adams et al., 1997 : 216) ให้แนวคิดเรื่องสุขภาพไว้ว่า สุขภาวะด้านปัญญาและการรู้คิด (intellectual wellness) คือ มีกระบวนการทางปัญญาที่เหมาะสม เป็นเหตุเป็นผลสามารถคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ มีความคิดริเริ่มกระตือรือร้น และเปิดใจกว้างต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในทุก ๆ เรื่อง และปัจจัยอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตสอดคล้องกันกับหลักสุขภาพอนามัย หลักโภชนาการ การศึกษา ทรัพยากร ที่อยู่อาศัย การตั้งถิ่นฐาน อาชีพ ค่านิยม ศาสนา จริยธรรม กฎหมาย และจิตวิทยา เป็นต้น

การตระหนักรู้ในตนเองในเรื่องสุขภาพกายและสุขภาพใจ (mental wellbeing, self-awareness) สุขภาพกาย หมายถึง การรู้ตัวนี้มัลกาย ระดับคลอสเตอร์อล ความดันโลหิต และผลการตรวจสุขภาพ สุขภาพใจ คือการสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น มีความพึงพอใจในชีวิต มีความมั่นคงภายในสามารถประเมินสถานการณ์ กำหนดวิธีการดำเนินชีวิต และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการปรับตัวเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข มีระบบระเบียบในการจัดการกับความคิด มีความใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ การตระหนักรู้ตนเอง คือการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านสุขภาพที่มีต่อสุขภาพของตนเอง อาจหมายรวมถึงการประเมินสุขภาพด้วยตนเอง วางแผนการดูแลและปรับวิถีชีวิตของตนเองอย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน เช่น น้ำหนักเกิน การออกกำลังกายไม่เพียงพอ หรือการเล็งเห็นปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพด้านอื่น ๆ (คณะ

ทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562 : 3 - 4)

ตารางค่าปกติและปัจจัยเสี่ยงของสภาวะสุขภาพ

(กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, มปป : 49)

สภาวะสุขภาพ	สภาวะปกติ	การแปลผล
1. รอบเอว	เพศหญิง ไม่เกิน 80 เซนติเมตร เพศชาย ไม่เกิน 90 เซนติเมตร	เกินค่าปกติ หมายถึง เริ่มอ้วน-อ้วนมาก
2. ดัชนีมวลกาย (BMI) คัดจาก น้ำหนัก ตัว(กิโลกรัม)/ส่วนสูง ม ²	น้อยกว่า 18.5 18.5-22.9 23-24.9 25-29.9 ตั้งแต่ 30 ขึ้นไป	น้ำหนักน้อยกว่าปกติ ปกติ น้ำหนักเกิน อ้วน อ้วนมาก
3. ความดันโลหิต	น้อยกว่า 130/80 มม.ปรอท	เกินค่าปกติ หมายถึง เริ่มเสี่ยงต่อโรค ความดันโลหิตสูง
4. น้ำหนักตัว	ดัชนีมวลกาย (BMI) 18.5-22.9กก./ม ²	เกินค่าปกติ หมายถึง เริ่มอ้วน-อ้วนมาก
5. การสูบบุหรี่/ดื่มสุรา	- ไม่สูบและหลีกเลี่ยงการรับควันบุหรี่ - ไม่ดื่มและหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธการดื่ม	

นวัตกรรมการดูแลสุขภาพตนเองด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ การดูแลสุขภาพกาย คือ ด้านสมองและด้านร่างกาย และการดูแลสุขภาพจิต คือ ด้านอารมณ์และด้านความคิด นวัตกรรมนี้มีคุณภาพตามกรอบแนวคิดในการสร้างนวัตกรรม ซึ่งวิพากษ์โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถด้านพระพุทธศาสนา จิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข นวัตกรรมฯ ด้วยการใช้ 3 องค์ประกอบ

ได้แก่ 1) เป้าหมายของการใช้นวัตกรรม 2) โครงสร้างของนวัตกรรม และ 3) กิจกรรมตามโครงสร้างของนวัตกรรม ซึ่งเป้าหมายของการใช้นวัตกรรม คือ การทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจ สามารถตัดสินใจเลือกวิธีการดูแลสุขภาพตนเองได้ตามความสนใจ เพื่อนำไปสู่การดูแลสุขภาพตนเองได้อย่างยั่งยืน (ประทีป จินิจ และคณะ, 2562 : 21)

ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย

ภูมิปัญญา เกิดขึ้นในระดับบุคคล เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน และหมอพื้นบ้าน ภูมิปัญญาจึงเป็นองค์ความรู้ในแต่ละวัฒนธรรมได้สั่งสมและสืบทอดเป็นแบบแผน ซึ่งเป็นผลมาจากแนวความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจต่อสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ต่าง ๆ และคนไทยได้มีความเชี่ยวชาญทางภูมิปัญญาในการนำสมุนไพรมาใช้ในการดำรงชีวิตมาอย่างช้านาน แสดงให้เห็นว่าหมอยามีความสำคัญ เป็นมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่ทรงคุณค่าและมีคุณูปการอย่างยิ่งต่อวงการแพทย์แผนไทยการแพทย์พื้นบ้าน แม้ว่าแพทย์แผนปัจจุบันจะได้รับการยอมรับ และใช้เป็นแนวทางในการดูแลรักษาสุขภาพ แต่การแพทย์พื้นบ้านของไทยก็ยังคงมีบทบาทในเรื่องการดูแลรักษาสุขภาพที่แทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเชื่อ (วิโรจน์ มุมานะจิตต์ และบุญเชิด หนูอิม, 2559: 149 - 150)

ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและการแพทย์แผนไทย ถูกกล่าวถึงว่า สมุนไพร หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากพืช สัตว์ จุลชีพ หรือแร่ ที่ใช้ ผสม ประจุ หรือแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร คือยาจากสมุนไพร เพื่อการบำบัด รักษา บรรเทาความเจ็บป่วย การป้องกันโรค และการแพทย์แผนไทย หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจ วินิจฉัย บำบัด รักษา ป้องกันโรค หรือการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์ โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา (ราชกิจจานุเบกษา, 2562 : 112 - 113) กรรมวิธีของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยด้านการแพทย์พื้นบ้าน จะมีลักษณะและมีความหลากหลายต่างกันตามที่ได้รับสืบทอดมา และมีการบูรณาการกรรมวิธีด้านการแพทย์พื้นบ้านในการรักษา วินิจฉัยอาการที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน โดยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยด้านการแพทย์พื้นบ้านการดูแลสุขภาพของหมอพื้นบ้านจะมีการใช้กรรมวิธีมากกว่า 1 กรรมวิธี เช่น การใช้น้ำมันสมุนไพร ยาสมุนไพร มนต์คาถา การนวดจัดกระดูก เป็นต้น กรรมวิธีของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยพื้นบ้านแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย (1) การนวด เช่น การนวดด้วยการใช้มือ แขน ศอก เข่า เพื่อส่งเสริมสุขภาพ บำบัดโรค ฟื้นฟูสมรรถภาพของร่างกาย (2) สมุนไพร เช่น พอก โปะ โปะ

เพาะ เป็นวิธีการวางสมุนไพรที่ได้จากการตำหรือบดตามบริเวณที่ต้องการรักษา (3) ด้านพิธีกรรม เช่น เป่าคาถา เป็นพิธีกรรมในการดูแลรักษาสุขภาพ (4) ด้านการรักษากระดูก เช่น จัดกระดูก เพื่อการรักษาผู้ป่วยที่กระดูกหัก ไม่เข้ารูป งอ คด เคลื่อนให้เข้าที่ (5) ด้านการวินิจฉัย เช่น จับชีพจรบนเส้นเลือดแดงบางเส้นที่ข้อมือ ข้อพับ ลำคอ ข้อเท้า เพื่อประเมินกำลังของเลือดลม วินิจฉัยโรคหรืออาการเจ็บป่วย และ (6) ด้านอื่น ๆ เช่น จอบเลือด เป็นวิธีการรักษา โดยการใช้เขาสัตว์ เช่น เขาแพะ เขาควาย วางครอบบริเวณที่ถูกสัตว์พิษกัด กัด เพื่อลดอาการปวด ถอนพิษ (กองคัมภีร์และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และแพทย์พื้นบ้านไทย, 2562 : 20 - 34)

หลักพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ในพุทธศาสนา เป็นหลักการแห่งการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์เพื่อให้เกิดความสุขความสงบในสังคม หลักการดังกล่าวเรียกว่าคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งจริยศาสตร์คือหลักการแห่งความประพฤติหรือวิถีปฏิบัติ ประกอบด้วย (1) พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ได้แก่ เบญจศีลหรือศีล 5 (2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ได้แก่ การประพฤติดีทางกายหรือกายสุจริต 3 ความประพฤติดีทางวาจาหรือวจีสุจริต 4 การทำดีทางใจหรือมโนสุจริต 3 และ (3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง ได้แก่ มรรค 8 เป็นต้น (พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จันทาโก (ประมวน พานิช) และคณะ, 2562 : 9 - 10)

ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้อธิบายถึง สัมมาสมาธิ ไว้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัส และโทมนัสดับไปก่อน บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่าสัมมาสมาธิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 35 ข้อ 206 : 174 - 175) สัมมาสมาธิ คือความมั่นคง ความอ่อนโยนความยึดหยุ่นของจิตที่พร้อมจะทำหน้าที่รับรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ อย่างไม่หวั่นไหว มีแต่ความสงบใจอยู่ในอารมณ์เดียว (พระยงค์ยุทธ เทวธมโม (จันทะอ่อน), 2563 : 61 - 62)

ธีรพิชชา โกสุม ได้เสนอแนวคิดสมาธิบำบัด SKT เพื่อการเยียวยา (SKT Med-

itation healing exercise) ว่าเป็นการทำสมาธิรูปแบบใหม่ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง ศาสนศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาร่างกายให้สามารถเยียวยาตัวเองได้ โดยมีหลักการสำคัญ คือ ปรับการทำงานของร่างกายทั้งระบบให้อยู่ในภาวะปกติ สมาธิบำบัด SKT เป็นการถ่ายทอดปรัชญาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ร่วมกับวิทยาศาสตร์จิตประสาท กายชั้นสูง เป็นเทคนิคการเยียวยาแบบจิตประสาทภูมิคุ้มกันวิทยา (psychoneuroimmunology) ประกอบด้วย 8 เทคนิค ได้แก่ (1) SKT 1 นิ่งผ่อนคลาย ประสานกายประสานจิต (2) SKT 2 ยืนผ่อนคลาย ประสานกายประสานจิต (3) SKT 3 นิ่งยืด-เหยียดผ่อนคลาย ประสานกายประสานจิต (4) SKT 4 ก้าวอย่างของไทย เยียวยากายประสานจิต (5) SKT 5 ยืดเหยียดอย่างไทย เยียวยากายประสานจิต (6) SKT 6 เทคนิคการฝึกสมาธิการเยียวยา ไทยจินตภาพ (7) SKT 7 เทคนิคสมาธิเคลื่อนไหวไทยซึ้ง และ (8) SKT 8 เทคนิคสมาธิผู้ป่วยหนัก ไม่รู้ตัว ไม่เกรน ออทิสติก (ธีรพิชชา โกสม, 2563 : 24 - 30)

อภิปรายผล

การดูแลสุขภาพคือสิ่งจำเป็นที่คนไทยทุกคนควรตระหนักและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต ซึ่งการดูแลสุขภาพที่ดีควรเกิดขึ้นทุกขณะเวลาไม่ว่าจะทำกิจกรรมใดอยู่ ด้วยเหตุผลของความสุขที่เกิดขึ้นจากการประสานของร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นหลักการของการดูแลสุขภาพระหว่างแนวคิดสมาธิกับวิธีการรักษาเยียวยาของภูมิปัญญาแบบไทยจึงเกิดเป็นประโยชน์ต่อการรักษาสุขภาพของคนทุกเพศทุกวัย มีแนวทางดังนี้

1. หลักพุทธจริยศาสตร์การดูแลสุขภาพ

การดูแลสุขภาพด้วยหลักพุทธจริยศาสตร์สมาธิธรรมมีผลดีต่อบุคคลทุกเพศวัย และผู้ป่วยในรูปแบบต่าง ๆ ก็สามารถที่จะประยุกต์นำไปใช้เพื่อการดูแลตนเองได้ อย่างเช่น การตระหนักถึงท่าทางอิริยาบถในการนั่ง ยืน เดิน นอน หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ด้วยท่วงท่าที่สร้างความเคลื่อนไหว (Movement) ภายในร่างกายอย่างสมดุลร่วมกับการกำหนดหลักการทำงาน การกำหนดลมหายใจเข้า-ออก การกำหนดกิริยาท่าทางและการควบคุมสติในระหว่างการทำกิจกรรมหรือการทำงานให้เกิดประสิทธิผล ซึ่งการมีสมาธิในชีวิตประจำวันก็คือหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของการดูแลสุขภาพควบคู่กับการทำงานหรือการดำเนินชีวิ

2. วิธีการดูแลสุขภาพแบบภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย

ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพแบบไทยมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบก็ขึ้นอยู่กับความสะดวกหรือช่วงเวลาที่จำเป็นต้องใช้ แพทย์แผนไทยเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของการเยียวยารักษา การฟื้นฟู รวมถึงการดูแลตนเอง ความหลากหลายของการรักษาของแพทย์แผนไทยร่วมกับสมุนไพรพื้นบ้านยังเป็นวิธีที่นิยมกันเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน เพราะผลกระทบจากยาปฏิชีวนะและการรักษาแบบใช้สารเคมีของแพทย์แผนปัจจุบันเป็นเหตุผลอย่างหนึ่ง และเหตุผลอีกประการก็คือการรักษาด้วยแพทย์แผนไทยเป็นการใช้ภูมิปัญญาที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนในการรักษารวมถึงการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ ทั้งการดูแลสุขภาพแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านยังทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีและสร้างนวัตกรรมการประยุกต์วิธีการรักษาดูแลสุขภาพผู้ป่วยตามยุคสมัยได้อย่างลงตัว

3. แนวทางการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์

การผสมผสานระหว่างวิธีการดูแลสุขภาพของแพทย์แผนไทยคือการประยุกต์หลักการปฏิบัติในการดูแล ได้แก่ 1. การใช้วิธีการนวด 2. การใช้วิธีการประคบ 3. การใช้ความเชื่อ โดยหลักการที่กล่าวมาควรเกิดขึ้นร่วมกับหลักพุทธจริยศาสตร์ด้านการปฏิบัติ หรือการประพฤติตนในกิจวัตรประจำวันของแต่ละวันด้านการรักษา คือ ดังนี้

ก. แนวทางการนวดด้วยตนเอง เป็นการใช่วิธีการทางภูมิปัญญาของการนวดด้วยตัวเองเพื่อการผ่อนคลายกล้ามเนื้อในส่วนต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการทำงาน เช่น การนั่งนานและการเดินมาก ซึ่งการนวดจะช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ให้เกิดความสมดุลและหายปวดเมื่อยได้

ข. แนวทางการประคบด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน เป็นการใช้พืชสมุนไพรที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อการดูแลตนเอง เช่น การนำขมิ้นคลุกกับครกและนำผ้าขาวบางห่อไว้ นำไปใช้ประคบร่างกายที่ถูกยุงกัดซึ่งสามารถใช้ได้ดีกับการดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ป่วย

ค. แนวทางการใช้ความเชื่อ เป็นการใช้หลักการของความเชื่อในแต่ละพื้นที่เพื่อการดูแลสุขภาพของตนเองเบื้องต้น เช่น กรณีการดูแลรักษาด้านร่างกายในการลดหรือเลิกการดื่มสุราของมีนเมา การผิดศีลธรรม หรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีและเป็นความชั่วร้ายที่จะได้รับผลกระทบโดยการตกนรกหมกไหม้เมื่อตายไปแล้ว

หลักการดูแลสุขภาพ มีความสำคัญต่อกระบวนการเข้าใจและเรียนรู้ด้านการ

ดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจของคนไทย ซึ่งในยุคสมัยนี้เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดต่อร้ายแรง โรคอุบัติใหม่ หรือโรคประจำฤดูกาลที่เชื้อโรคเชื้อไวรัสได้พัฒนาตัวมันเองเพื่อการขยายพันธุ์ยิ่งทำให้มนุษย์บนโลกเกิดอันตรายง่ายยิ่งขึ้น การดูแลตนเองด้วยวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ห่างไกลและปลอดภัยจากโรคต่าง ๆ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเทอร์รี่ ออดัมส์ และคณะ (Adams, T. and Other) ได้เสนอแนวคิดในบทความทางวิชาการเรื่อง The conceptualization and measurement of perceived wellness: Integrating balance across and within dimensions ปี ค.ศ. 1997 ไว้ว่า สุขภาวะด้านปัญญาและการรู้คิด (Intellectual wellness) คือกระบวนการทางปัญญาที่เป็นเหตุเป็นผลสามารถคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้โดยการมีความคิดริเริ่ม สร้างความกระตือรือร้น และการเปิดใจต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในทุก ๆ เรื่องของการดำเนินชีวิต Adams, T., Bezner, J., & Steinhardt, M., 1997 : 216)

ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย เป็นหลักการดูแลตนเองด้วยการใช้วิธีการและยารักษาที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น โดยกองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย ได้ให้ความรู้ถึงวิธีการที่คนไทยสามารถดูแลตนเองได้อย่างง่ายในหนังสือ คู่มือ ประกอบการรับรองหมอพื้นบ้าน ว่า กรรณวิธีของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยด้านการแพทย์พื้นบ้านมีการบูรณาการกรรมวิธี การดูแล เช่น การนวด สมุนไพร พิธีกรรม การรักษากระดูก การวินิจฉัย และด้านอื่น ๆ เพื่อลดอาการปวด ถอนพิษ หรือการรักษาโดยคนไทยทุกคนสามารถเรียนรู้วิธีการดูแลร่างกายและจิตใจของตนเองได้จากแหล่งการศึกษาเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดูแลสุขภาพของวิโรจน์ มุมานะจิตต์ และบุญเชิด หนูอ้อม เรื่องการฟื้นฟูและสืบทอดภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้านไทยชลบุรี ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยสามารถใช้เป็นแนวทางในการดูแลสุขภาพ แต่การแพทย์พื้นบ้านของไทยก็ยังคงมีบทบาทในเรื่องการดูแลสุขภาพ ที่แทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเชื่อ (วิโรจน์ มุมานะจิตต์ และบุญเชิด หนูอ้อม, 2559 : 149 - 150)

การฝึกฝนสมาธิอย่างสม่ำเสมอ เป็นสิ่งสำคัญต่อการดูแลตนเองของคนไทยทุกเพศทุกวัย เพราะการปฏิบัติสมาธิสามารถใช้ได้ทุกสถานที่ โดยธีรพิชชา โกสุม ได้เสนอแนวคิดสมาธิบำบัด SKT ในวิทยานิพนธ์ เรื่องผลของโปรแกรมการใช้สมาธิบำบัด SKT ร่วมกับการปรับเปลี่ยนการบริโภคอาหารเค็มต่อระดับความดันโลหิต ไชเตียมและความเครียด ในผู้ป่วยความดันโลหิตสูงตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ไว้ว่า STK เป็นศาสตร์

แห่งการสร้างเสริมปัญญา ความอดทน ความคิดสร้างสรรค์ ความอิสระ การเยียวยา ที่ประกอบไปด้วยหลักปฏิบัติการนั่งผ่อนคลาย ประสานกายประสานจิต ยืนผ่อนคลาย ประสานกายประสานจิต นั่งยืด-เหยียดผ่อนคลาย ประสานกายประสานจิต ก้าวอย่างง่าย ไทย เียวยากายประสานจิต ยืดเหยียดอย่างไทย เียวยากายประสานจิต ฝึกสมาธิการเยียวยาไทยจินตภาพ สมาธิเคลื่อนไหวไทยซึ้ง และสมาธิผู้ป่วยหนัก ไม้รู้ตัว ไมเกรน ออทิสติก

ดังนั้น การใช้พุทธจริยศาสตร์ขั้นสูงด้านการปฏิบัติสมาธิควบคู่กับการดำรงตนอยู่ในศีล การสร้างระเบียบวินัยในการดูแลตนเองประยุกต์ร่วมกับวิธีการปฏิบัติด้านการนวด การประคบ และความเชื่อ จะสามารถสร้างและส่งเสริมให้เกิดแนวทางการดูแลตนเองอย่างสง่างามให้กับคนทุกเพศทุกวัยได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์เพื่อการดูแลตนเองของพระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จันทาโก ที่อธิบายวิเคราะห์ไว้ในบทความเรื่อง พุทธจริยศาสตร์เพื่อความสุขในสังคม iva พุทธจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาเป็นหลักการแห่งการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์เพื่อให้เกิดความสุขความสงบในสังคม หลักการดังกล่าวเรียกว่าคุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จันทาโก (ประมวน พาณิช) และคณะ, 2562 : 9 - 10)

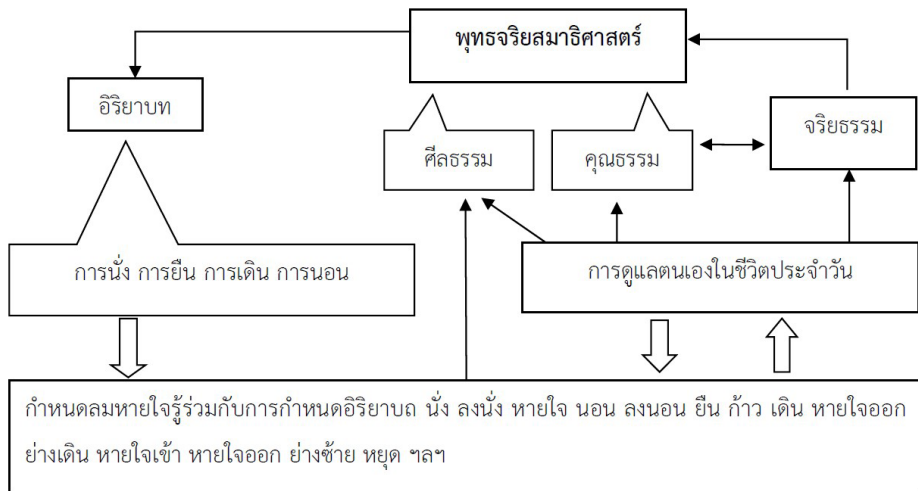
องค์ความรู้ที่ได้รับ

การดูแลสุขภาพย่อมส่งผลดีต่อการดำรงชีวิตของคนสังคมทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งสุขภาพที่ดีจะต้องเกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ จากตัวบุคคล เช่นการเข้าใจถึงวิธีการดูแลตนเอง การรักษาร่างกายให้สะอาด สมบูรณ์แข็งแรง รวมถึงอาหารการกินและการดำรงชีวิตในด้านอื่น

ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยเกิดขึ้นจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ในการรักษา เยียวยา ฟันผู้ป่วย โดยภูมิปัญญายังรวมถึงการใช้ยาหรือสมุนไพรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นเพื่อการรักษาโรคให้เข้ากับยุคสมัยและสามารถประยุกต์ศาสตร์ทางการแพทย์ของไทยนี้เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ได้

พุทธจริยศาสตร์ เป็นหลักการสำคัญของแนวทางการดูแลตนเองในศตวรรษที่ 21 โดยการผสมผสานระหว่างความมีสุขภาพที่ดีจากการใช้หลักปฏิบัติสมาธิ การใช้ภูมิปัญญาของแพทย์แผนไทยด้านการดูแลร่างกายและจิตใจของตนเองเพื่อการมีสุขภาพกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่ดี สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพประกอบองค์ความรู้ : การผสมผสานระหว่างความมีสุขภาพที่ดีจากการใช้หลักปฏิบัติสมาธิ การใช้ภูมิปัญญาของแพทย์แผนไทยด้านการดูแลร่างกายและจิตใจของตนเอง เพื่อการมีสุขภาพกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่ดี

สรุป

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าแนวทางการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ก่อให้เกิดการมีสุขภาพที่ดีและนำไปสู่ความสุขและความสงบ โดยใช้หลักปฏิบัติสมาธิ การใช้ภูมิปัญญาของแพทย์แผนไทยด้านการดูแลร่างกายและจิตใจเพื่อการมีสุขภาพกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่ดี ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมการดูแลสุขภาพประจำเดือนให้แก่บุคลากร ตลอดจนประชาชนทุกเพศทุกวัยที่มีความสนใจเข้าร่วมการดูแลสุขภาพโดยปฏิบัติเป็นประจำเดือนเพื่อดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วยการเสริมสร้างสุขภาพทางกาย การเสริมสร้างสุขภาพทางจิต การเสริมสร้างสุขภาพทางสังคม และการเสริมสร้างสุขภาพทางปัญญา เพื่อเสริมสร้างปัญญาความรู้ในมิติที่หลากหลาย สามารถจัดการกับปัญหาด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- กระทรวงสาธารณสุข. (ม.ป.ป.). **รู้ตัวเลข รู้ความเสี่ยงสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรกราฟิกคเอนต์ดีไซน์.
- กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย. (2562). **คู่มือประกอบการรับรองหมอพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2562). **คู่มือดูแลตนเองเพื่อสุขภาพที่ดีมีความสุข**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรพิชชา โกสุม. (2563). **ผลของโปรแกรมการใช้สมาธิบำบัด SKT ร่วมกับการปรับเปลี่ยนการบริโภคอาหารเค็มต่อระดับความดันโลหิต โซเดียมและความเครียดในผู้ป่วยความดันโลหิตสูงตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง**. สารานุกรมศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ประทีป จินนี และคณะ. (2562). การพัฒนานวัตกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21. **วารสารบรรณศาสตร์ มศว**. 12 (2), 15-29.
- พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จันทาโก (ประมวน พานิช) และคณะ. (2562). **พุทธจริยศาสตร์เพื่อความสุขในสังคม**. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์**. 6 (2), 9 - 10.
- พระครูสิริปัญญานุโยค (ปัญญา ภูมามา). (2560). **รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพทางสังคมของพระสงฆ์ในสังคมไทย**. ดุษฎีนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยงค์ยุทธ เทวธมโม (จันทะอ่อน). (2563). **การดูแลผู้ป่วยติดเตียงตามหลักพุทธจริยศาสตร์ในตำบลบ้านฝาง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด**. ดุษฎีนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). **พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

- วิโรจน์ มุมนานะจิตต์ และบุญเชิด หนูอิม. (2559). การฟื้นฟูและสืบทอดภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้านไทยชลบุรี. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 24 (46), 149 - 150.
- ศุภรา เอื้ออภิสัทธีวงศ์ และคณะ. (2560). การส่งเสริมสุขภาพจิต: แนวคิด หลักฐาน และแนวทางปฏิบัติ. เชียงใหม่: หจก.วนิดาการพิมพ์.
- สมพร กันทรดุษฎี เตรียมชัยศรี (2563). ถอดบทเรียนประสบการณ์การใช้สมาธิบำบัด SKT ของบุคลากรสาธารณสุข. กองการแพทย์ทางเลือก กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- Adams, T., Bezner, J., & Steinhardt, M. (1997). The conceptualization and measurement of perceived wellness: integrating balance across and within dimensions. **American journal of health promotion: AJHP**, 11 (3), 208 - 218.
- Pender, N. J., Murdaugh, C. L., & Parsons, M. A. (2014). **Health Promotion in Nursing Practice**. Pearson Education.
- Orem D. E. (1985). A concept of self-care for the rehabilitation client. **Rehabilitation nursing: the official journal of the Association of Rehabilitation Nurses**, 10 (3), 33 - 36.